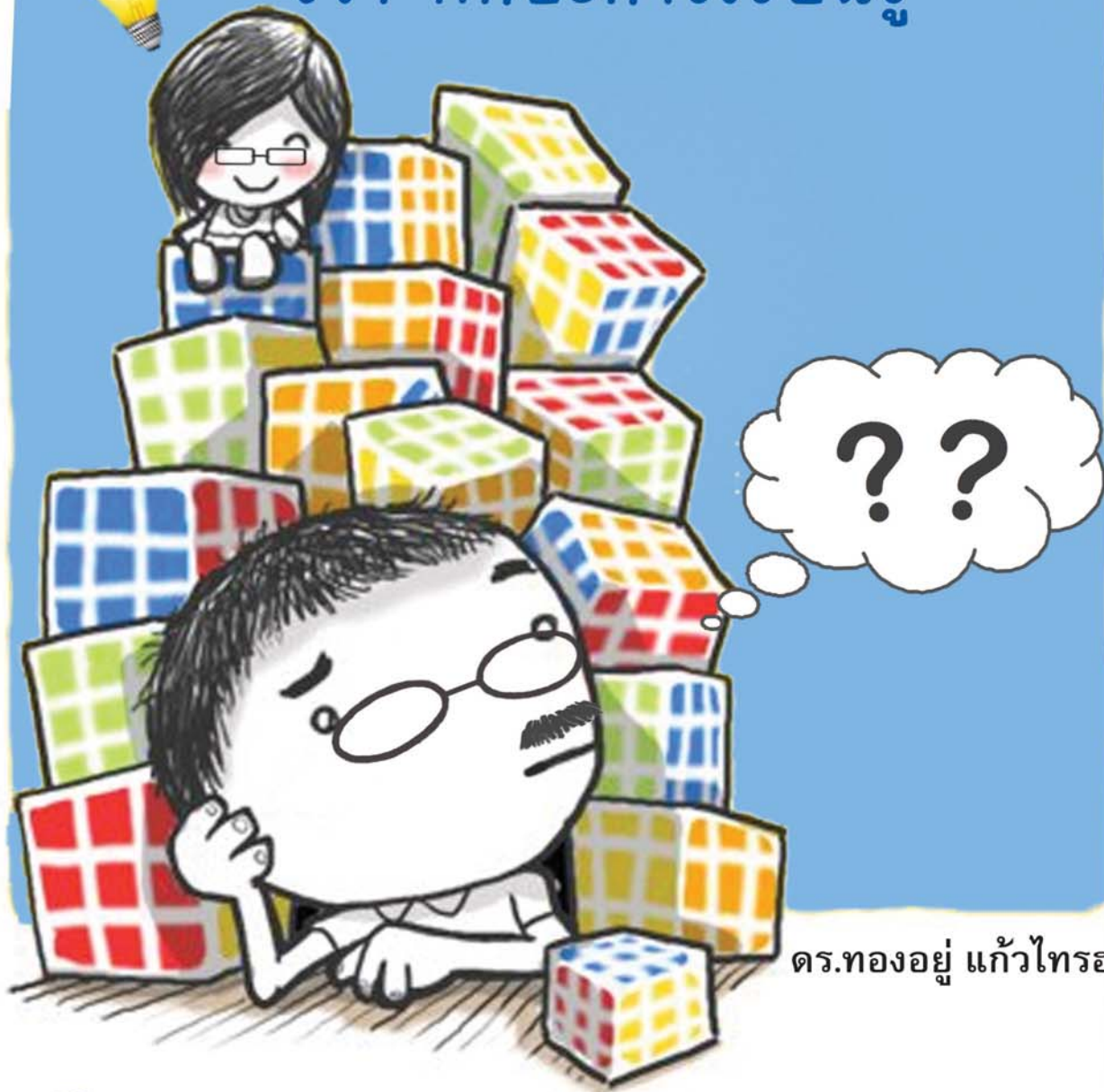

คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เรื่อง “คิดเป็น”

วิชา ทักษะการเรียนรู้

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรชะ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ

คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เรื่อง “คิดเป็น”
วิชา ทักษะการเรียนรู้

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรสีระ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

มีการวิพากษ์วิจารณ์กล่าวขานถึงปัญหาของการศึกษาไทย ในส่วนที่ผู้เรียนยังอ่อนด้อยในเรื่องการคิด การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สะท้อนถึงคุณภาพของผู้เรียนในปัจจุบัน ปัญหาดังกล่าวไม่เว้นแม้แต่การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ความพยายามในการพัฒนาความสามารถ และทักษะการคิด การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้นจะเห็นได้จากการบรรจุไว้ในมาตราที่ 24 และ 25 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และในเกณฑ์พัฒนาคุณภาพการศึกษาของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

แท้ที่จริงแล้วหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนทุกหลักสูตรที่ผ่านมาได้ใช้เรื่องของการคิด การวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นหลักในกระบวนการเรียนการสอนอยู่แล้ว เช่น หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ขั้นต่อเนื่อง หลักสูตรการศึกษาและพัฒนาอาชีพ และหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพ และทักษะชีวิตอื่น ๆ เป็นต้น การคิด การวิเคราะห์ และสังเคราะห์นั้นเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่าปรัชญาคิดเป็น แต่คิดเป็นที่ผ่านมาก็เป็นที่รู้จัก เข้าใจ และหยุดอยู่ที่ผู้บริหารและครูเท่านั้น ยังไม่ลงไปถึงผู้เรียนตามที่ต้องการ เมื่อหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนทุกหลักสูตรถูกยกเลิกไปในปี พ.ศ. 2542 คิดเป็นก็เลือนหายไปด้วย

เมื่อหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ในปี 2551 คิดเป็น จึงกลับมามีบทบาทในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ รวมทั้ง การแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็นอีกครั้งหนึ่ง และเพื่อให้หยั่งรากลงไปถึงกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนด้วย คิดเป็น จึงได้บรรจุไว้เป็นวิชาบังคับที่ผู้เรียนทุกคนทุกระดับการศึกษาต้องเรียน โดยเรียนด้วยหัวใจ ด้วยการปฏิบัติจริง และให้สามารถนำไปประยุกต์ได้ในวิถีชีวิตและวิถีชุมชนด้วย

อย่างไรก็ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่และวิชา คิดเป็น ก็เป็นวิชาที่เริ่มนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เป็นวิชาที่เน้นในเรื่อง กระบวนการคิด การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็นมากกว่าการเรียนเนื้อหา วิชาหนังสือ หรือการท่องจำตามที่ครูบอก นับว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับทั้งครูและผู้เรียน สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงได้นำเสนอหนังสือคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง คิดเป็น ในรายวิชาทักษะการเรียนรู้ขึ้นเป็นเพื่อนคู่คิด มิตรคู่ใจของครูผู้สอน ที่จะได้ใช้เป็นแนวในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เรื่อง คิดเป็นได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

นอกจากจะนำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมให้สนองตามข้อกำหนดของหลักสูตรแล้ว คู่มือเล่มนี้ ยังได้มีข้อเสนอแนะแนวทางการประเมินความรู้ ความคิด และแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ ที่จะนำ คิดเป็น ไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตและวิถีชุมชน รวมทั้งมีข้อคิด ข้อสังเกต เป็นเทคนิคย่อยเสริมทักษะ ให้กับครูเป็นระยะไปอีกด้วย

ถึงกระนั้นก็ตาม สิ่งที่คุณเขียนได้นำเสนอไว้ในคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง “คิดเป็น” เล่มนี้ ก็เป็นเพียงแนวคิด แนวปฏิบัติหนึ่งเท่านั้น ยังมีแนวคิดแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** อีกหลากหลายวิธีที่ทำทลายความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของคุณครู ผู้บริหาร และผู้อ่านทุกท่านที่จะทำให้ “คิดเป็น” ได้แพร่หลายอย่างกว้างขวาง เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน ประชาชน และชุมชนต่อไป

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ขอขอบคุณ ดร.ทองอยู่ แก้วไทรชะ ผู้เขียนและผู้เรียบเรียง ขอขอบคุณกลุ่มงานพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน และทีมงานทุกคนที่ได้ร่วมมือกัน อำนวยความสะดวกจัดทำหนังสือคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง “คิดเป็น” สำเร็จได้ด้วยดี สามารถใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ครู ผู้เรียน และผู้อ่านที่สนใจต่อไป

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
ตอนที่ 1 ความนำ	1
ข้อแนะนำการใช้หนังสือคู่มือ คิดเป็น เพื่อนคู่คิดมิตรคู่ใจของคุณ	2
ความเป็นมาของ คิดเป็น	4
ทำไมต้องมี คิดเป็น ในหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	7
ทำไมต้องมี “คู่มือการเรียนรู้เรื่อง คิดเป็น ”	8
หลักสูตรวิชาคิดเป็นในสาระทักษะการเรียนรู้	9
การอภิปรายแลกเปลี่ยน : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนคิดเป็น	13
ข้อควรปฏิบัติ 1	17
ข้อควรปฏิบัติ 2	20
บันทึกท้ายตอนที่ 1	21
ตอนที่ 2 ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ : ปฐมบทของ “คิดเป็น”	23
ความเป็นมาของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่	24
วัตถุประสงค์ของการนำเสนอ	24
กระบวนการเรียนรู้ เรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่	25
กิจกรรมที่ 1 “หลายชีวิต”	26
ข้อควรปฏิบัติ 1	26
กิจกรรมที่ 2 “แป๊ะฮง”	28
กิจกรรมที่ 3 “ธัญญวดี”	30
กิจกรรมที่ 4 “วุ่น”	32
กิจกรรมที่ 5 “สู้ใหม่”	34
บทสรุป เรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่	37
ข้อพึงปฏิบัติ 2	37
บันทึกท้ายตอนที่ 2	39
ตอนที่ 3 คิดเป็น และกระบวนการ คิดเป็น	41
ความหมายและความเป็นมาของ คิดเป็น และกระบวนการ คิดเป็น	42
กระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคน คิดเป็น	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น	44
ข้อสังเกต	46
ปรัชญาคิดเป็น : หลักคิดที่เชื่อมโยงความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ กับงานการศึกษานอกโรงเรียน	
ข้อควรคิด	49
บันทึกท้ายตอนที่ 3	51
ตอนที่ 4 ข้อมูลและการจัดการข้อมูลประกอบการคิดเป็น	53
และข้อมูลคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการคิดเป็นที่ยั่งยืน	
1. ข้อมูลและสารสนเทศ	54
2. ประเภทของข้อมูล	54
3. ลักษณะของข้อมูล	54
4. คุณสมบัติที่เหมาะสมของข้อมูล	55
5. ข้อมูลประกอบการคิดเป็น	55
6. ข้อมูลคุณธรรม จริยธรรม ประกอบการคิดเป็นที่ยั่งยืน	58
ข้อสังเกต	63
บันทึกท้ายตอนที่ 4	65
ตอนที่ 5 การฝึกทักษะการคิดเป็น	67
กิจกรรมฝึกทักษะที่ 1 เรื่อง การแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น	69
กิจกรรมฝึกทักษะที่ 2 เรื่อง การใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น	71
กิจกรรมฝึกทักษะที่ 3 เรื่อง การใช้คุณธรรม จริยธรรม เพื่อการคิดเป็นที่ยั่งยืน	76
บันทึกท้ายตอนที่ 5	85
ตอนที่ 6 การประเมินผลการคิดเป็น	87
บันทึกท้ายตอนที่ 6	91
ตอนที่ 7 สรุปและส่งท้าย	93
บันทึกท้ายตอนที่ 7	96
บรรณานุกรม	97
คณะผู้จัดทำ	99

ตอนที่ 1

ความนำ

ข้อแนะนำ

การใช้หนังสือคู่มือ “คิดเป็น” เพื่อนักคิดมิตรคู่ใจของคุณ

1. คู่มือ คิดเป็น แบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความนำ

ตอนที่ 2 ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ปฐมบทของ คิดเป็น

ตอนที่ 3 คิดเป็น และกระบวนการคิดเป็น ปรัชญาคิดเป็น และขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

ตอนที่ 4 ข้อมูลและการจัดการข้อมูลประกอบการคิดเป็น และข้อมูลคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการคิดเป็นที่ยั่งยืน

ตอนที่ 5 การฝึกทักษะการคิดเป็น

ตอนที่ 6 การประเมินผลการคิดเป็น

ตอนที่ 7 สรุปและส่งท้าย

2. ทำจิตให้ว่าง สบาย ๆ ไร้ความวิตกกังวล มีสมาธิพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ และรับรู้ความคิดใหม่ อย่างกระตือรือร้น และกระปรี้กระเปร่า คู่มือเล่มนี้พัฒนาขึ้นเพื่อผู้สอน ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ หรือผู้สนใจใคร่รู้ ที่จะนำเรื่องของ คิดเป็น ไปเผยแพร่ ขยายผล ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ คิดเป็น มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนตลอดไป

3. สำหรับคุณครูผู้สอนขอให้ศึกษาทำความเข้าใจกับเรื่องราวในตอน 1 อย่างละเอียด ทั้งโครงสร้าง เนื้อหา และกระบวนการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในเรื่องเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของคู่มือ และเกิดความมั่นใจที่จะได้นำ คิดเป็น ไปขยายผลปลูกฝังให้เจริญงอกงามขึ้นในวิถีการดำเนินชีวิตและจิตสำนึกของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกระบวนการสานเสวนา หรือกระบวนการอภิปรายถกแถลง ที่คู่มือนี้มีเจตนาให้คุณครูได้ฝึกทักษะและเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้เรื่อง คิดเป็น สามารถนำทักษะการคิด การวิเคราะห์ที่ได้เรียนรู้ไปศึกษาเรื่องราวในตอนต่อ ๆ ไป อย่างมีความหมายชัดเจน และจะได้นำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนของคุณครูให้ตรงตามเจตนารมณ์ของเอกสารคู่มือ คิดเป็น มากยิ่งขึ้น คุณครูอาจศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมจากสื่ออื่น ๆ เช่น สื่อเอกสาร สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อบุคคลต่าง ๆ แล้วบันทึกความรู้ ความคิดที่ได้อย่างสรุป รวมทั้งแหล่งที่มาลงในแบบบันทึกท้ายตอนทุกตอนด้วย

4. ศึกษาเรียนรู้ตอนต่อไปทีละตอนโดยไม่ข้ามขั้นตอนเพราะคิดว่ารู้แล้ว ทั้งเนื้อหาและกระบวนการเรียน การสอนว่าแต่ละตอนคุณครูจะใช้วิธีการอย่างไร ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดความคิด ความเข้าใจ รู้จักคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจที่เรียกว่า คิดเป็น หากมีกิจกรรมให้ปฏิบัติก็ขอให้คุณครูปฏิบัติตามทุกกระบวนการ และขั้นตอน และตรวจสอบแนวคำตอบจากภาคเฉลยที่กำหนดให้

5. หากพบว่า มีข้อสังเกตหรือข้อควรระมัดระวัง หรือมีเรื่องต้องเตรียมล่วงหน้า เรื่องที่ต้องบันทึกไว้
กันลืม ฯลฯ ให้คุณครูบันทึกไว้ในช่องว่างท้ายตอนอย่างชัดเจนด้วย

6. ควรใช้คู่มือนี้ควบคู่ไปกับแบบเรียนวิชาทักษะการเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** ทั้งระดับประถมศึกษา
มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อจะได้เข้าใจในรายละเอียดอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

7. **คิดเป็น** เป็นเนื้อหาหนึ่งในห้าของวิชาทักษะการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่คิดขึ้นใหม่
ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นสาระที่เจตนา
ของหลักสูตรต้องการให้เป็นแม่บทในการศึกษาเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ ตามกระบวนการทางการศึกษานอกโรงเรียน
อยากให้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ที่มีอยู่หลากหลาย และเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูเข้าไปสู่สังคม
แห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางไม่มีที่สิ้นสุดของการศึกษาตลอดชีวิต

8. **คิดเป็น** เป็นเนื้อหาที่ประสงค์จะให้ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กศน. 51) นี้ทุกคนได้เรียนเหมือนกัน ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
และมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ เพียงแต่ความลึกซึ้งของ
เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ทำความเข้าใจกับเนื้อหาและกระบวนการอาจจะต่างกัน ลดหลั่นกัน
ไปบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับจะต่างกันมากจนจำแนกได้ชัดเจน คุณครูอาจต้องศึกษาความต่างและความเหมือนเหล่านี้
จากคู่มือ **คิดเป็น** ตอนต่าง ๆ ให้ชัดเจนล่วงหน้า และเตรียมกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเรื่องดังกล่าว
เพื่อช่วยให้ **คิดเป็น** ได้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ

ความเป็นมาของ “คิดเป็น”

ครั้งหนึ่ง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเคยเป็นอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน มาก่อนเล่าให้ฟังว่า มีเพื่อนฝรั่งถามท่านว่า ทำไมคนไทยบางคนจนก็จน อยู่กระต๊อบเก่า ๆ ทำงานก็หนัก หาเช้ากินค่ำ แต่เมื่อกลับบ้านยังมีแก๊วแก๊งเป่าขลุ่ย ตั้งวงสนทนาสนุกสนาน เฮฮาอยู่กับเพื่อนบ้านหรือโคมหมากรุก กับเพื่อนได้อย่างเบิกบานใจ ตกเย็นก็นั่งกินข้าวคลุกน้ำพริก คลุกน้ำปลากับลูกเหมียอย่างมีความสุขได้ ท่านอาจารย์ ตอบไปว่า เพราะเขา **คิดเป็น** เขาจึงมีความสุข มีความพอเพียง ไม่ทุกข์ ไม่เดือดร้อนทรมานทรมายเหมือนคนอื่น ๆ เท่านั้นแหละ คำถามก็ตามมาเป็นหางว่าว เช่น ก็เจ้า **คิดเป็น** มันคืออะไร อยู่ที่ไหน หน้าตาเป็นอย่างไร หาได้อย่างไร หายากไหม ทำอย่างไรจึงจะ**คิดเป็น** ต้องไปเรียนจากพระอาจารย์ที่ศาลาโมกข์หรือเปล่า ค่าเรียน แพงไหม มีค่ายกครูไหม ใครเป็นครูอาจารย์ หรือศาสดา ฯลฯ ดูเหมือนว่า **คิดเป็น** ของท่านอาจารย์จะเป็น คำไทยง่าย ๆ ธรรมดา ๆ แต่ก็ออกจะลึกล้ำ ชวนให้เฝ้าหาคำตอบยิ่งนัก

**“คิดเป็น” คืออะไรใครรู้อ่าง
มีทิศทางมาจากไหน ใครเคยเห็น
จะเรียนร่ำทำอย่างไรให้ “คิดเป็น”
ไม่ล้อเล่นใครตอบได้ ขอบใจเออ**

ประมาณปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ท่านอาจารย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และคณะได้นำแนวคิด เรื่อง **คิดเป็น** มาเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินงานโครงการการศึกษาผู้ใหญ่หลายโครงการ เช่น โครงการ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ โครงการการศึกษาประชาชน โครงการ การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นต่อเนื่อง และการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ เป็นต้น เมื่อท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมวิชาการ อธิบดีกรมสามัญศึกษา และปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ท่านก็นำ **คิดเป็น** ไปเป็นแนวทางจัดการศึกษา สำหรับเด็กในโรงเรียนจนเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง

เพื่อให้การทำความเข้าใจกับการ**คิดเป็น**ง่ายขึ้นพอที่จะให้คนที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน ตามโครงการดังกล่าว เข้าใจและสามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักการ **คิดเป็น** ได้ จึงมีการนำเสนอแนวคิดเรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยใช้กระบวนการ**คิดเป็น** ในการทำความเข้าใจกับความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ให้กับผู้ที่จัดกระบวนการเรียนการสอน ตามโครงการดังกล่าว ในรูปแบบของการฝึกอบรมด้วยการฝึกอบรมผู้ร่วมโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ขั้นต่อเนื่องระดับ 3-4-5 จนเป็นที่รู้จักฮือฮากันมากในสมัยนั้น ผู้เข้ารับการอบรม ยังคงรำลึกถึง และนำมาใช้ประโยชน์จนทุกวันนี้

คิดเป็น ที่เป็นแกนสำคัญบูรณาการอยู่ในโครงการต่าง ๆ ทางการศึกษาออกโรงเรียนนั้นสะท้อนให้เห็นอยู่ในหลักสูตร สื่อ กระบวนการเรียนรู้ การนิเทศ และการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรในด้านหลักสูตร จะปรากฏที่เนื้อหาและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เริ่มด้วยการสำรวจปัญหาและความต้องการของบุคคล และชุมชนเป้าหมายก่อน เป็นการยอมรับในความแตกต่างของบุคคล และเปิดทางให้นำปัญหาและความต้องการของบุคคลและชุมชนมาเป็นสาระในการเรียนรู้ เพื่อหาคำตอบให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชนด้วย ในด้านสื่อ และกระบวนการเรียนรู้นั้น **คิดเป็น** ได้แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายและความหลากหลายของสื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เสนอข้อมูลทั้งด้านบวกและด้านลบทั้งในส่วนของวิชาการ สังคมสิ่งแวดล้อม และมีประเด็นให้ผู้เรียนได้นำข้อมูลของตนเองทั้งความรู้ ความสามารถ สติปัญญา ความเชื่อ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งคุณธรรมของชุมชนมาช่วยกันวิเคราะห์อภิปรายหาเหตุผล แก้ไขปัญหาาร่วมกัน หาคำตอบให้กับตนเองและชุมชน กระบวนการเรียนรู้ตามทิศทางของ **คิดเป็น** นี้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้สอนเป็นผู้จัดโอกาส จัดกระบวนการ จัดระบบข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งการกระตุ้นให้กระบวนการคิด การวิเคราะห์ที่ได้ใช้ข้อมูลอย่างหลากหลาย ลึกซึ้ง และพอเพียง นอกจากนั้น **คิดเป็น** ยังครอบคลุมไปถึงการหล่อหลอมจิตวิญญาณของคนทำงาน กศน. ที่ปลูกฝังกันมาจากพี่สู่น้องนับสิบ ๆ ปี เป็นต้นว่า การเคารพคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของคนอย่างเท่าเทียมกัน การทำตัวเป็นสามัญเรียบง่าย ไม่มีมูม ไม่มีเหลี่ยม ไม่มีอึดตา ให้เกียรติผู้อื่นด้วยความจริงใจ มองในดีมีเสีย ในเสียมีดี ในขาวมีดำ ในดำมีขาว ไม่มีอะไรที่ขาวไปทั้งหมด ไม่มีอะไรที่ดำไปทั้งหมด ทั้งนี้ต้องมองในส่วนตัวของผู้อื่นไว้เสมอ

ในปีพุทธศักราช 2542 มีการปฏิรูปการศึกษาขึ้นในประเทศไทยและมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติขึ้น กำหนดให้มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรแกนกลางเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น

ต่อมาได้มีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 1166/2544 ให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 แทนหลักสูตรต่าง ๆ ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ที่ใช้อยู่ก่อนหน้านี้ กล่าวคือให้ยกเลิกหลักสูตรอื่น ๆ ทุกหลักสูตร และให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพียงหลักสูตรเดียวทั่วประเทศ ผลที่เกิดขึ้นคือ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีอยู่หลากหลายตามความต้องการของท้องถิ่น ตามหลักการของการศึกษานอกโรงเรียนก็ต้องยุบเลิกไป ต้องมาใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นหลักสูตรสำหรับเด็กในระบบโรงเรียนแทน ผลที่ตามมาคือ **คิดเป็น** ที่บูรณาการอยู่ในหลักสูตรต่าง ๆ ของการศึกษานอกโรงเรียนก็ถูกยุบตามหลักสูตรไปด้วย กลุ่มเป้าหมายทางการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีอยู่ทุกพื้นที่ทั่วประเทศในบริบทที่แตกต่างกันก็ต้องเรียนรู้ทั้งเนื้อหาและกระบวนการ เช่นเดียวกับเด็กนักเรียนในระบบโรงเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร รวมทั้งสื่อและการประเมินผล การกำหนดเช่นนี้เป็นปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอาจจะเหมาะสมกับเด็กที่ต้องเรียนวิชาหนังสือที่มีเนื้อหาเหมือนกันทั่วประเทศ เพื่อให้มีมาตรฐานเดียวกันในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น แต่กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียนต้องการเรียนวิชาการทำมาหากิน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม เพื่อประโยชน์และความก้าวหน้าในการทำงาน เพื่อนำไปใช้ในการดูแลครอบครัวที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามบริบทและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ต้องการวิธีเรียนที่เอื้อให้มีการคิด การวิเคราะห์ การตัดสินใจที่มีทางเลือกบนพื้นฐานข้อมูลที่หลากหลายและพอเพียงมากกว่าการจำเนื้อหาวิชาที่ครูสอนเท่านั้น

นอกจากนั้นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียนก็ไม่เหมาะสมกับธรรมชาติและเวลาของกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียนที่ไม่สามารถใช้เวลาเรียนกับครูตลอดวันได้ เพราะต้องทำมาหากิน ดูแลครอบครัว จะมีเวลาเรียนเฉพาะกลุ่มแตกต่างกันไป ซึ่งต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเวลาที่มีจำกัดของกลุ่มเฉพาะเหล่านั้น

ในปีงบประมาณ 2549 สำนักงาน กศน. ได้มีการทำวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาเทียบเท่าเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้ข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2544 ถึง 2549 ผลการวิจัยพบว่า อัตราการสำเร็จการศึกษาใน 4 ภาคเรียน โดยเฉลี่ยร้อยละ 29.81 และอัตราการคงอยู่ของนักศึกษา ดังนี้ 1) ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 24.51 2) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 27.24 และ 3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 28.84 ส่วนอัตราการศึกษาต่อ (ในช่วงปี 2549) ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 7.74 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ร้อยละ 14.84 นอกจากนี้ อัตราการสำเร็จการศึกษาใน 4 ภาคเรียน ประมาณร้อยละ 30 อัตราการคงอยู่ของนักศึกษาประมาณร้อยละ 26 มีอัตราการศึกษาต่อในจำนวนที่น้อยมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากหลายปัจจัย ซึ่งปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ หลักสูตรที่ใช้ไม่สอดคล้องกับสภาพกลุ่มเป้าหมาย กศน. (จากเอกสารสรุปคำถาม-แนวคำตอบการใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2554 โดยสำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ 2551)

จากข้อมูลดังกล่าวและการแสดงความคิดเห็นของครู กศน. สำนักงาน กศน. จึงได้มีแนวคิดในการปรับหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับกลุ่มเป้าหมาย กศน. ขึ้น โดยได้เริ่มศึกษาและกำหนดกรอบหลักสูตรมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2549 ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้คำนึงถึงหลักการการศึกษาผู้ใหญ่ที่ว่า เรียนแล้วต้องนำไปใช้ในชีวิตได้ทันที มิใช่เรียนแล้วนำไปใช้ในอนาคต ซึ่งบางเนื้อหาวิชาที่ล้าสมัยแล้ว ผู้ใหญ่จะต้องรู้เหตุผลว่าทำไมต้องเรียน ต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของตนเอง โดยเรียนจากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม นอกจากนี้ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรา 15, 22, 23, 24 และ 28 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ซึ่งได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน กศน. ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับกลุ่มเป้าหมายดังนี้ เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของบุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยการกำหนดสาระการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การจัดระบบการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ ส่งเสริมผู้เรียนให้มีทักษะการคิด การวิเคราะห์ การตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลที่หลากหลาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ และดูแลครอบครัว ให้กระบวนการ **คิดเป็น** ซึ่งเคยพัฒนาอยู่ที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาแล้วส่งผ่านไปยังผู้เรียนทางหลักสูตร มาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาที่ตัวของผู้เรียนโดยตรง โดยกำหนดให้มีการเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** ในหลักสูตรด้วย ด้วยเหตุนี้วิชาคิดเป็น จึงเป็นเนื้อหาหลักสูตรที่สำคัญของสาระทักษะการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นการกลับมาของ **คิดเป็น** ที่สำคัญยิ่ง

ทำไมต้องมี “คิดเป็น” ในหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1. **คิดเป็น** เป็นที่ยอมรับและใช้เป็นหลักคิด เป็นทิศทาง เป็นปรัชญาการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมานานกว่า 40 ปี เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของนักวิชาการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ และมีการนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนตลอดมา **คิดเป็น** ซึ่งเคยเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรทุกหลักสูตรของการศึกษานอกระบบโรงเรียนถูกยุบไปพร้อมกับหลักสูตรทุกหลักสูตรตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ. 2544 จนถึงปี พ.ศ. 2551 ช่วงเวลาดังกล่าวทำให้กระบวนการพัฒนาความคิด พัฒนาค้นต้องแผ่วเบาไปอย่างน่าเสียดาย เมื่อกระทรวงศึกษาธิการให้โอกาสในการรื้อฟื้นพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบขึ้นใหม่ จึงน่าจะเป็นโอกาสอันดีที่จะนำ **คิดเป็น** มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาค้นทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตลอดชีวิตอีกครั้งหนึ่ง

2. **คิดเป็น** มีหลักคิดและทิศทางที่สอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักการสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษารอบ 2 ซึ่งเน้นการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการคิด การวิเคราะห์ การแสวงหา และการจัดการความรู้ด้วยตนเองมากกว่าเพียงการจำจากครูหรือการเรียนรู้จากหนังสือตำราเท่านั้น ซึ่งหลักการนี้เป็นหลักการหรือหัวใจของ **คิดเป็น** ตลอดมาอยู่แล้ว

3. ในระบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่กำลังจะเป็นหลักสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนนั้น **คิดเป็น** ยังเป็นที่รู้จักและประยุกต์ใช้ของคุณครูและบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น เพื่อให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถเข้าถึงทุกคน **คิดเป็น** จึงควรขยายผลลงไปถึงผู้เรียนด้วย โอกาสที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จึงเป็นโอกาสที่ดีที่จะขยายผลให้ **คิดเป็น** ได้เข้าถึงประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้มากยิ่งขึ้น

4. เพื่อให้เป็นทางเลือกในระบบการศึกษาระหว่างหลักคิดและทิศทางในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความพอเพียง และทางสายกลางตามแนวปรัชญาตะวันออกกับการพัฒนาไปสู่ความเจริญ ความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตามแนวปรัชญาตะวันตก **คิดเป็น** ช่วยให้คนอยู่กับโลกแห่งความเป็นจริง รู้จักตนเอง รู้จักสังคมสิ่งแวดล้อม ช่วยให้คนอยู่กับสังคมสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติสุข อย่างมีคุณธรรมและเป็นธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

5. **คิดเป็น** เป็นวิชาสำคัญในสาระทักษะการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย วิชาการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้แหล่งเรียนรู้ การจัดการความรู้ การคิดเป็น และการวิจัยอย่างง่าย สาระทักษะการเรียนรู้เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ กศน. พัฒนาขึ้นมาให้ผู้เรียนได้เรียนด้วยการฝึกปฏิบัติและนำไปพัฒนาตนเองและสังคมชุมชน เป็นสาระการเรียนรู้ที่สร้างทักษะทางปฏิบัติช่วยให้การเรียนรู้ในสาระอื่น ๆ ของหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีความคล่องแคล่ว สะดวก ง่ายต่อการทำความเข้าใจยิ่งขึ้น

ทำไมต้องมี “คู่มือการเรียนรู้เรื่อง คิดเป็น”

1. ในการวิจัยติดตามผลการใช้หลักสูตรการศึกษาจากระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลังจากที่ได้จัดประชุมอบรม ชี้แจงผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในโครงการนำร่อง และการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษาต่าง ๆ ไปแล้ว พบว่า ยังมีครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมกระบวนการเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** อย่างครบถ้วนตอนกระบวนการ และครูที่ผ่านการอบรมแล้วก็ยังไม่มั่นใจ ต้องการความชัดเจนทั้งในเรื่องเนื้อหา เจตคติ และทักษะในการจัดการเรียนรู้

2. เพื่อให้คู่มือการเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** นี้เป็นเพื่อนคู่คิด มิตรคู่ใจของครูในการถ่ายทอด **คิดเป็น** ให้มีต้นแบบที่ดี ถูกต้องตามแนวคิดและทิศทาง มีความเหมือนในกระบวนการและมีความต่างในบริบทของชุมชน และสถานศึกษา

3. เพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นสื่อในการฝึกอบรมครูก่อนเข้าประจำการทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือ เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้และการฝึกทักษะในระหว่างการเรียนรู้การฝึกอบรมของครูใหม่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. เพื่อเป็นแนวทางประกอบการนิเทศและการบริหารจัดการของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา ในการช่วยแนะแนว กำกับดูแล เป็นที่ปรึกษาให้กับครูในพื้นที่ในเชิงกลยุทธมิติตร เพื่อให้ครูมั่นใจและอบอุ่นใจยิ่งขึ้น

5. เพื่อเป็นการจุดประกายความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการเรียนรู้ใหม่ ๆ ส่งเสริมให้ครู และผู้เกี่ยวข้องพัฒนาผลงานทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ และช่วยกันสร้างสังคมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางต่อไป

หลักสูตรวิชาคิดเป็นในสาระทักษะการเรียนรู้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้เรื่อง คิดเป็น

มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการคิดเป็นในเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ : ปฐมบทของการคิดเป็น
2. คิดเป็นและกระบวนการคิดเป็น : การเชื่อมโยงสู่ปรัชญาคิดเป็น
3. กระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหาแบบคนคิดเป็น
4. ข้อมูลและระบบการจัดการข้อมูลเพื่อการคิดเป็น
5. คุณธรรม จริยธรรม : องค์ประกอบสำคัญของข้อมูลเพื่อการคิดเป็นที่ยั่งยืน
6. การฝึกทักษะเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและการแก้ปัญหาแบบคนคิดเป็น

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ระดับและผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มาตรฐานการเรียนรู้ : มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการคิดเป็น

ระดับประถมศึกษา		ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	
มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
<p>ความสามารถในการสรุปแนวคิดเรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ และการเชื่อมโยงสู่การคิดเป็น และกระบวนการคิดเป็น</p>	<p>1. อธิบายและสรุปเรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ได้</p> <p>2. บอกความสัมพันธ์เชื่อมโยงของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่กับกระบวนการคิดเป็น</p>	<p>ความสามารถในการอธิบายกระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหาแบบคนคิดเป็น และการเชื่อมโยงสู่ปรัชญาการคิดเป็นรวมทั้งข้อมูลและระบบการจัดการข้อมูลเพื่อการคิดเป็น</p>	<p>1. อธิบาย ทบทวนเรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่กับความเชื่อเชื่อมโยงสู่กระบวนการคิดเป็น และปรัชญาการคิดเป็นได้</p> <p>2. อธิบายกระบวนการและขั้นตอนการคิดเป็นได้</p>	<p>ความสามารถในการสรุปแนวคิด และกระบวนการของการคิดเป็นเกี่ยวกับทฤษฎีการคิดเป็น และการเชื่อมโยงสู่ปรัชญาการคิดเป็นรวมทั้งการอภิปรายเรื่องระบบการจัดการข้อมูลประกอบการคิดเป็น</p>	<p>1. อธิบายสรุปถึงความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่และเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้เรื่องคิดเป็นและกระบวนการการคิดเป็น</p> <p>2. วิเคราะห์ จำแนกเปรียบเทียบ ตรวจสอบ ลักษณะของข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ที่จะนำมาประกอบการคิดการแก้ปัญหาเพื่อการคิดเป็น โดยเน้นการนำคุณธรรมจริยธรรมที่เกี่ยวข้องมาประกอบการคิด</p>

ระดับประถมศึกษา		ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	
มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
					การแก้ปัญหา เพื่อการคิดเป็นได้ 3. นำทักษะคิดเป็น มาประยุกต์ใช้ในการ ฝึกทักษะการคิด การแก้ปัญหาอย่าง คนคิดเป็นได้

จากมาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าว หลักสูตรยังได้กำหนดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** ไว้ว่า ให้ผู้เรียนได้ศึกษาทำความเข้าใจกับความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่/การศึกษานอกระบบด้วยกระบวนการอภิปรายกลุ่มและร่วมสรุปสาระสำคัญที่เชื่อมโยงไปสู่การคิดเป็นด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งด้านวิชาการตนเอง และสังคมสิ่งแวดล้อม และนำไปสู่การคิดและการแก้ปัญหาตามวิธีของคนคิดเป็นที่มีคุณธรรม จริยธรรม จนเกิดความพอใจ และมีความสุข มีการเตรียมกิจกรรม มีใบงาน ใบความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกทักษะในการคิด การให้เหตุผลในการแก้ปัญหาที่หลากหลายเป็นกรณีตัวอย่าง การอภิปรายแลกเปลี่ยนถึงกระบวนการคิดการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็นที่ซับซ้อนและหลากหลายโดยนำข้อมูลด้านคุณธรรม จริยธรรมมาประกอบการพิจารณาเพื่อให้เกิดทักษะการคิดเป็นที่ยั่งยืนต่อไป

จากมาตรฐานการเรียนรู้และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** ดังกล่าว เมื่อนำมาเป็นหลักในการเขียนแบบเรียน ผู้เขียนก็จะพิจารณากระจายเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพและประสบการณ์ของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหลักสูตร แต่เมื่อจะนำไปใช้ในการเรียนการสอน คุณครูควรจะได้พิจารณาให้เหมาะสมกับธรรมชาติ ความพร้อม และวุฒิภาวะของกลุ่มผู้เรียนเพิ่มเติมด้วย บางกลุ่มอาจไปได้เร็ว บางกลุ่มอาจไปได้ช้า บางกลุ่มสามารถข้ามบางเนื้อหาไปข้างหน้าได้เลยเพราะมีประสบการณ์นั้น ๆ อยู่แล้ว หลักสูตรเป็นหลักในการวางกรอบเนื้อหาและกระบวนการ แต่กระบวนการเรียนรู้สามารถปรับได้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนเหมาะสมกับสถานการณ์และความจำเป็นอื่น ๆ ได้ด้วย นอกจากนี้แม้หลักสูตรจะกำหนดกรอบเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับต่าง ๆ ไว้แล้ว แต่คุณครูอาจพิจารณาปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเนื้อหาสาระบางเรื่องให้เหมาะสมกับความเฉพาะของกลุ่มผู้เรียนบางกลุ่มได้อีกด้วย เช่น กลุ่มผู้เรียนระดับประถมศึกษาบางกลุ่มที่มีประสบการณ์การอภิปรายแลกเปลี่ยนมากแล้ว อาจไม่ต้องเน้นหนักมากในเรื่องกระบวนการ แต่สำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ไม่เคยมีประสบการณ์เรื่องกระบวนการกลุ่มมาก่อนอาจต้องใช้เวลามากขึ้นในการเน้นเรื่องอภิปรายแลกเปลี่ยนและต้องใช้กรณีตัวอย่างมากขึ้น เป็นต้น

การอภิปรายถกแถลง : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนคิดเป็น

ทำไมต้องมีการเรียนรู้ร่วมกัน

มนุษย์กับการเรียนรู้เป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่โบราณ ในตอนแรก ๆ ก็เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เรียนรู้ด้วยตนเอง รู้ร้อน รู้หนาว รู้หิว รู้อิ่ม แต่มนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องมีชีวิตร่วมกับผู้อื่น ติดต่อกันสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมตัวเป็นหมู่เหล่า เป็นสังคม ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีพ ช่วยกันหาหรือผลิตอาหาร สร้างบ้านที่อยู่อาศัย สร้างเครื่องมือการทำมาหากิน หรือป้องกันภัยที่เกิดจากธรรมชาติและ การรุกรานของมนุษย์ด้วยกัน การเรียนรู้ด้วยตัวเองตามธรรมชาติก็ค่อย ๆ มีวิวัฒนาการมาเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันภายในกลุ่มและต่างกลุ่ม มีการวางแผน การจัดการ การปรึกษาหารือ การฝึกฝนทักษะกระบวนการต่าง ๆ มีการสอนการเรียนรู้เกิดขึ้นตามมาทั้งในเรื่องการดำรงชีพ และการต่อสู้กับธรรมชาติหรือกับศัตรูและสัตว์ร้ายอื่น ๆ ยิ่งมนุษย์รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมมากขึ้นเท่าไร การเรียนรู้ร่วมกันก็ยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้น ทุกวันนี้คนเริ่มเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้นทั้งในแง่ของการเพิ่มพูนความรู้ ความคิด ความร่วมมือ และพลังที่เกิดจากความรู้ ประสบการณ์ที่หลากหลาย และความคิดหรือการตัดสินใจที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันนี้ก็จะเป็นการตัดสินใจที่หนักแน่นมั่นคงมีความมั่นใจสูง

การเรียนรู้ร่วมกันเป็นวิธีการเรียนรู้ที่คู่กันมากับการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียนโดยตลอด เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เป็นไปตามธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติและความเป็นจริงของมนุษย์ การเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม “โกล์” เป็นของชาวบ้านภาคอีสาน หรือการเรียนรู้ร่วมกันจากสภากาแฟของชาวบ้านทางภาคใต้และภาคกลาง หรือวงน้ำชาของคนไทยเชื้อสายจีน ล้วนเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ของโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ รวมทั้งการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนต่าง ๆ ที่ล้วนแล้วแต่สนองความต้องการของผู้เรียน และเน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญทั้งสิ้น

การอภิปรายถกแถลงคืออะไร

การอภิปรายถกแถลง คือ การประชุมประเภทหนึ่งที่ต่างไปจากการประชุมปกติ กล่าวคือ การประชุมปกตินั้น คนจำนวนหนึ่งถือว่าเป็นจำนวนน้อยมากเท่านั้นเป็นคนพูด ในขณะที่คนที่เหลือถูกกำหนดให้นั่งฟัง ข้อมูลข้อเท็จจริงมักจะมาจากผู้เชี่ยวชาญในรูปแบบของคำบรรยาย คำอธิบาย คำชี้แจง การเรียนรู้จะเป็นการสื่อสารทางเดียวเท่านั้น แต่การอภิปรายถกแถลงจะเป็นการประชุมที่คนทั้งหลายจะนั่งลงและพูดคุยกัน แสดงความคิดเห็นของตนในทางใดทางหนึ่งในการค้นหาคำตอบร่วมกันหรือหาข้อตกลงร่วมกัน เป็นการแบ่งปันความรู้สึกร่วมกัน สะท้อนความเห็นต่อกัน เปิดรับความคิดเห็นใหม่ ๆ ต่อกัน ทำให้มุมมองของบุคคลกว้างขึ้น หรืออาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ การเรียนรู้จะเป็นการสื่อสารสองทาง

การอภิปรายถกแถลงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ประสบการณ์ และความคิดเห็นของตนมาแสดงออกร่วมกันโดยเสรี ไม่มีการปิดกั้นหรือระงับว่าผิดหรือถูก แต่ความคิดเห็นที่เหมาะสมและถูกต้องจะเกิดขึ้นในวงอภิปรายด้วยการรับฟังความคิดเห็นจากหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งมีข้อมูลที่หลากหลาย และเหมาะสมมาแลกเปลี่ยนกัน โดยไม่ติดยึดในความคิดเห็นของตนเพียงคนเดียว การให้ความคิดเห็น ให้ข้อมูล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การต่อยอดข้อมูล ข้อคิดเห็น การเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลง ความคิดเดิม ฯลฯ เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาของการอภิปรายถกแถลง การเรียนรู้จากการอภิปรายถกแถลงเป็นการสร้างความคิด ความเข้าใจ และความยอมรับจากสมาชิกผู้ร่วมอภิปรายอย่างกว้างขวาง เพราะทุกคนมีส่วนร่วม มีส่วนคิด มีส่วนแก้ไขปรับปรุงความคิด สะท้อนความเห็นของตน มีส่วนความเป็นเจ้าของความคิด และการตัดสินใจร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นและที่สำคัญเป็นความคิดเห็นของพวกเขาเอง

การเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการร่วมมือกันในการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุถึงความเข้าใจร่วมกันมากกว่าการแข่งขันกัน การเรียนรู้ที่เกิดจากการแข่งขันจะมีสภาพการแพ้-ชนะ ที่มีฝ่ายแพ้และฝ่ายชนะ แต่การเรียนรู้ร่วมกันจะสร้างความรู้สึกร่วมกันในการเป็นผู้ชนะทุกฝ่าย เพราะทุกคนจะมีมุมมองที่กว้างขึ้น เปิดใจรับฟังผู้อื่นมากขึ้น ในขณะที่ความคิดของตนก็ได้รับความสนใจเป็นที่ยอมรับมากขึ้น และบรรลุถึงหนทางในการแก้ปัญหาได้ดีกว่าเดิม

การเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยหลักการพึ่งพากันโดยถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ต้องร่วมมือกันในการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นกระบวนการที่ทุกคนหันหน้าเข้าหากัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล ประสบการณ์ การเรียนรู้ร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องเนื้อหาสาระต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งขึ้นแล้ว ยังสามารถพัฒนาทักษะทางด้านอารมณ์และสังคมให้กับผู้เรียนมากขึ้นอีกด้วย

มีคำบางคำที่นำมาใช้เรียกการประชุมในลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เช่นเดียวกันกับการอภิปรายถกแถลง แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในบางเรื่อง เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ ความลึกซึ้งในการแสวงหาข้อมูล ความรู้สึกจากการร่วมหาข้อตกลง การอภิปรายโต้เถียง การสนทนา การประชุมกลุ่ม สภากาแฟ ฯลฯ แต่ก็มักจะมีการใช้คำแทนกันอยู่บ่อย ๆ โดยนำความหมายและกระบวนการในส่วนที่คล้ายคลึงกันมาใช้ในความหมายเดียวกัน

กระบวนการและขั้นตอนการอภิปรายถกแถลง

การอภิปรายถกแถลงเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคน ฉะนั้นผู้จัดการอภิปรายถกแถลงจึงต้องจัดกระบวนการถกแถลงให้เหมาะสมที่จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งบรรยากาศ กระบวนการ รูปแบบ สถานที่ ประเด็น การมีส่วนร่วม บทบาทของผู้อำนวยความสะดวก วัสดุและอุปกรณ์ เอกสารข้อมูล และเครื่องมือ ฯลฯ เป็นต้น

ขั้นเตรียมการ

การเตรียมผู้เรียน

ผู้เรียนถือว่าเป็นบุคคลสำคัญในการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ร่วมกัน ฉะนั้นจึงต้องมั่นใจว่าผู้เรียนทุกคนรู้กำหนดนัดหมายตรงกันในการมาร่วมกิจกรรมการอภิปรายถกแถลงทั้งกำหนดเวลาและสถานที่ ผู้เรียนควรได้รับการบอกเล่าว่าตนเองจะเป็นคนที่สำคัญที่สุดร่วมกับเพื่อนในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้สามารถเรียนรู้วิชาอื่น ๆ ได้ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นความสนใจและความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม

การเตรียมสื่อ เอกสาร และอุปกรณ์

สื่อ เอกสาร และอุปกรณ์ที่จะต้องเตรียมให้พร้อมใช้งาน เช่น กระดาษปรีฟ กระดาษปายนิเทศ หรือกระดาษฟลิปชาร์ต พร้อมกระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาเมจิก กระดาษเทปขาว เคลื่อนเล่นเทป เทปเพลง เอกสารกรณีตัวอย่าง ใบความรู้ ใบงาน แบบสรุป แบบประเมิน ฯลฯ โดยเตรียมไว้ล่วงหน้าให้เพียงพอให้กับกลุ่มผู้เรียน นอกจากนี้ควรมีหนังสือหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการค้นคว้าหรืออ่านประกอบ บางแห่งอาจมีชุดน้ำชาหรือกาแฟไว้ที่มุมห้องสำหรับผู้สนใจ

การเลือกพื้นที่ในการจัดอภิปรายถกแถลง

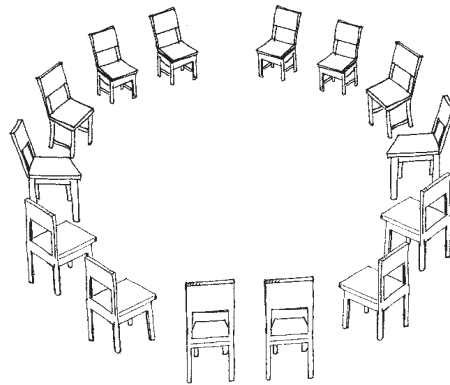
การเลือกสถานที่ในการจัดอภิปรายถกแถลงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะอาจส่งผลกระทบต่อผลที่มองไม่เห็นต่อผลที่เกิดจากการอภิปรายได้ โดยหลักทั่วไปควรจะเป็นที่เงียบ มีบรรยากาศผ่อนคลายสามารถช่วยสร้างความรู้สึกเป็นกันเอง และกระตุ้นความร่วมมือในการทำงานร่วมกันได้ดี บางครั้งมีโอกาสเหมาะอากาศดี อาจใช้ที่ประชุมกลางแจ้งหรือใต้ร่มไม้ก็ได้ อย่างไรก็ตามควรมีพื้นที่ว่าง ๆ สำหรับใช้ติดโปสเตอร์ หรือกระดาษปรีฟ หรือสื่ออื่น ๆ ได้สะดวก

การจัดห้อง

การจัดห้องสำหรับการอภิปรายถกแถลงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามไป ขนาดของห้องอาจไม่สำคัญเท่าการจัดที่นั่งให้เหมาะสมกับการอภิปรายถกแถลง หลักการใหญ่ ๆ สำหรับการจัดที่นั่งที่เหมาะสมอยู่ที่การให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเสนอความคิดเห็นของตนเอง โดยไม่ถูกรับหรือสกัดกั้นการมองเห็นของประธานหรือสมาชิกอื่นในกลุ่ม ทุกคนหันหน้าเข้าหากันได้และมีความรู้สึกเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งชั้นหรือจัดลำดับความสำคัญต่างกัน ทุกคนมีอิสระที่จะได้พูดและรับฟังคนอื่นได้อย่างที่ตั้งใจ มีบรรยากาศเหมือนคนนั่งคุยกันอย่างเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นจุดสนใจที่มองเห็นได้จากทุกทิศทุกทาง ทุกคนมีความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย ไร้กังวล และไม่อึดอัดที่จะพูดหรือแสดงความคิดเห็น มีพื้นที่ว่างพอสำหรับการติดกระดาษหรือฟลิปชาร์ตที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ และสะดวกที่จะลุกไปอ่านไปขยับ ไปติดกระดาษเพิ่มเติม มีแสงสว่างตามธรรมชาติ หรือมีแสงสว่างจากไฟฟ้าที่เพียงพอและอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม และมีที่ว่างพอสำหรับการเปลี่ยนอริยาบทหรือการเปลี่ยนรูปแบบการนั่งได้หลาย ๆ แบบ วิธีการจัดห้องที่เหมาะสมมีหลายวิธี หลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น

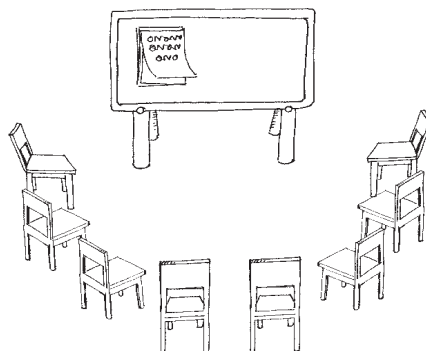
1. การจัดที่นั่งเป็นวงกลม

การจัดที่นั่งเป็นวงกลมเป็นรูปแบบที่เหมาะสมมากสำหรับการจัดอภิปรายแลกเปลี่ยน โดยเฉพาะเน้นเก้าอี้ที่ไม่มีโต๊ะ เพราะจะสะดวก เรียบง่าย ไม่ยุ่งยากในการจัดเก็บและปรับเปลี่ยนรูปแบบการประชุมอภิปราย การจัดที่นั่งเป็นวงกลมจะช่วยให้คนนั่งได้เห็นหน้ากัน ใกล้ชิดกัน สามารถมีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบ สนทนากันได้อย่างกันเอง ไม่มีตำแหน่งหน้าที่หรือลำดับชั้นของคนในห้องประชุม เพราะไม่มีที่นั่งพิเศษสำหรับใคร

2. การจัดที่นั่งเน้นรูปครึ่งวงกลม

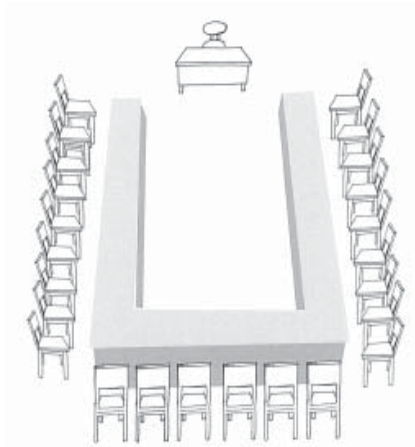
เป็นการจัดเก้าอี้หันหน้าเข้าหากันโดยไม่มีโต๊ะ เพื่อให้สมาชิกมีโอกาสได้ให้ความสนใจกับการฟังและการร่วมอภิปรายโดยไม่ต้องเป็นกังวลกับการจดบันทึกเนื้อหาสาระ ซึ่งยังมีความจำเป็นน้อยในตอนนี้ กระดานฟลิปชาร์ตจะตั้งอยู่ด้านหน้าหรือด้านข้างโดยไม่มีเก้าอี้พิเศษสำหรับประธาน ทุกคนในห้องมีอิสระและเสรีอย่างเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น ประธานและเลขานุการกลุ่มก็จะนั่งรวมอยู่ในกลุ่มด้วยกัน เลขานุการอาจจะมีโต๊ะหรือที่รองเขียนเพื่อการบันทึกข้อมูลความเห็นของกลุ่มได้ การจัดที่นั่งเป็นรูปครึ่งวงกลมเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ตรวจสอบความคิดเห็นของกลุ่มบนฟลิปชาร์ตและสามารถแก้ไขเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา และเป็นการสร้างความรู้สึกที่เท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น ช่วยให้ทุกคนได้เห็นหน้ากัน ได้เห็นความรู้สึกของทุกคนขณะแสดงความคิดเห็นด้วย การแสดงอาการเห็นด้วย เช่น พยักหน้า หรือก้มศีรษะรับ หรือการแสดงอาการไม่แน่ใจ ไม่มั่นใจ หรือยังสับสนก็อาจเป็นที่รับรู้ได้ทั่วกัน

3. การจัดที่นั่งเป็นรูปตัว U

การจัดที่นั่งรูปตัว U เหมาะสำหรับห้องที่มีขนาดใหญ่ และมีสมาชิกหลายคน และเหมาะที่จะใช้ในการนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อที่ประชุมกลุ่มใหญ่ เพราะผู้เข้าร่วมประชุมอภิปรายทุกคนจะเห็นกิจกรรมหน้าห้องพร้อม ๆ กัน ในเวลาเดียวกันก็จะเห็นหน้ากันทุกคน สามารถพูดคุยกับคนที่อยู่รอบข้างได้ด้วย ในกรณีที่มีการนำเสนอผลงานของกลุ่ม จะต้องเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น เครื่องฉาย LCD ปลั๊กไฟ สำหรับคอมพิวเตอร์ ไมโครโฟนไร้สาย กระดาษปรีฟ กระดานฟลิปชาร์ต ปากกาเมจิก เป็นต้น การจัดที่นั่งแบบนี้จะเห็นความร่วมมือของผู้เรียนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มในการจัดที่นั่งและเก็บโต๊ะเก้าอี้ในตอนเลิกอภิปรายอีกด้วย

ข้อควรปฏิบัติ 1.

1. คุณครูต้องไม่ลังเลที่จะทดลองจัดที่นั่งแบบต่าง ๆ หรือเปลี่ยนที่นั่งตามที่เหมาะสม หรือปรับรูปแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่จำเจ และเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศของกลุ่มไปด้วย อาจมีกิจกรรมอื่น ๆ มาผนวก ทำให้การปรับเปลี่ยนรูปแบบที่นั่งเป็นเรื่องสนุกไปในตัว แต่ก็ต้องระวังอย่าเปลี่ยนอิริยาบถให้บ่อยนัก ผู้สูงวัยอาจเหนื่อยเกินไป และเกิดอาการเบื่อได้

2. การจัดห้องตามที่เสนอไว้ข้างต้นเป็นหลักการและอุดมคติ ถ้าทำได้และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ ก็จะช่วยให้การอภิปรายลกแกลง มีพลังมีความหมาย และบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดี แต่ถ้าไม่สามารถจัดอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามนั้นได้ คุณครูก็ต้องใช้ดุลพินิจและความคิดสร้างสรรค์ในการปรับปรุงดัดแปลงให้ดีที่สุด

ดนตรีและเสียงเพลง

ดนตรีและเสียงเพลงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้ห้องประชุมอภิปรายลกแกลงดูเป็นกันเอง อบอุ่น ไม่น่ากลัวหรือว่าเหว หรือเป็นทางการจนเกินไป และช่วยทำให้สมาชิกที่เริ่มเข้ามาใหม่ ๆ ไม่รู้สึกอึดอัดเมื่อเข้ามาแล้วไม่รู้จักรใครเลย คุณครูอาจเลือกเพลงที่อยู่ในความนิยม เพลงพื้นบ้าน เพลงลูกทุ่ง-ลูกกรุง ที่มีเนื้อหาและทำนองดี ๆ สนุกสนาน หรือเลือกเพลงที่มีแต่ทำนองไม่มีเนื้อร้องเป็นดนตรีบรรเลงเบา ๆ ก็ได้ ตามรสนิยมของสมาชิกในกลุ่ม แต่ไม่ควรเปิดดังเกินไปจนเดือดร้อนผู้คนที่ข้างเคียง

บางท่านอาจคิดว่าดนตรีและเสียงเพลงไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่มีผลทางการวิจัยแสดงให้เห็นชัดเจนว่า ดนตรีสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกกับความรู้สึกและสภาวะจิตใจของเราได้ ประสบการณ์จากการเรียน ในระดับปริญญาเอกทางการศึกษาผู้ใหญ่พบว่า การเปิดเพลงพื้นเมืองตอนต้นชั่วโมง และระหว่างพักค้นเวลา สามารถสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองของการเรียนรู้ในวงสนทนาหรือสภากาแฟ และสร้างบรรยากาศในการ กระตุ้นการเรียนรู้ สร้างความกระตือรือร้น ปลดปล่อยความเครียด สร้างความคิดสร้างสรรค์ กระตุ้นความ ออยากรู้ ออยากอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

คุณครูอาจใช้ดนตรีและเสียงเพลงเป็นกิจกรรมสร้างความตื่นตัวหรือละลายพฤติกรรมก็ได้ เพลงที่ ทุกคนรู้จักและร้องได้ หรือเพลงพื้นบ้านเก่า ๆ ที่ทุกคนรู้จักจะช่วยสร้างความเป็นเพื่อนเหมือนรู้จักกันมานาน แต่ข้อสำคัญอย่างบังคับให้ใครต้องร้องเพลง ถ้าเขาไม่สมัครใจ การร้องเพลงเป็นเรื่องสร้างความคุ้นเคยระหว่างกัน แต่บางคนอาจไม่สบายใจที่จะร้องเพลงก็ได้ เพียงชวนให้เขามีส่วนร่วมตบมือ หรือเคาะจังหวะ หรือร่วมสนุกด้วย ก็พอแล้ว

นอกจากนั้นการใช้ดนตรีเป็นตัวบอกเวลา ส่งสัญญาณว่าเหลืออีก 2-3 นาที จะหมดเวลาการอภิปราย ถกแถลง หรือการนำเสนอผลงานจะดีกว่าการเป่านกหวีด หรือการตบมือ ซึ่งจะรบกวนสมาธิของสมาชิกในกลุ่มได้ อย่าลืมบอกกติกาในช่วงเริ่มการอภิปรายถกแถลงด้วย ดนตรีและเสียงเพลงอาจได้จากเทป วิทยุ แผ่นซีดี คอมพิวเตอร์ หรือร้องสดก็ได้ นอกจากนี้อาจให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการร้องเพลงได้ด้วย

ขั้นตอนการ

การละลายพฤติกรรม

กิจกรรมละลายพฤติกรรมมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคย ลดความแปลกหน้า สร้างความเป็นมิตร ลดความประหม่า ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ความเครียด ความกังวล ให้เป็นความผ่อนคลาย กระตือรือร้นที่จะ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม มีความกล้าและความมั่นใจในการตอบสนองและกล้าคิด กล้าพูด กล้าแสดงออก โดยไม่เหนียมอาย เทคนิคการละลายพฤติกรรมมีหลายวิธี เช่น เปิดเพลงบรรเลงเบา ๆ หรือเพลงร้องสนุกสนาน ตามแต่สภาพความต้องการของกลุ่ม รวมกลุ่มร้องเพลงง่าย ๆ หรือปรบมือเข้าจังหวะ เล่นเกมง่ายๆ เป็นต้น เทคนิคการละลายพฤติกรรม และเวลาที่ใช้ต้องขึ้นอยู่กับสมาชิกในกลุ่มว่าใช้เทคนิคอะไร จึงจะเหมาะสม บางเทคนิค เช่น การร้องเพลงสนุก ๆ อาจจะไม่เหมาะสมกับบางกลุ่ม แต่บางกลุ่มอาจชอบ หรือ บางกลุ่มชอบการเล่นบทบาทสมมติ แต่บางกลุ่มบางคนอาจไม่ชอบ ฉะนั้นคุณครูต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวัง และถ้ามีผู้เรียนที่มีความสามารถในการทำกิจกรรมนี้ได้ ควรจะชวนให้เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมนี้เลย จะทำให้ การละลายพฤติกรรมเป็นไปด้วยความสนุกสนาน แนบเนียนมากขึ้น

การดำเนินการอภิปรายถกแถลง

กิจกรรมการอภิปรายถกแถลงหรือการอภิปรายกลุ่มเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่จะช่วยให้ผู้เรียน ได้รู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ รู้จักการแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง หรือจากการอภิปรายของเพื่อน ๆ ในกลุ่ม โดยที่ครูไม่ชี้นำ ไม่บอก หรือมีคำตอบสำเร็จรูปอธิบายให้ฟังตั้งแต่ต้น กระบวนการอภิปรายถกแถลง หรือกระบวนการอภิปรายกลุ่มอาจดำเนินการดังนี้

ครูแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 2-3 กลุ่มย่อย ให้ผู้เรียนเลือกประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่ม เพื่อเป็นผู้นำอภิปรายและผู้จดบันทึกผลการอภิปรายของกลุ่ม และนำผลการอภิปรายของกลุ่มเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มใหญ่ ครูนำเสนอกรณีตัวอย่าง พร้อมประเด็นอภิปรายให้ผู้เรียนทุกกลุ่มย่อย อภิปรายถกแถลงเพื่อหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนดให้ ครูติดตาม สังเกตเหตุผลของกลุ่ม หากข้อมูลยังไม่เพียงพอ ครูอาจชี้แนะให้อภิปรายเพิ่มเติมในส่วนของคุณสมบัติที่ยังขาดอยู่ได้ เลขานุการกลุ่มซึ่งอาจจะมีได้ 1-2 คน บันทึกผลการพิจารณาหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนดให้เป็นคำตอบสั้น ๆ เพียงให้ได้ใจความ แล้วนำคำตอบนั้น ๆ ไปรายงานในที่ประชุมกลุ่มใหญ่

ในการประชุมกลุ่มใหญ่ ผู้แทนกลุ่มย่อยนำเสนอรายงาน ครูช่วยผู้เรียนที่ทำหน้าที่เลขานุการกลุ่มบันทึกข้อคิดเห็นของกลุ่มย่อยไว้ที่กระดานปฐพี ซึ่งเตรียมจัดไว้ก่อนแล้ว เมื่อทุกกลุ่มรายงานแล้ว ครูนำอภิปรายในกลุ่มใหญ่ถึงคำตอบของกลุ่ม ซึ่งจะหลอมรวมบูรณาการคำตอบของกลุ่มย่อยออกมาเป็นคำตอบประเด็นอภิปรายของกรณีตัวอย่าง หากมีผู้เรียนไม่มากนัก ครูอาจไม่ต้องแบ่งกลุ่มย่อย ให้ผู้เรียนทุกคนอภิปรายถกแถลง หรือสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มใหญ่เลย โดยมีประธานหรือหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้นำ และให้เลขานุการกลุ่มใหญ่เป็นผู้บันทึกข้อคิดเห็นของคนในกลุ่ม โดยครูอาจเป็นผู้ช่วยได้ จากนั้นครูนำสรุปคำตอบที่ได้เป็นข้อเขียนที่สมบูรณ์ขึ้น และนำคำตอบนั้นบันทึกในกระดานปฐพีติดไว้ให้เห็นชัดเจน เปรียบเทียบกับตัวอย่างข้อสรุปของกรณีตัวอย่างที่ได้เตรียมไว้ก่อนแล้ว ซึ่งอาจใกล้เคียงกับข้อสรุปของกลุ่ม

ประเด็นการอภิปราย

คำว่า “ประเด็น” ในที่นี้หมายถึง คำถามปลายเปิดที่กระตุ้นให้ผู้ตอบได้คิด วิเคราะห์อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง สามารถนำข้อมูลที่หลากหลายทั้งด้านบวกและด้านลบมาประกอบการคิดหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุด ฉะนั้น “ประเด็น” จึงต่างไปจากคำถามทั่วไป ประเด็นมักจะถามถึงเหตุผลในการตัดสินใจที่ตอบเช่นนั้น ตัวอย่างเช่น “ท่านคิดว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตัดสินใจพระทัยย้ายราชธานีมาตั้งที่กรุงธนบุรีเป็นการถูกต้องหรือไม่ เพราะเหตุใด?” ประเด็นที่จะเปิดกว้างให้ผู้ตอบได้คิด คำตอบอาจจะตอบว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ได้ ขึ้นอยู่กับเหตุผลของผู้ตอบที่จะอ้างมาประกอบยืนยันคำตอบของตน ผู้ตอบจะมีโอกาสคิดได้กว้างขวาง ลึกซึ้ง อาจคิดถึงสภาพของการปรัการหักพังของกรุงศรีอยุธยาที่อยากจะซ่อมแซมให้ดีเหมือนเดิม อาจคิดถึงสถานที่ตั้งซึ่งพม่ารู้ทางในการโจมตี อาจคิดถึงอนาคตการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศที่ต้องอาศัยความสะดวกทางออกทางทะเล อาจคิดถึงทรัพย์สินเงินทองมากมายที่ต้องใช้ถ้าจะกลับไปซ่อมแซมกรุงศรีอยุธยาที่ใหญ่โตมโหฬาร ซึ่งทรัพย์สินที่มีอยู่น่าจะต้องใช้เพื่อการกอบกู้เอกราชก่อนที่จะคิดในเรื่องอื่น อาจจะคิดว่าพระองค์ไม่ใช่เชื้อพระวงศ์ของกษัตริย์อยุธยา จึงไม่ควรไปใช้กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีต่อไป การย้ายเมืองหลวงมาอยู่ใกล้ทะเลอาจมีปัญหาถูกรุกรานได้ง่ายจากข้าศึกที่เข้ามาทางทะเล ซึ่งพระองค์อาจมั่นพระทัยในพระปรีชาสามารถทางยุทธนาวิที่ผ่านมาของพระองค์และกองทัพ การย้ายราชธานีมาอยู่เมืองเล็ก ๆ ไม่ต้องใช้เวลาซ่อมแซมนาน จะได้ใช้เวลาไปในการกอบกู้เอกราชได้มากขึ้น แต่ก็อาจเป็นที่ดูแคลนจากผู้นำอื่น ๆ ได้ว่าไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำได้ ฯลฯ

ประเด็นที่ดีจึงมักจะเปิดโอกาสให้ได้คิด ได้วิเคราะห์หาคำตอบอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านบวกและด้านลบ การมีข้อมูลหลากหลายมาประกอบการคิด การวิเคราะห์ จะทำให้การตัดสินใจมีความถูกต้องมากขึ้น คนที่มีข้อมูลมากกว่า ทั้งด้านบวกและด้านลบย่อมมีทางเลือกในการตัดสินใจมากกว่าคนที่มีข้อมูลน้อย ทำให้การตัดสินใจถูกต้อง ประสบความสำเร็จมากกว่าด้วย

สำหรับคำถาม (ปลายปิด) มักมีลักษณะที่ต้องการคำตอบเพียงสั้น ๆ โดยไม่ต้องคิดถึงเหตุผลประกอบอื่น ๆ เช่น ใช่หรือไม่? มีเท่าไร? มาเช้าหรือเย็น? อยู่ที่ไหนหรือย้ายไปอยู่ที่ไหน? หมูหรือจ่า? ฯลฯ เป็นต้น

ตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างคำถาม (ปลายปิด) กับประเด็น (ปลายเปิด)

	คำถาม (ปลายปิด)	ประเด็น (ปลายเปิด)
1	ถ้าท่านเป็นชาวบ้านบางระจันไม่มีปืนใหญ่ยิงสู้พม่า ท่านจะสร้างปืนใหญ่เองเพื่อสู้กับพม่าหรือไม่?	ถ้าท่านเป็นชาวบ้านบางระจันไม่มีปืนใหญ่ยิงสู้พม่า ท่านคิดจะสู้กับพม่าหรือไม่อย่างไร เพราะเหตุใด
2	ถ้าท่านเป็นคนความดันโลหิตสูง ท่านจะออกกำลังกายด้วยวิธีแอรอบิคหรือไม่?	ถ้าท่านเป็นคนมีความดันโลหิตสูง ท่านคิดว่าควรจะทำอย่างไรด้วยวิธีแอรอบิคหรือไม่อย่างไร เพราะเหตุใด
3	ถ้าท่านจะมีลูกได้ 2 คน ท่านคิดว่าควรมีลูกคนโตเป็นหญิงหรือเป็นชาย?	ถ้าท่านจะมีลูกได้ 2 คน ท่านคิดว่าลูกคนโตของท่านควรจะเป็นหญิงหรือเป็นชาย เพราะเหตุใด

ข้อควรปฏิบัติ 2.

คุณครูควรฝึกซ้อมการตั้งประเด็นอภิปรายด้วยตนเอง หรือฝึกร่วมกับผู้เรียนบ่อย ๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญจนเป็นทักษะ ทั้งนี้อาจตั้งประเด็นกับข่าวหนังสือพิมพ์ บทความ หรือสารคดีต่าง ๆ และตรวจสอบว่าเป็นคำถามปลายเปิดหรือไม่ ถ้าให้สนุกยิ่งขึ้นอาจแข่งขันกันเป็นทีมในการตั้งประเด็นชิงรางวัลก็ได้

ตอนที่ 2

ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ : ปฐมบทของ “คิดเป็น”

ความเป็นมาของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่

ประมาณปี พ.ศ. 2513 เมื่อท่านอาจารย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และคณะ ตัดสินใจจะนำ **คิดเป็น** มาเป็นหลักการสำคัญในการจัดดำเนินการการศึกษาผู้ใหญ่หลายโครงการ เช่น โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เพื่อส่งเสริมให้ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้หนังสือ โดยบูรณาการไปด้วยกันกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเรื่องต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การวางแผนครอบครัว การดูแลสุขภาพอนามัย และการเมือง การปกครอง ระบบประชาธิปไตย รวมทั้งโครงการการศึกษาขั้นต่อเนื่อง และโครงการส่งเสริมการเข้าถึงข่าวสารข้อมูล ความเคลื่อนไหวของเทคโนโลยี เป็นต้น ในเบื้องต้น มีความคิดที่จะนำเสนอ **คิดเป็น** ในลักษณะเดียวกับปรัชญาการศึกษา เช่นเดียวกับปรัชญาการศึกษาอื่น ๆ แต่เมื่อได้ตระหนักว่า **คิดเป็น** จะต้องนำไปใช้กับชาวบ้าน ซึ่งมีระดับการศึกษาชั้นอ่านออกเขียนได้ หรือระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ การนำเสนอในลักษณะปรัชญาการศึกษาอาจเข้าใจได้ยากและไม่เหมาะสม จึงได้คิดหาวิธีการนำเสนอปรัชญา **คิดเป็น** ที่เข้าใจง่าย และสัมพันธ์สอดคล้องกับความเชื่อที่กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวมีประสบการณ์อยู่แล้ว เรียกว่า “ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่”

ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ที่จะนำมาอธิบายถึงหลักการและแนวคิดของ **คิดเป็น** ได้มีการนำเสนอเป็นครั้งแรกในการฝึกอบรมบุคลากรทางการศึกษาผู้ใหญ่ในโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4-5 (การศึกษาต่อเนื่องระดับ ม.ต้น และ ม.ปลาย) ทั่วประเทศ ประมาณปี พ.ศ. 2522 ตามเกณฑ์ข้อบังคับของกองการศึกษาผู้ใหญ่และกรมการศึกษานอกโรงเรียนในสมัยนั้นที่ว่า บุคคลที่จะมาเป็นครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ในโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4-5 จะต้องได้รับการฝึกอบรมในเรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่มาก่อน ทั้งนี้เนื้อหาสาระและกระบวนการนำเสนอ ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ในโครงการฝึกอบรมครูการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4-5 ดังกล่าว จึงได้ใช้เป็นองค์ประกอบในการทำความเข้าใจกับเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** มาตั้งแต่ครั้งนั้นนับได้ว่า ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ คือ ปฐมบทของ **คิดเป็น** ตั้งแต่นั้นมา

วัตถุประสงค์ของการนำเสนอ

1. เพื่อให้คุณครูมีความรู้และความเข้าใจถึงความเป็นมาของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ในฐานะเป็นปฐมบทของ **คิดเป็น**
2. เพื่อให้คุณครูสามารถใช้กระบวนการอภิปรายถกแถลงให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ เข้าใจ และสรุปความคิดรวบยอด (Concept) ของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของ **คิดเป็น** ได้

กระบวนการเรียนรู้ เรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่

เมื่อมีการพัฒนาหลักสูตรศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ขึ้น และกำหนดให้มีวิชาคิดเป็นรวมอยู่ในสาระทักษะการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการคิดเป็น สามารถนำไปใช้ในการเรียนและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ครูผู้สอนจึงต้องได้รับการฝึกอบรมและพัฒนา ให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาคิดเป็นได้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้มีทักษะในการคิด การวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

การจัดการเรียนรู้เรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ให้เข้าใจได้ดั้น ครูต้องจัดการให้ผู้เรียน เข้าร่วมกิจกรรมการคิด การวิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ เป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับ และสรุปความคิดเป็นขั้นเป็นตอน ตามไปด้วย โดยไม่ต้องกังวลว่าคำตอบหรือความคิดที่ได้จะผิดหรือถูกเพียงใด เพราะไม่มีคำตอบใดถูกต้องทั้งหมด และไม่มีคำตอบใดผิดทั้งหมด กระบวนการกลุ่มจะช่วยให้ได้คำตอบที่เหมาะสมถูกต้อง พอดี เมื่อได้ร่วมกิจกรรม ครบตามกำหนดแล้ว ผู้เรียนจะร่วมกันสรุปแนวคิด เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ได้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้เรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่จะประกอบด้วยกรณีตัวอย่าง 5 ตัวอย่าง คือ หลายชีวิต แป๊ะฮง รัชฎวูดี วุ่น และสี่ไหม กรณีตัวอย่างแต่ละเรื่องก็จะใช้เป็นตัวนำให้คิดและวิเคราะห์ ความจริง กรณีละ 1 เรื่อง เมื่อนำข้อคิดจากความจริงทั้ง 5 เรื่อง มารวมกันก็จะเป็นความจริงที่เรียกว่า ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เรื่องของ **คิดเป็น** ต่อไป

กิจกรรมที่ 1

ครูและผู้เรียนนั่งสบาย ๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 1 ที่เป็นกรณีตัวอย่างเรื่อง “หลายชีวิต” ให้ผู้เรียนทุกคน ครูอธิบายให้ผู้เรียนทราบว่า ครูจะอ่านกรณีตัวอย่างให้ฟัง 2 เที้ยวซ่า ๆ ใครที่พออ่านได้บ้าง ก็อ่านตามไปด้วย ใครที่อ่านยังไม่คล่องก็ฟังครูอ่านและคิดตามไปด้วย เมื่อครูอ่านจบแล้วก็จะพูดคุยกับผู้เรียน เชิงทบทวนถึงเนื้อหาในกรณีตัวอย่าง เรื่อง “หลายชีวิต” เพื่อจะให้แน่ใจว่าผู้เรียนทุกคนเข้าใจเนื้อหาของ กรณีตัวอย่างตรงกัน จากนั้นครูจึงอ่านประเด็นซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด (คำถามที่ไม่มีคำตอบสำเร็จรูป) ที่กำกับ มากับกรณีตัวอย่างให้ผู้เรียนฟัง

ใบงานที่ 1 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “หลายชีวิต”

“หลายชีวิต”

พระมหาสมชาย	เป็นพระนักเทศน์ มีประสบการณ์การเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีที่มีชื่อเสียงเป็นที่แพร่หลายในหลายที่หลายภาคของไทย วัดหลายแห่งต้องจองท่านไปเทศน์ให้งานของวัดนั้น ๆ เพราะญาติโยมขอร้อง และพระนักเทศน์ทั้งหลายก็นิยมเทศน์ร่วมกับท่าน มหาสมชายตั้งใจไว้ว่าอยากเดินทางไปเทศน์ที่วัดไทยในอเมริกาสักครั้งในชีวิต เพราะไม่เคยไปต่างประเทศเลย
เจ้าเกี้ยว	เป็นนักธุรกิจชั้นนำ มีกิจการหลายอย่างในความดูแล เช่น กิจการเสื้อผ้าสำเร็จรูป กิจการจำหน่ายสินค้าโอท็อป กิจการส่งออกสินค้าอาหารกระป๋อง กิจการจำหน่ายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต แต่เจ้าเกี้ยวไม่มีลูกสืบสกุลเลย ตั้งความหวังไว้ว่าขอมีลูกสักคน แต่ก็ไม่เคยสมหวังเลย
ลุงแป้น	เป็นเกษตรกรอาวุโส อายุเกิน 60 ปีแล้ว แต่ยังแข็งแรง มีฐานะดี ชอบทำงานทุกอย่างไม่อยู่นิ่ง ทำงานส่วนตัว งานสังคม งานช่วยเหลือคนอื่น และงานบำรู้งศาสนา ลุงแป้นแอบมีความหวังลึก ๆ อยากได้ปริญญาเกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสักแห่งเพื่อเก็บไว้เป็นความภูมิใจของตนเอง และวงศ์ตระกูล
ด.ญ.นวลเพ็ญ	เป็นเด็กหญิงจน ๆ ในต่างจังหวัดห่างไกล ไม่เคยเห็นกรุงเทพฯ ไม่เคยเข้าเมือง ไม่เคยออกจากหมู่บ้านไปไกล ๆ เลย ด.ญ.นวลเพ็ญ คิดว่าถ้ามีโอกาสไปเที่ยวกรุงเทพฯ สักครั้งจะดีใจและมีความสุขมากที่สุด
ทิดแหง	บวชเป็นเณรตั้งแต่เล็ก เมื่ออายุครบบวชก็บวชเป็นพระ เพิ่งสึกออกมาช่วยพ่อทำนา ทิดแหงตั้งความหวังไว้ว่าเขาอยากแต่งงานกับหญิงสาวสวยร่ำรวยสักคน จะได้มีชีวิตที่สุขสบาย ไม่ต้องทำงานหนักเหมือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
ประเด็น	กรณีตัวอย่าง เรื่อง “หลายชีวิต” บอกอะไรบ้างเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์

ข้อควรปฏิบัติ 1.

1. จุดมุ่งหมายของกรณีตัวอย่างนี้ ต้องการให้ผู้เรียนได้รู้และตระหนักว่าคนเราทุกคนมีความแตกต่างกัน แม้จะเป็นญาติพี่น้องหรือฝาแฝดก็ยังมี ความแตกต่างกันอยู่ ความแตกต่างของคนเป็นความจริงตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตามในความแตกต่างเหล่านี้มีอยู่อย่างหนึ่งที่ทุกคนมีความต้องการเหมือนกัน คือความสุขหรือความสำเร็จของชีวิต

2. เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่จะใช้กระบวนการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการคิด การวิเคราะห์ และแสวงหาคำตอบด้วยตัวเองที่หลากหลาย มีให้เลือกทั้งการอภิปรายกลุ่ม การทำกิจกรรม แบบฝึกหัด การพบปะเสวนา สันทนาการ หรืออาจใช้หลาย ๆ วิธีรวมกัน เป็นการเปิดกว้างทางความคิดมากกว่า การเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหาให้ท่องจำ หรือมีคำตอบสำเร็จรูปให้โดยผู้เรียนไม่ต้องคิด ไม่ต้องวิเคราะห์เหตุ และผลเสียก่อน

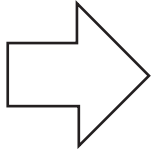
3. เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่นี้ เป็นเรื่องที่ต้องให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้เพราะผู้เรียน กคน. สามารถเข้าเรียนเป็นนักศึกษา ได้ทุกภาคเรียน ทุกระดับการศึกษา สำหรับระดับประถมศึกษาที่มีผู้เรียนไม่มากนัก ต้องให้ผู้เรียนได้เรียน โดยวิธีพบกลุ่ม เพราะทักษะการรู้หนังสือยังไม่แข็งแรง แต่มีประสบการณ์ชีวิตสูงมาก คุณครูต้องเป็นผู้ช่วย ในการเรียนรู้มากกว่าระดับการศึกษาอื่น ๆ สำหรับผู้เรียนระดับอื่น ๆ นั้น ถ้าไม่สามารถมาพบกลุ่มได้จริง ๆ ก็อาจใช้วิธีเรียนรู้อื่น ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และแสวงหาคำตอบด้วยตนเองได้ เช่น หาเวลา พบกับเพื่อน หรือพบกับครูเป็นบางครั้งบางคราว เรียนตามลำพังกับเพื่อน 1-2 คน หรือเรียนด้วยตัวเอง โดยมีกิจกรรมการทำแบบฝึกหัดส่งครู การสนทนากับครูทางสื่ออื่น ๆ ที่ทำได้ เช่น อีเมล เฟซบุ๊ก เป็นต้น

4. เนื่องจากการเรียนด้วยการอภิปรายกลุ่มอาจเป็นเรื่องใหม่สำหรับผู้เรียน จึงอาจนั่งเงียบ ๆ บ้าง ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นบ้าง คุณครูต้องอดทน ใจเย็น ต้องเข้าใจผู้เรียน ไม่เร่งเร้าหรือหงุดหงิด ควรพยายามหาเกม เรื่องเล่าสนุก ๆ เพลง ดนตรี มาแทรกเสริม คุณครูอาจทำความคุ้นเคยกับผู้เรียนให้มากขึ้น คุณครูต้องรู้จักผู้เรียนล่วงหน้าว่าใครมีความสามารถพิเศษอะไรบ้าง แล้วให้ผู้เรียนคนนั้นได้แสดงความสามารถ ให้เพื่อน ๆ ได้ชมบ้าง อาจมีเกมเบา ๆ สนุก ๆ มีรางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อเรียกร้องความคุ้นเคย คุณครู อาจต้องมีบทบาทในการนำกลุ่มมาหน่อยในครั้งแรก ๆ แล้วค่อย ๆ ลดบทบาทในการนำลงในภายหลัง

5. คุณครูต้องมีความร่าเริง แจ่มใส กระฉับกระเฉง ไม่เฉื่อยชา ช่างคุย เพื่อให้ชั้นเรียนมีชีวิตชีวา แต่คุณครูต้องเป็นผู้ฟังที่ดี ฟังมาก ๆ ด้วยความสนใจ ตั้งใจ และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วม มีความกระตือรือร้น ในการร่วมกิจกรรม และที่สำคัญต้องใช้ประเด็นอภิปรายยั่วให้มีารคิด วิเคราะห์ และ แสดงความเห็นให้มากที่สุด

6. ถ้ามีผู้เรียนที่เคยเรียนมาแล้วในระดับอื่น คุณครูต้องใช้โอกาสนี้ให้ผู้เรียนนั้น ๆ ทำบทบาทผู้ช่วยครู หรือผู้ประสานงาน หรือผู้นำอภิปราย เสนอแนวคิดเพื่อช่วยให้การอภิปรายมีการริเริ่มสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง มากขึ้น แต่ต้องระวังไม่ให้มากเกินไปจนทำให้ผู้เรียนใหม่ ๆ ไม่กล้าอภิปรายร่วมด้วย

7. คุณครูต้องไม่ลืมหบทบาทในการตะล่อมเข้ามาสู่การตอบประเด็นให้ได้ ถ้าการอภิปรายออกนอกกรอบ เกินไป หรือขาดความต่อเนื่อง ไม่ค่อยจะมีส่วนร่วมจากผู้เรียนมากนัก แล้วช่วยสรุปให้คำตอบมีความ สมบูรณ์ขึ้น

ตัวอย่าง
ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่าง
เรื่อง “หลายชีวิต”

คนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนมีความต้องการที่คล้ายกัน คือ ต้องการประสบความสำเร็จ ซึ่งถ้าบรรลุตามต้องการของตน คนนั้นก็จะมีความสุข

กิจกรรมที่ 2

ครูและผู้เรียนนั่งสบาย ๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 2 ที่เป็นกรณีตัวอย่าง เรื่อง “แป๊ะฮง” ครูดำเนินกิจกรรมเช่นเดียวกับการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 1 ถ้าเป็นระดับประถมศึกษา ครูอาจต้องอ่านให้ฟังช้า ๆ แต่ถ้าเป็นระดับ ม.ต้น และ ม.ปลาย ที่ต้องเรียนรู้เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่เหมือนกัน ผู้เรียนที่พออ่านได้ควรให้เป็นคนอ่านให้เพื่อนฟัง สำหรับกรณีตัวอย่างในกิจกรรมที่ 2 นี้ หลักสูตรเจตนาจะให้ผู้เรียนให้ความเห็นได้ว่า คนที่แตกต่างกัน ความสุขของแต่ละคนก็อาจแตกต่างกันด้วย ฉะนั้นถ้ามีการอภิปรายถึงเรื่องเหล่านี้ ครูควรย้ำด้วยการขีดเส้นใต้คำเหล่านี้ เพื่อจะได้นำไปสรุปเป็นคำตอบของกลุ่มในตอนท้ายของการอภิปรายกลุ่ม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาผู้เรียนมักอภิปรายเข้าช่วยสรุปได้เสมอ แต่ถ้ายังสรุปไม่ได้ ครูอาจมีคำถามแทรกได้บ้าง เช่น ถามว่าตัวละคร 2 ตัวเอกในเรื่องเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร? เขาคิดเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร? เป็นต้น ถึงตอนนี้ผู้เรียนก็จะสามารถช่วยกันสรุปประเด็นได้แล้ว

ใบงานที่ 2 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “แป๊ะฮง”

“แป๊ะฮง”

ท่านขุนพิชิตพลพ่าย เป็นคนหบดีมีชื่อเสียงมากในด้านความเมตตากรุณา ท่านเป็นคนที่พร้อมไปด้วยทรัพย์สมบัติ ข้าทาสบริวาร เกียรติยศ ชื่อเสียง และสุขภาพสบายใจ

ตาแป๊ะฮง เป็นชายจีนชราตัวคนเดียว ชายเต้าฮวย อาศัยอยู่ที่ห้องแถวเล็ก ๆ หลังบ้านขุนพิชิต แป๊ะฮงชายเต้าฮวยเสร็จกลับบ้านตอนเย็น ตกค่ำหลังจากอาบน้ำอาบท่ากินข้าวเสร็จก็นั่งสี่ซอเพลิดเพลินทุกวันไป

วันหนึ่งท่านขุนคิดว่า แปะะสงมีความสุขดี แต่ถ้าได้มีเงินมากขึ้นคงจะมีความสุขอย่างสมบูรณ์มากขึ้น ท่านขุนจึงเอาเงินหนึ่งแสนบาทไปให้แปะะสง จากนั้นมาเป็นเวลาอาทิตย์หนึ่งเต็ม ๆ ท่านขุนไม่ได้ยินเสียงชอจากบ้านแปะะสงอีกเลย ท่านขุนรู้สึกเหมือนขาดอะไรไปอย่างหนึ่ง เย็นวันที่แปดแปะะสงก็มาพบท่านขุน พร้อมกับนำเงินที่ยังเหลืออีกหลายหมื่นมาคืน แปะะสงบอกท่านขุนว่า

“ผมเอาเงินมาคืนท่านครับ ผมเหนื่อยเหลือเกิน มีเงินมากก็ต้องทำงานมากขึ้น ต้องคอยระวังรักษาเงินทอง เค้าช่วยก็ไม่ได้ขาย ต้องไปลงทุนทางอื่นเพื่อให้รวยมากขึ้นอีก ลงทุนแล้วก็กลัวขาดทุนเหนื่อยเหลือเกิน ผมไม่อยากได้เงินแสนแล้วครับ”

คืนนั้นท่านขุนก็หายใจโล่งอก เมื่อได้ยินเสียงชอจากบ้านแปะะสง แทรกเข้ามากับสายลม

ประเด็น เรื่องความสุขของคนในเรื่องนี้ ท่านได้แนวคิดอะไรบ้าง?

แนวทางการทำกิจกรรม

1. เลขานุการกลุ่มบันทึกความเห็นของกลุ่มที่ร่วมกันอภิปราย ความเห็นอาจมีหลายคำตอบก็ได้ ทุกคำตอบจะได้รับการบันทึกไว้
2. เลือกข้อคิดหรือคำตอบที่กลุ่มคิดว่าดีที่สุดไว้ 1 คำตอบ ซึ่งจะต้องมีคำตอบตรงประเด็นที่กำหนดให้ด้วย
3. คำตอบที่กลุ่มคิดว่าดีที่สุดที่เลือกบันทึกไว้ คือ

.....

.....

.....

.....

4. เปรียบเทียบข้อสรุปของกรณีตัวอย่าง เรื่อง “แปะะสง” จากความเห็นของผู้เรียนหลายกลุ่มที่เคยเสนอไว้ ดังปรากฏในกรอบด้านขวามือ ตัวอย่างข้อสรุปนี้อาจใกล้เคียงกับข้อสรุปของกลุ่มผู้เรียนนี้ก็ได้
5. นำตัวอย่างข้อสรุป เรื่อง “แปะะสง” ไปติดบอร์ดหรือฝาผนังเรียงต่อจากข้อสรุปจากกิจกรรมที่ 1

ตัวอย่าง
ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่าง
เรื่อง “แปะะสง”

เมื่อคนมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนต่างก็ต้องการความสุข ดังนั้นความสุขของแต่ละคนก็อาจไม่เหมือนกัน ต่างกันไปตามสถานะของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันด้วย

กิจกรรมที่ 3

ครูและผู้เรียนนั่งสบาย ๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 3 ที่เป็นกรณีตัวอย่าง เรื่อง “ธัญญาดี” ครูดำเนินกิจกรรมเช่นเดียวกับการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 2 เจตนาที่หลักสูตรประสงค์จะให้ผู้เรียนได้คิดถึงคือ การที่คนจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้นต้องรู้จักการปรับตัวและสังคมภาวะแวดล้อมให้ผสมกลมกลืน เข้าหากันจนเกิดความพอดี คำตอบที่ตรงประเด็นหรือใกล้เคียงควรต้องขีดเส้นใต้ให้เห็นชัดเจน และนำไปสรุป เป็นคำตอบของกลุ่ม บางทีผู้เรียนอาจใช้ภาษาที่ไม่ตรงนัก ครูคงต้องปรับให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ใบงานที่ 3 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “ธัญญาดี”

“ธัญญาดี”

ธัญญาดีได้รับการบรรจุเป็นครูในโรงเรียนมัธยมที่ต่างจังหวัด พอเป็นครูได้ 1 ปี ก็มีอันเป็นต้องย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร โรงเรียนที่ธัญญาดีย้ายเข้ามาทำการสอนเป็นโรงเรียนมัธยมเช่นเดียวกัน แต่มีการสอนการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับที่ 3-4 และ 5 ในตอนเย็นอีกด้วย มาเมื่อเทอมที่แล้วธัญญาดีได้รับการชักชวนจากผู้อำนวยการให้สอนการศึกษาผู้ใหญ่ในตอนเย็น ธัญญาดีเห็นว่าตัวเองไม่มีภาระอะไรก็เลยตกลง โดยไม่ต้องคิดถึงเรื่องอื่น ซ้ำยังจะมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

แต่ธัญญาดีจะคิดผิดหรือเปล่าไม่ทราบ เริ่มต้นจากเสียงกระแฉะกระแฉนจากครูเก่าบางคนว่ามาอยู่ยังไม่ทันไรก็ได้สอนภาคค่ำ ส่วนครูเก่าที่สอนภาคค่ำก็เลือกสอนเฉพาะชั่วโมงต้น ๆ โดยอ้างว่าเขามีภารกิจที่บ้าน ธัญญาดียังสาว ยังโสด ไม่มีภาระอะไร ต้องสอนชั่วโมงท้าย ๆ ทำให้ธัญญาดีต้องกลับบ้านดึกทุกวัน ถึงบ้านก็เหนื่อย อาบน้ำแล้วหลับเป็นตายทุกวัน

การสอนของครูภาคค่ำ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยคำนึงถึงผู้เรียน เขาจะรีบสอนให้หมดไปชั่วโมงหนึ่ง ๆ เท่านั้น เทคนิคการสอนที่ได้รับการอบรมมา เขาไม่นำพา ทำงานแบบขอไปที เช้าชามเย็นชาม ธัญญาดีเห็นแล้วก็คิดว่า คงจะร่วมสังฆกรรมไม่ได้ จึงพยายามทุ่มเท กำลังกาย กำลังใจ และเวลา ทำทุก ๆ วิธีทาง เพื่อหวังจะให้ครูเหล่านั้นได้เอาเยี่ยงอย่างของตนบ้าง แต่ก็ไม่ได้ผล ทุกอย่างเหมือนเดิม ธัญญาดีแทบหมดกำลังใจ ไม่มีความสุขเลย คิดจะย้ายหนีไปอยู่ที่อื่น มาถูกคิดว่าที่ไหน ๆ คงเหมือน ๆ กัน คนเราจะให้เหมือนกันหมดทุกคนไปไม่ได้

ประเด็น ถ้าท่านเป็นธัญญาดี ทำอย่างไรจึงจะอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างมีความสุข

แนวทางการทำกิจกรรม

1. เลขานุการกลุ่มบันทึกความเห็นของกลุ่มที่ร่วมกันอภิปราย ความเห็นอาจมีหลายคำตอบก็ได้
2. เลือกข้อคิดหรือคำตอบที่กลุ่มคิดว่าดีที่สุดไว้ 1 คำตอบ
3. คำตอบที่กลุ่มคิดว่าดีที่สุดที่เลือกบันทึกไว้ คือ

.....

.....

.....

.....

.....

4. เปรียบเทียบข้อสรุปของกรณีตัวอย่าง เรื่อง “ธัญญวดี” จากความเห็นของผู้เรียนหลายกลุ่ม ที่เคยเสนอไว้ ดังปรากฏในกรอบด้านขวามือ ตัวอย่างข้อสรุปนี้อาจใกล้เคียงกับข้อสรุปของกลุ่มผู้เรียนนี้ก็ได้
5. นำตัวอย่างข้อสรุป เรื่อง “ธัญญวดี” ไปติดบอร์ดหรือฝาผนังเรียงต่อจากข้อสรุปจากกิจกรรมที่ 2

ตัวอย่าง ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่าง เรื่อง “ธัญญวดี”

การที่คนเราจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุขนั้น ต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม หรือปรับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเอง หรือปรับทั้งสองทางให้เข้าหากันได้อย่างผสมกลมกลืนก็จะเกิดความสุขได้

กิจกรรมที่ 4

ครูและผู้เรียนนั่งสบาย ๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 4 ที่เป็นกรณีตัวอย่าง เรื่อง “วุ่น” ครูดำเนินกิจกรรมที่ 4 เช่นเดียวกับการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 3 เจตนาที่หลักสูตรประสงค์จะให้ผู้เรียนได้เกิดความคิด คือ เทคโนโลยีเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วจนคนในชุมชนปรับตัวไม่ทัน การเรียนรู้ด้านการสอน การอธิบาย บอกเล่าของครูเพียงอย่างเดียวคงไม่ทันการณ์ ต้องให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหาที่ใช้ข้อมูลที่หลากหลายเพียงพอมาประกอบการคิดการแก้ปัญหาด้วย จึงจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ได้

ใบงานที่ 4 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “วุ่น”

“วุ่น”

หมู่บ้านดอนทรายมูลที่เคยสงบเงียบมาแต่กาลก่อน กลับคึกคักด้วยผู้คนทีอพยพเข้าไปอยู่กันเพิ่มมากขึ้น ๆ ทุกวัน ทั้งนี้เป็นเพราะการค้นพบพลอยในหมู่บ้าน มีการต่อไฟฟ้า ทำให้สว่างไสว ถนนลาดยางอย่างดี รถราวิ่งดูขวักไขว่ไปหมด สิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนก็เกิดขึ้น เช่น เมื่อวานเจ้าจุกลูกผู้ใหญ่จ้าง ลูกกรดจากกรุงเทพฯ ทั้บตายขณะวิ่งไต่ยี่งนก เมื่อเดือนก่อน น.ส.เหรียญเงิน เทพีสงกรานต์ปีนี้ถูกไฟฟ้าดูดขณะรีดผ้าอยู่ ช่องผู้หญิงเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ด เพื่อต้อนรับผู้คนที่มาทำธุรกิจ ที่ร้ายก็คือเป็นที่เที่ยวของผู้ชายในหมู่บ้านนี้ไปด้วย ทำให้ผิวเมียตีกันแทบไม่เว้นแต่ละวัน

ครูสิงห์แก่นั่งดูเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ได้แต่ปลงอนิจจัง “เออ ไอ้พวกนี้เคยสอนจ้จ้จ้จ้มาตั้งแต่หัวเท่ากำปั้น เดียวนี้ดูมันซัดหุซัดตากันไปหมด จะสอนมันอย่างเดิมคงจะไปไม่รอดแล้ว เราจะทำอย่างไรดี”

ประเด็น

1. ทำไมจึงเกิดปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นในหมู่บ้านดอนทรายมูล
2. ถ้าท่านเป็นคนในหมู่บ้านทรายมูล ท่านจะแก้ปัญหาอย่างไร
3. ท่านคิดว่า การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนเช่นนี้ ควรเป็นอย่างไร

แนวทางการทำกิจกรรม

1. บันทึกความเห็นของกลุ่มที่ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยน ความเห็นอาจมีหลายข้อ
2. เลือกคำตอบหรือข้อคิดเห็นที่กลุ่มผู้เรียนเลือกไว้ว่าดีที่สุดฉบับที่ 1 คำตอบ
3. คำตอบที่เลือกไว้คือ

.....

.....

.....

.....

.....

4. เปรียบเทียบข้อสรุปของกรณีตัวอย่าง เรื่อง “วุ่น” จากความเห็นของผู้เรียน หลายกลุ่มที่เคยเสนอไว้ ดังที่ปรากฏ ในกรอบด้านขวามือ ตัวอย่างข้อสรุปนี้อาจจะใกล้เคียงกับข้อสรุปของกลุ่ม ผู้เรียนก็ได้
5. นำตัวอย่างข้อสรุป เรื่อง “วุ่น” ไปติดบอร์ดหรือฝาผนังห้อง เรียงต่อจากข้อสรุปจากกิจกรรมที่ 3

ตัวอย่าง
ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่าง
เรื่อง “วุ่น”

สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยี วิ่งเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วและรุนแรงตลอดเวลา จนคนในชุมชนตั้งรับไม่ทันปรับตัวไม่ได้ จึงเกิดปัญหาที่หลากหลาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา อาชีพ ความมั่นคง และความปลอดภัยของคนในชุมชน การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน จะใช้วิธีสอนโดยการบอก การอธิบายของครูให้ผู้เรียนจำได้เท่านั้น คงไม่เพียงพอ แต่ต้องให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักการแก้ปัญหาที่ต้องได้ข้อมูลที่หลากหลาย มาประกอบการคิดแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับความเชื่อ ความจำเป็นของตนเอง และความต้องการของชุมชนด้วย

กิจกรรมที่ 5

ครูและผู้เรียนนั่งสบาย ๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม ครูแจกใบงานที่ 5 ที่เป็นกรณีตัวอย่าง เรื่อง “สู้อิเหน่” ครูเปิดเทปที่อัดเสียง กรณีตัวอย่าง เรื่อง “สู้อิเหน่” ให้ผู้เรียนฟังพร้อม ๆ กัน ถ้าไม่มีเทปครูต้องอ่านให้ฟังแบบละครวิทยุ เพื่อสร้างบรรยากาศให้ตื่นเต้นตามเนื้อหาในกรณีตัวอย่าง เมื่อครูอ่านจบแล้วก็จะพูดคุยกับผู้เรียนในเชิงทบทวนถึงเนื้อหาและเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องของกรณีตัวอย่าง เพื่อให้เข้าใจตรงกัน ไม่ตกหล่น จากนั้นครูจึงเสนอประเด็นกำกับกรณีตัวอย่างให้ผู้เรียนนำไปอภิปรายแลกเปลี่ยน เพื่อหาคำตอบในกลุ่มย่อย

ใบงานที่ 5 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “ตู้ไหม”

“ตู้ไหม”

ผมตกใจสะดุ้งตื่นขึ้นเมื่อเกิดเสียงเอะอะ พอลืมตาขึ้นมาเห็นทุกคนยืนกันเกือบหมดรถ “ทุกคนนั่งลงอยู่นิ่ง ๆ อย่าเคลื่อนไหวไม่งั้นยิ่งตายหมด” เสียงหวาดถันออกมาจากปากของชายหน้าเหลี่ยม คอสีนที่ยืนอยู่หน้ารถ กำลังไขปืนจ่ออยู่ที่คอของคนขับ

ผมรู้ทันทีว่ารถทัวร์ที่ผมโดยสารคันนี้ถูกเล่นงานโดยเจ้าพวกวายร้ายแน่ หันไปดูด้านหลังเห็นไอ้วายร้ายอีกคนหนึ่งถือปืนจ่ออยู่ ผมใช้มืออันสั้นเทาล้วงลงไปใ้กระเป๋ากางเกง คลำ .38 เหาไฟของผม ซึ่งซื้อมาจากร้านเมื่อบ่ายนี้เอง นึกในใจว่า “โธ่เพิ่งซื้อเอามายังไม่ทันยิงเลย เพียงใส่ลูกเต็มเท่านั้นเองก็จะถูกคนอื่นเอาไปเสียแล้ว”

เสียงเจ้าตาพองหน้ารถตะโกนบอกคนขับรถ “หยุดรถเดี๋ยวนี้ มึงอยากตายโหงหรือโง่” ผมนึกในใจว่าเดี๋ยวพอรถหยุดมันคงต้องให้เราลงจากรถแล้วกวาดกันเกลี้ยงตัว แต่ผมต้องแปลกใจ แทนที่รถจะหยุดมันกลับยิ่งเร็วขึ้นทุกที ทุกที ยิ่งไปกว่านั้นรถกลับสายไปมาเสียด้วย ไอ้พวกมหาโจรเซไปเซมา แต่เจ้าตาพองยังไม่ลดละ แม้จะเซออกไปมันก็กลับวิ่งไปยืนประชิดคนขับอีก พร้อมตะโกนอยู่ตลอดเวลา “หยุดไว้หยุดไว้ ไอ้กูลงไปได้ละมึง จะเหยียบให้คาส์นทีเดียว”

รถคงตะบึงต่อไป คนขับบ้าเลือดเสียแล้ว ผมไม่แน่ใจว่าเขาคิดอย่างไร ขณะนั้นผมกวาดสายตาเห็นผู้ชายที่นั่งถัดไปทางม้านั่งด้านซ้าย เป็นตำรวจยศจ่ากำลังจ้องเขม็งไปที่ไอ้วายร้ายและถัดไปอีกเป็นชายผมสั้นเกรียนอีก 2 คน ใส่กางเกงสีกากีและสีขี้ม้า ผมเข้าใจว่าคงจะเป็นตำรวจหรือทหารแน่ กำลังเอามือล้วงกระเป๋ากางเกงอยู่ทั้งสองคน

บรรยากาศตอนนั้นช่างเครียดจริง ๆ ไหนจะกลัวถูกปล้น ถูกยิง ไหนจะกลัวรถคว่ำ ทุกคนเกร็งไปหมดทุกสิ่งทุกอย่างถึงจุดวิกฤตแล้ว

ประเด็น

1. ถ้าคุณอยู่ในเหตุการณ์อย่างผม คุณจะตัดสินใจอย่างไร
2. ก่อนที่คุณจะตัดสินใจ คุณคิดถึงอะไรบ้าง

แนวทางการทำกิจกรรม

ครูแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 2-3 กลุ่มย่อย ให้ผู้เรียนเลือกประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่ม เพื่อเป็นผู้นำและผู้จัดบันทึกผลการอภิปรายของกลุ่มตามลำดับ และนำผลการอภิปรายที่บันทึกไว้ไปเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ จากนั้นให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายแลกเปลี่ยนเพื่อหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนดให้ ครูติดตามสังเกตการใช้เหตุผลของแต่ละกลุ่ม หากข้อมูลยังไม่เพียงพอ ครูอาจชี้แนะให้อภิปรายเพิ่มเติมได้ เลขานุการกลุ่มบันทึกผลการพิจารณาหาคำตอบตามประเด็นที่กำหนด และนำคำตอบนั้นไปรายงานในที่ประชุมกลุ่มใหญ่ (หากมีผู้เรียนไม่มาก ครูอาจให้มีการสนทนาหรืออภิปรายแลกเปลี่ยนในกลุ่มใหญ่เลย โดยไม่ต้องแบ่งกลุ่มย่อยก็ได้)

ในการประชุมกลุ่มใหญ่ ครูเตรียมกระดาษปรีฟแบ่งเป็น 3 ช่อง ให้ชื่อหัวข้อแต่ละช่องว่า ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง และข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลทางวิชาการ คือ ข้อมูลที่เป็นความรู้ ความจริง ทฤษฎี ตำรา ฯลฯ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง คือ ข้อมูลส่วนตัวของผู้คิด ผู้วิเคราะห์เอง เช่น ประสบการณ์ของผู้วิเคราะห์ ความถนัด ความสนใจ จุดอ่อน จุดแข็ง ความรัก ความชอบ ความกลัว ความกล้าของตนเอง ฯลฯ ข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ ข้อมูลที่อยู่ในสังคมรอบตัวของผู้วิเคราะห์ เช่น ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี สถานะแวดล้อม กฎหมายข้อบังคับ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ กระแสสังคม ฯลฯ นำกระดาษปรีฟที่แบ่งเป็น 3 ช่องนี้มาติดไว้ล่วงหน้า เมื่อแต่ละกลุ่มรายงานถึงเหตุผลของกลุ่มว่ารู้หรือไม่รู้ เพราะเหตุผลอะไร ข้อมูลที่นำมาเสนอจะถูกบันทึกลงในช่องที่เหมาะสมกับข้อมูลนั้น ๆ เช่น ถ้ายกเหตุผลว่ารู้หรือไม่รู้ เพราะสังเกตจากปฏิกริยาหรือพฤติกรรมของผู้คนรอบข้างในรถ ก็น่าจะบันทึกเหตุผลนั้นลงในช่องที่ 3 เรื่องข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม หากเหตุผลที่เสนอเป็นเรื่องความมั่นใจหรือความเข้มแข็งทางจิตใจของตนเอง ก็บันทึกเหตุผลลงในช่องที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง หรือถ้าเหตุผลที่เสนอเป็นเรื่องของความรู้เรื่องการยิงปืน ชนิดของปืน ก็บันทึกเหตุผลลงในช่องที่ 1 ข้อมูลทางวิชาการ เป็นต้น เมื่อทุกกลุ่มรายงานและข้อมูลถูกบันทึกลงในแบบบันทึกข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มแล้ว ครูนำกระดาษปรีฟที่บันทึกข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ขึ้นมาให้ผู้เรียนพิจารณาแล้วจะถามผู้เรียนว่า พอใจกับการคิด การตัดสินใจหรือยัง ถ้ายังไม่พอใจให้ทุกคนเพิ่มเติมตามที่ต้องการ จากนั้นครูสรุปให้ผู้เรียนเข้าใจว่า การคิด การแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้แก้ปัญหาก็มีการนำข้อมูลมาประกอบการคิดอย่างน้อย 3 ประการเสมอ คือ ข้อมูลวิชาการ ข้อมูลตนเอง และข้อมูลสังคมสิ่งแวดล้อม อาจมีคนคิดถึงข้อมูลด้านอื่น ๆ อีกรักก็ได้ แต่จะมีข้อมูลหลักอย่างน้อย 3 ประการเสมอ การคิดแก้ปัญหานั้นจึงจะรอบคอบและพอใจ ถ้ายังไม่พอใจก็ต้องกลับไปคิดถึงปัญหาและข้อมูลที่นำมาคิดแก้ไข พยายามค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมแต่ละด้านให้มากขึ้นจนพอเพียง ที่จะใช้แก้ปัญหานั้นพอใจก็ถือว่า การคิด การแก้ปัญหานั้นเสร็จสิ้นด้วยดี จากนั้นครูนำกระดาษสรุปการใช้ข้อมูล 3 ประการ ประกอบการคิด-แก้ปัญหามาติดบอร์ดหรือฝาผนังห้องเรียงต่อจากข้อสรุปจากกิจกรรมที่ 4 เสร็จแล้วครูและผู้เรียนช่วยกันสรุปแนวคิดจากกรณีตัวอย่าง “ตู้ใหม่” เพิ่มเติม

ตัวอย่าง แบบฟอร์มในการเตรียมบันทึกข้อมูลจากการคิดการสรุปของผู้เรียน หลังจากอภิปรายแลกเปลี่ยนกรณีตัวอย่างเรื่อง “ตู้ใหม่” แล้วครูนำมาบันทึกลงในกระดาษปรีฟข้างล่างนี้

1	2	3
ข้อมูลทางวิชาการ	ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง	ข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

ตัวอย่าง
ข้อสรุปผลการอภิปรายจากกรณีตัวอย่าง
เรื่อง “สู้ไหม”

ปัญหาในสังคมปัจจุบันซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว การเรียนรู้โดยการฟัง การจำ จากการสอน การอธิบายของครูอย่างเดียวยังคงไม่พอที่จะแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ทันทต่อเหตุการณ์ การสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดเอง โดยใช้ข้อมูลที่หลากหลายอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง และข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมาประกอบในการคิด การตัดสินใจอย่างพอเพียงก็จะทำให้การคิด การตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหานั้นมีความมั่นใจและถูกต้องมากขึ้น

เมื่อผู้เรียนได้ร่วมทำกิจกรรมความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ครบทั้ง 5 กิจกรรมแล้ว ครูนำกระดาษปรีฟที่สรุปกรณีตัวอย่างทั้ง 5 แผ่นติดผนังไว้ เชิญทุกคนเข้าร่วมประชุมกลุ่มใหญ่แล้วให้ผู้เรียนบางคนอาสาสมัครสรุปความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ให้เพื่อนฟัง จากนั้นครูสรุปสุดท้ายด้วยบทสรุปตัวอย่างดังนี้

ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ เชื่อว่าคนทุกคนมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ความต้องการก็ไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนก็มีจุดมุ่งหมายปลายทางของตนที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งถ้าบรรลุถึงสิ่งนั้นได้เขาก็จะมีความสุข ดังนั้นความสุขเหล่านี้จึงเป็นเรื่องต่างจิตต่างใจที่กำหนดตามสภาวะของตน อย่างไรก็ตามการจะมีความสุขอยู่ได้ในสังคม จำเป็นต้องปรับตัวเองและสังคมให้ผสมกลมกลืนกันจนเกิดความพอดีแก่เอกัตภาพ และบางครั้งหากเป็นการตัดสินใจที่ได้กระทำดีที่สุดตามกำลังของตัวเองแล้ว ก็จะมี ความพอใจกับการตัดสินใจนั้น อีกประการหนึ่งในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ การที่จะปรับตัวเองและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความพอดีนั้น จำเป็นต้องรู้จักการคิด การแก้ปัญหา การเรียนการสอนที่จะให้คนรู้จักแก้ปัญหาได้นั้น การสอนโดยการบอกอย่างเดียวยังคงไม่ได้ประโยชน์มากนัก การสอนให้ผู้รู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ จึงเป็นวิธีที่ควรนำมาใช้ กระบวนการคิด การแก้ปัญหามีหลากหลายวิธีแตกต่างกันไป แต่กระบวนการคิด การแก้ปัญหาที่ต้องใช้ข้อมูลประกอบการคิด การวิเคราะห์อย่างน้อย 3 ประการ คือข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเอง และข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเมื่อนำผลการคิดนี้ไปปฏิบัติแล้วพอใจ มีความสุข ก็จะเรียกการคิดเช่นนั้นว่า **คิดเป็น**

บทสรุป เรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่

เราได้เรียนรู้ถึงความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ โดยการทำกิจกรรมร่วมกันทั้ง 5 กิจกรรมแล้ว ดังบทสรุปที่ได้ร่วมกันเสนอไว้แล้ว ความเชื่อพื้นฐานที่สรุปไว้ก็คือ ความเชื่อพื้นฐานที่เป็นความจริงในชีวิตของคน ที่ กศน. นำมาเป็นหลักให้คนทำงาน กศน. ตลอดจนผู้เรียนได้ตระหนักและเข้าใจ แล้วนำไปใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อการคิด การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับคนอื่น การบริหารจัดการในฐานะเป็นนาย เป็นผู้นำหรือผู้ตาม ในฐานะผู้สอน ผู้เรียน ในฐานะเป็นสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในชุมชนและสังคม เพื่อให้รู้จักตัวเอง รู้จักผู้อื่น รู้จักสถานะสิ่งแวดล้อม การคิด การตัดสินใจต่าง ๆ ที่คำนึงถึงข้อมูลที่เพียงพอ อย่างน้อยประกอบด้วยข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง และข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้วยความใจกว้าง มีอิสระ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่เอาแต่ใจตนเอง จะได้มีสติ รอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วน ไม่ผิดพลาด จนเกินไป เราถือว่าความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ดังกล่าวนี้ คือ พื้นฐานเบื้องต้นของการนำไปสู่ การคิดเป็น หรือเรียกตามภาษานักวิชาการว่า ปฐมบทของกระบวนการคิดเป็น

ข้อพึงปฏิบัติ 2.

1. การเรียนรู้ที่สำคัญในตอนี่ 2 นี้ สรุปได้เป็น 3 เรื่องใหญ่ คือ

1) การปลูกฝังศรัทธาและความเชื่อในหลักของความจริงในชีวิต 5 ประการ ที่เรียกว่า ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้เรื่อง คิดเป็นต่อไป

2) การฝึกทักษะการอภิปรายถกแถลง ซึ่งเป็นการแสดงความคิดเห็น การคิด การวิเคราะห์ การใช้เหตุผล

3) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การเป็นคนคิดเป็น เช่น เป็นคนมีสติ ไม่อวดมอแต่ใจตนเอง มีระเบียบวินัย รับผิดชอบต่อสังคม ชีวีธรรมโดยไม่ต้องสอน

2. ในหลักสูตร กศน. 51 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จะใช้คำว่า ทบทวนความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งหมายความว่า คุณครูต้องตรวจสอบว่าผู้เรียนในกลุ่มนั้น ๆ ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้เรื่อง ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่มาแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่มีใคร เคยมีประสบการณ์มาก่อน คุณครูจะต้องดำเนินการตามกระบวนการในตอนี่ 2 ทั้งหมด ถ้ามีผู้เรียน ส่วนหนึ่งเคยร่วมกิจกรรมมาก่อนบ้างแล้ว คุณครูก็ยังต้องดำเนินกิจกรรมทั้งหมดทั้งกระบวนการ แต่จะมอบหมายภารกิจสำคัญ ๆ ให้ผู้เรียนที่มีประสบการณ์มาแล้วช่วยคุณครูดำเนินกิจกรรมด้วย เช่น เป็นประธานกลุ่มหรือเป็นเลขานุการกลุ่ม จัดเตรียมเอกสาร เครื่องมือ เป็นตัวแทนเล่าเรื่องละลายพฤติกรรม เล่าเรื่องสนุก นำเพื่อนในกลุ่มทำกิจกรรม ฯลฯ เป็นต้น แต่ถ้าทุกคนหรือส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ ในการเรียนรู้เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่มาแล้ว คุณครูอาจไม่ต้องจัดกิจกรรมทั้งหมด อาจเลือกบางกิจกรรมที่เห็นว่าจรรี้อื่นประสบการณ์ของผู้เรียน และใช้เทคนิคอื่น ๆ ในการทบทวนทาง เนื้อหาสาระและกระบวนการเช่น ถาม-ตอบ เติมนำ เสนอกรณีตัวอย่างและกำหนดประเด็นให้ร่วมอภิปราย ถกแถลง กำหนดประเด็นให้ฝึกการใช้ข้อมูลทั้ง 3 ประการ ฯลฯ และสุดท้ายต้องให้ผู้เรียนนำกลุ่มสรุป ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ และรวบรวมใส่ไว้ในแฟ้มประจำตัว (Port folio) ของแต่ละคนด้วย

3. การฝึกทักษะท้ายตอนที่ 2 เนื่องจากเป็นวิชาทักษะการเรียนรู้ การฝึกทักษะจึงเป็นเรื่องจำเป็น ต้องมีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกทั้งกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ และกิจกรรมที่ผู้เรียนจะไปฝึกนอกศูนย์การเรียนรู้ และกิจกรรมที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน คุณครูอาจเลือกกิจกรรมจาก ตอนที่ 5 ของหนังสือคู่มือเล่มนี้ มาให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เช่น การฝึกทักษะการใช้ประเด็น การเลือกประเด็น หรือเปรียบเทียบประเด็น อภิปรายกับคำถามปกติ การแข่งขันการตั้งประเด็นที่เป็นคำถามปลายเปิด กระบวนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ใช้ข้อมูลเบื้องต้นทั้ง 3 ประการ เป็นต้น

4. การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่เน้นที่กระบวนการคิด การวิเคราะห์ และการอภิปรายแลกเปลี่ยน โดยใช้ข้อมูลอย่างน้อย 3 ประการ คือข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลทางสังคมสิ่งแวดล้อม และข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองมาประกอบการคิด เพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ ที่เกิดจากกระบวนการคิด การวิเคราะห์ดังกล่าว การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงต้องเป็นเรื่อง ที่บูรณาการอยู่กับเรื่องกระบวนการเรียนรู้ โดยไม่แยกไปประเมินภายหลังต่างหาก ในการประเมินผลนั้น คุณครูต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจก่อนว่าการเรียนรู้เรื่องความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ มีผลการเรียนรู้ ที่คาดหวังอะไรบ้าง และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังนั้นมีตัวชี้วัดอะไรบ้าง ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ขณะที่ผู้เรียนกำลังดำเนินกิจกรรมอยู่นั้น คุณครู ต้องสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน สังเกตการแสดงออก สังเกตการร่วมมือกันทำงาน สังเกตการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ว่า เป็นไปตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเพียงใด เป็นไปตามตัวบ่งชี้มากน้อยเพียงใด มีเรื่องอะไรที่ต้องบันทึกเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ต้องส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ตามที่คาดหวังไว้มากน้อยเพียงใด เป็นต้น อาจต้องเตรียมเครื่องมือบางอย่าง เช่น แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) พฤติกรรมที่ต้องปรับปรุงแก้ไข แบบสังเกต และแบบบันทึก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือแบบบันทึกการอภิปรายตามประเด็นที่กำหนดให้ เป็นต้น

ตอนที่ 3

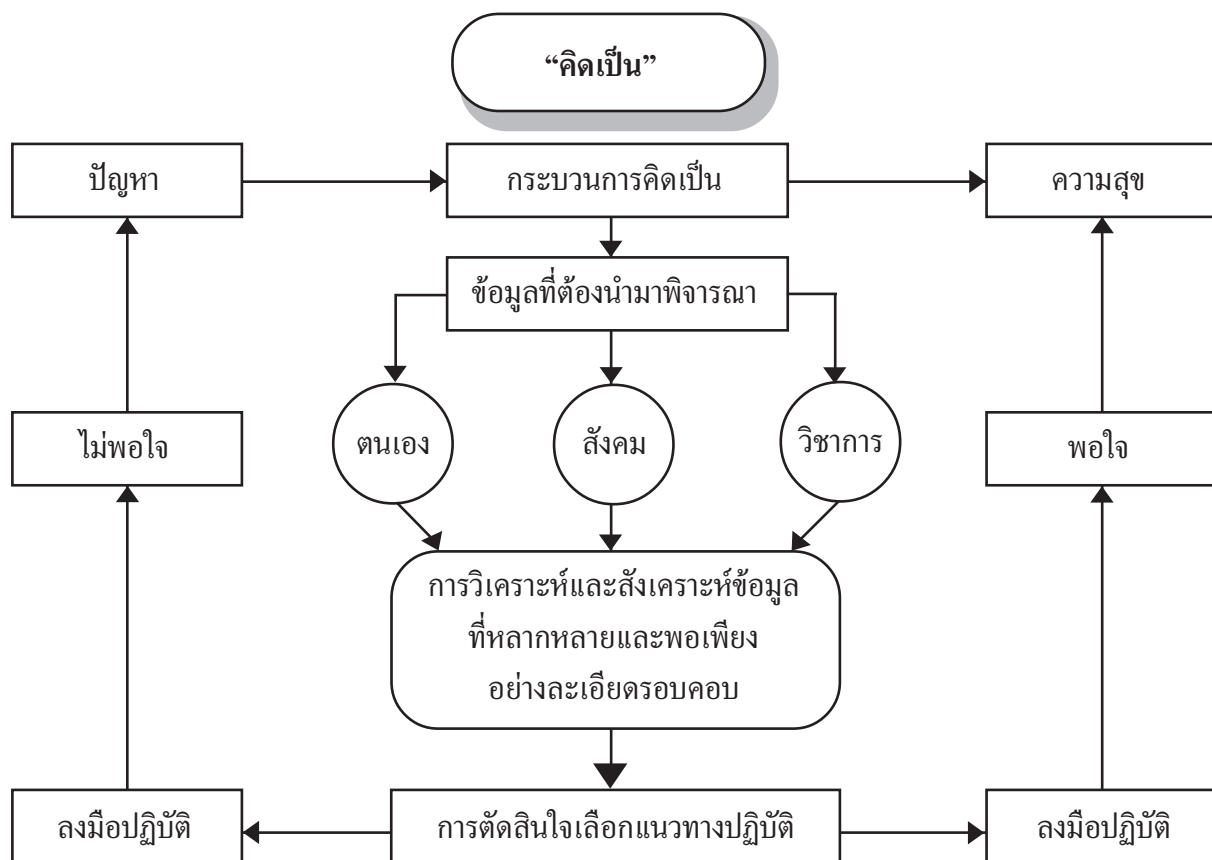

คิดเป็นและกระบวนการคิดเป็น

ความหมายและความเป็นมาของคิดเป็นและกระบวนการคิดเป็น

คิดเป็น เป็นคำไทยสั้น ๆ ง่าย ๆ ที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ใช้เพื่ออธิบายถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรง และซับซ้อน ได้อย่าง ปกติสุข **คิดเป็น** มาจากความเชื่อพื้นฐานเบื้องต้นที่ว่าคนมีความแตกต่างกันเป็นธรรมดา แต่ทุกคนมีความต้องการสูงสุดเหมือนกันคือ ความสุขในชีวิต คนจะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อมีการปรับตัวเองและสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เข้าหากันอย่างผสมกลมกลืนจนเกิดความพอดี นำไปสู่ความพอใจและมีความสุข อย่างไรก็ตามสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่ได้หยุดนิ่ง แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงอยู่ตลอดเวลา ก่อให้เกิดปัญหา เกิดความทุกข์ ความไม่สบายกายไม่สบายใจขึ้นได้เสมอ กระบวนการปรับตนเองกับสังคมและสิ่งแวดล้อมให้ผสมกลมกลืนจึงต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและทันการณ์ คนที่จะทำได้เช่นนี้ต้องรู้จักคิด รู้จักใช้สติปัญญา รู้จักตัวเองและธรรมชาติสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี สามารถแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายและพอเพียงอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนเอง มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อเลือกแนวทางการตัดสินใจที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา หรือสภาพการณ์ที่เผชิญอยู่อย่างรอบคอบ จนมีความสุขแล้วก็พร้อมจะรับผิดชอบการตัดสินใจนั้นอย่างสมเหตุสมผลเกิดความพอดี ความสมดุลในชีวิตอย่างสันติสุข เรียกได้ว่า **คนคิดเป็น**

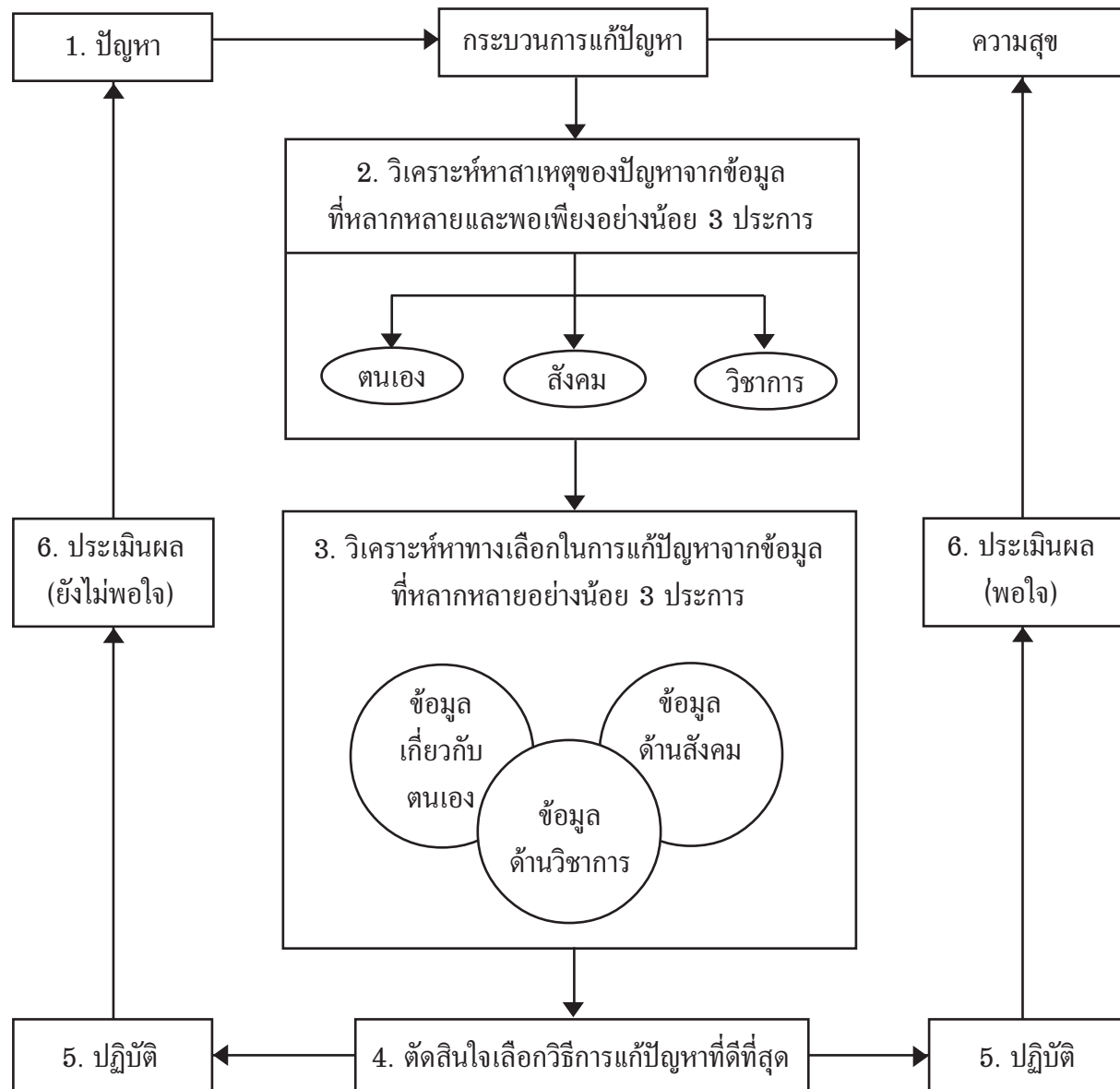

กระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

คนคิดเป็นเชื่อว่าทุกซ์หรือปัญหาเป็นความจริงตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ก็สามารถแก้ไขได้ ถ้ารู้จักแสวงหาข้อมูลที่หลากหลายและพอเพียงอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานะแวดล้อมทางสังคมในวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมประเพณี วิถีคุณธรรม จริยธรรม และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนเอง รู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ ซึ่งครอบคลุมถึงการพึ่งพาตนเองและความพอเพียง พอประมาณ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประกอบการคิดและการตัดสินใจแก้ปัญหา คนคิดเป็นจะเผชิญกับทุกซ์หรือปัญหาอย่างรู้เท่าทัน มีสติไตร่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบในการเลือกวิธีการแก้ปัญหาและตัดสินใจแก้ปัญหามาวิธีการที่เลือกแล้วว่าดีที่สุด ก็จะมีใจพอใจและเต็มใจรับผิดชอบกับผลการตัดสินใจเช่นนั้น อย่างไรก็ตามสังคมในยุคโลกาภิวัตน์เป็นสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและรุนแรง ปัญหาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกซ์ก็เกิดขึ้นดำรงอยู่ และดับไป หรือเปลี่ยนโฉมหน้าไปตามกาลสมัย กระบวนการตัดสินใจในการดับทุกซ์ก็ต้องพัฒนารูปแบบให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นอยู่ตลอดเวลาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย กระบวนการดับทุกซ์หรือแก้ปัญหาก็จะหมุนเวียนมาจนกว่าจะพอใจอีก เป็นเช่นนี้อยู่อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

กระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

ขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

1. คนคิดเป็นเชื่อว่า ทุกข์หรือปัญหาใด ๆ ย่อมมีอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ เมื่อใดที่ตนเองและสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่สามารถปรับเข้าหากันจนเกิดความพอดี ก็จะทำให้เกิดความทุกข์ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ทุกข์หรือปัญหาอาจเป็นของบุคคลหรือชุมชนและสังคม เมื่อเกิดทุกข์หรือปัญหาก็จะมีกระบวนการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดความสุขที่พึงปรารถนา

2. ค้นหาสาเหตุของปัญหา กระบวนการแก้ปัญหาของคนคิดเป็นจะเริ่มที่การรู้จักปัญหา รู้จักสาเหตุของปัญหาเหล่านั้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ประการ ว่าปัญหาหรือทุกข์นั้นเกิดจากการไม่ผสมกลมกลืนระหว่างตนเองกับภาวะแวดล้อมหรือข้อมูลทางวิชาการตรงไหน อย่างไร มีอะไรเป็นสาเหตุสำคัญบ้าง เช่น

- สาเหตุสำคัญมาจากตนเอง จากพื้นฐานของชีวิตตนเองและครอบครัว ความไม่สมดุลของงานอาชีพที่พึงปรารถนา ความขัดข้องที่เกิดจากโรคภัยของตนเอง ความโลภ โกรธ หลง ในใจของตนเอง ความคับข้องใจในการรักษาคุณธรรม จริยธรรมของตนเอง ฯลฯ
- สาเหตุสำคัญจากสังคม ชุมชน และสภาวะแวดล้อม ความไม่พึงพอใจต่อพฤติกรรมไม่พึงปรารถนาของเพื่อนบ้าน การขาดแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ ชุมชนมีการทะเลาะเบาะแว้ง ขาดความสามัคคี ฯลฯ
- สาเหตุสำคัญมาจากการขาดแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ ความเคลื่อนไหวที่เป็นปัจจุบันของวิชาการและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง ขาดภูมิปัญญาที่จะช่วยเติมข้อมูลทางปัญญาในการบริหารจัดการ ฯลฯ

3. ขั้นวิเคราะห์เสนอทางเลือกของปัญหา เมื่อรู้สาเหตุของปัญหาจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวแล้ว ก็มาถึงขั้นตอนการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ ที่น่าจะเป็นการแก้ทุกข์หรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การกำหนดทางเลือกต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นแนวทางแก้ปัญหา เป็นการกระทำโดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายและพอเพียงทั้งในด้านวิชาการ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญในการตัดสินใจด้วย

4. ขั้นการเลือกวิธีแก้ปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุดตามข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในกลุ่มทางเลือกที่ได้เลือกไว้

5. การนำทางเลือกการแก้ปัญหาไปปฏิบัติ เมื่อได้ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาแล้ว ก็มาถึงขั้นนำทางเลือกนั้นไปปฏิบัติเพื่อการแก้ปัญหา

6. การประเมินผลการแก้ปัญหา เมื่อมีการปฏิบัติการแก้ปัญหาแล้วก็จะต้องมีการประเมินผลการดำเนินงาน ถ้าผลที่เกิดขึ้นเป็นที่พอใจก็จะนำไปสู่ความสุข แก้ปัญหาได้สำเร็จ แต่ถ้าปฏิบัติการแก้ปัญหาแล้วยังไม่พอใจ ยังไม่บรรลุตามที่คิดไว้ก็จะนำไปสู่การพิจารณาปัญหากันใหม่ เข้าสู่กระบวนการแก้ปัญห การศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมอีกจนกว่าจะพอใจและพบกับความสุขกับการแก้ปัญหานั้น จึงจะถือว่าจบกระบวนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

ข้อสังเกต

1. เรื่องของคิดเป็นและกระบวนการคิดเป็น เป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดและการวิเคราะห์ โดยไม่เน้นเนื้อหาและความจำ การสอนคนให้คิดเป็นจะต้องสอนให้รู้จักใช้กระบวนการเพื่อให้มีทักษะในการคิด การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแสวงหาคำตอบ โดยมีข้อมูลที่เพียงพอมาประกอบการคิดด้วย การมีแบบฝึกหัด การมีกิจกรรมฝึกทักษะการคิดเป็นที่หลากหลาย มีกรณีตัวอย่างให้ได้คิดมาก ๆ และครอบคลุมทักษะการคิด การวิเคราะห์ จึงเป็นวิธีการที่ควรนำมาใช้เป็นอย่างยิ่ง

2. เมื่อมีการเผยแพร่เรื่องของคิดเป็นกว้างขวางออกไปก็มักมีข้อถกเถียงบ้าง ๓ ความบ้าง ด้วยแนวคิดของแต่ละคนในลักษณะต่าง ๆ กัน ทำให้ **คิดเป็น** มีความแตกต่างกันตามแต่ใจของคน เช่นมีคนกล่าวว่า มีคิดเป็นแล้วต้องมีทำเป็น แก้ปัญหาเป็นด้วย บางคนบอกว่า มีคิดเป็นอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีคิดชอบด้วย อย่างไรก็ตามท่านอาจารย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เคยกล่าวไว้ว่า **คิดเป็น** เป็นคำเฉพาะที่หมายรวมทุกอย่างไว้ในตัวเองแล้ว เป็นคำที่บูรณาการ การคิด การกระทำ การแก้ปัญหา ความเหมาะสม ความพอดี ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี คุณธรรม จริยธรรม มารวมไว้ในคำว่า **คิดเป็น** หหมดแล้ว นั่นคือ ถ้าพูดถึงคิดเป็น ก็จะหมายถึงคิดเป็น ทำเป็น คิดชอบ ทำชอบ แก้ปัญหาเป็นอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบไม่ใช่เพียงแต่คิดอย่างเดียวเท่านั้น เพราะเรื่องดังกล่าวถือเป็นข้อมูลทั้ง 3 ประการที่จะต้องนำมาประกอบการคิด การวิเคราะห์ อย่างพอเพียงอยู่แล้ว **คิดเป็น** ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กศน. 51 ก็เป็นดังที่ท่านอาจารย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ให้ความคิดไว้

3. **“คิดเป็น”** นอกจากมีจุดเน้นที่กระบวนการคิดที่ต้องใช้ข้อมูลที่หลากหลายและเพียงพอมาประกอบการคิดแล้ว จุดเน้นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ กระบวนการตัดสินใจ คนคิดเป็น เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบคอบเพียงพอแล้ว การตัดสินใจนำไปปฏิบัติมีผลเป็นที่พอใจก็จะประสบความสำเร็จ แต่ถ้าได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ตัดสินใจดำเนินการตามทางเลือกที่ดีที่สุดแล้วได้ผลไม่เป็นที่พอใจ ยังไม่ประสบความสำเร็จ ก็ไม่เดือดร้อนใจ ไม่ท้อทรมาน มีสติยังคิด กลับไปแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมให้มากขึ้น หลากหลายขึ้น เพราะยังมีข้อมูลอีกมากมายที่เราอาจเข้าไปไม่ถึง หรือไม่ได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งเพียงพอ ข้อมูลใหม่เหล่านี้จะเพิ่มทางเลือกในการแก้ปัญหาให้มีการทบทวนการตัดสินใจใหม่ จนกว่าจะพอใจกับการตัดสินใจในครั้งนั้น

4. เรื่องคิดเป็นและกระบวนการคิดเป็นนั้นหลักสูตรกำหนดให้มีการเรียนรู้ทั้ง 3 ระดับ ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จะมีแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด เช่นเรื่อง กระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็นจะเริ่มเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะในระดับประถมศึกษาควรเริ่มในเรื่องคิดเป็นง่าย ๆ ไปก่อน การแก้ปัญหาในระดับประถมศึกษานั้น หลอมรวมอยู่ในกรณีตัวอย่างแล้ว

5. จากแผนภูมิคิดเป็นจะเห็นว่าคิดเป็นหรือกระบวนการคิดเป็นนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยความคิด การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลประเภทต่าง ๆ ไม่ใช่การเรียนรู้จากหนังสือหรือลอกเลียนจากตำราหรือรับฟังการบอกเล่าของครูแต่เพียงอย่างเดียว
- 2) ข้อมูลที่นำมาประกอบการคิด การวิเคราะห์ต่าง ๆ ต้องหลากหลาย เพียงพอ ครอบคลุมอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง และข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 3) ผู้เรียนเป็นคนสำคัญในการเรียนรู้ ครูเป็นผู้จัดโอกาสและอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้
- 4) เรียนรู้จากวิถีชีวิต จากธรรมชาติ และภูมิปัญญา จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 5) กระบวนการเรียนรู้เป็นระบบเปิดกว้าง รับฟังความคิดของผู้อื่น และยอมรับความเป็นมนุษย์ที่ศรัทธาในความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้นเทคนิคกระบวนการที่นำมาใช้ในการเรียนรู้ จึงมักจะเป็นวิธีการสานเสวนา การอภิปรายถกแถลง กลุ่มสัมพันธ์หรือกลุ่มสนทนา
- 6) กระบวนการคิดเป็นนั้น เมื่อมีการตัดสินใจลงมือปฏิบัติแล้วจะเกิดความพอใจ มีความสุข แต่ถ้าลงมือปฏิบัติแล้วยังไม่พอใจก็จะมีสติ ไม่ทรมานทรมาย ไม่เดือดเนื้อร้อนใจ แต่จะกลับย้อนไปหาสาเหตุแห่งความไม่สำเร็จ ไม่พึงพอใจกับการตัดสินใจดังกล่าว แล้วแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อหาทางเลือกในการแก้ปัญหาแล้วทบทวนการตัดสินใจใหม่จนกว่าจะพอใจกับการแก้ปัญหาานั้น

ปรัชญาคิดเป็น : หลักคิดที่เชื่อมโยงความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ กับงานการศึกษานอกโรงเรียน

ปรัชญา (Philosophy) มาจากคำในภาษากรีก 2 คำ ผสมกัน คือคำว่า Philia (philo) และ Sophia (sophe) แปลตามศัพท์ว่า ความรักและภูมิปัญญา ปรัชญาเป็นศาสตร์และศิลป์ที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้ ความจริงในการดำเนินชีวิต เป็นปัญญาที่ส่องนำทางให้เห็นหลักในการดำเนินงานให้เข้าใจสภาพของสังคม

ปรัชญา หมายถึง การแสดงออกของความเชื่อ เป็นวิธีการ เป็นแนวทางที่เป็นระบบระเบียบ แสดงให้เห็นว่า บุคคลมีความเชื่ออย่างไร เช่น ปรัชญาการศึกษา หมายถึง ความเชื่อต่อทัศนคติและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา หรือปรัชญาชีวิต หมายถึง แนวคิดหรือหลักการในการดำเนินชีวิต เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สิ่งทีบุคคลและสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาที่ดีที่สุดสำหรับคนหรือสังคมนั้น ๆ

คิดเป็น เป็นความเชื่อพื้นฐานของคนทำงาน กศน. ที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนต้องการความสุขเป็นความปรารถนาสูงสุดของชีวิต ความสุขของมนุษย์แต่ละคนจึงแตกต่างกันด้วย ความสุขของคนจะเกิดขึ้นได้ต้องเน้นไปที่การปรับตนเองกับสังคมและสภาพแวดล้อมให้เข้ากันอย่างผสมผสานกลมกลืน จนเกิดความพอดีและพอใจและประสบความสุขในที่สุด ความเชื่อพื้นฐานที่ว่านี้ได้มีการยอมรับให้เป็นแนวทางและหลักการในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียน ที่สะท้อนไปสู่หลักสูตร วิธีการเรียนรู้ สื่อ การประเมินผล และการพัฒนาบุคลากรเพื่อให้บรรลุถึงลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน กศน. ทุกคน

คิดเป็น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ผ่านมา โดยกำหนดให้ผู้เรียนสำคัญที่สุดที่จะคำนึงถึง การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจะเริ่มต้นที่การสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลและชุมชนเป้าหมายก่อน เปิดโอกาสให้นำปัญหาของบุคคลและชุมชนมาเป็นสาระการเรียนรู้ เพื่อเน้นการหาคำตอบให้กับตนเองและชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนวิชาเลือกที่ประสงค์ด้วยวิธีเรียนที่หลากหลายสอดคล้องกับความสะดวก ความต้องการ ความสนใจ และประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคน ให้มีแผนการเรียนรายบุคคลเพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้วางแผนการเรียนที่เหมาะสมกับตนเองได้เต็มที่ หลักสูตรยังแสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายของสื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เสนอข้อมูลที่หลากหลายทั้งด้านบวกและด้านลบ มีประเด็นให้ผู้เรียนได้นำข้อมูลที่หลากหลายและพอเพียงมาช่วยกันอภิปรายหาเหตุผลแก้ไขปัญหา หาคำตอบให้กับตนเองและชุมชน กระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางของการคิดเป็นนี้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้สอนเป็นผู้จัดโอกาส จัดกระบวนการ จัดระบบข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งการกระตุ้นให้กระบวนการคิดและวิเคราะห์ได้ใช้ข้อมูลอย่างหลากหลายและลึกซึ้งเป็นต้น คิดเป็นยังครอบคลุมไปถึงการพัฒนาจิตวิญญาณของคนทำงาน กศน. มาหลายสิบปี เป็นที่ยอมรับทั้งในด้านความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ การเป็นแกนเป็นหลักของการพัฒนาหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ ตลอดจนเป็นทิศทางสำคัญ

ของการพัฒนาจิตวิญญาณของคนในแวดวงของการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้ถ่ายทอดจากที่สู่น้องมาเป็นสืบ ๆ ปี **คิดเป็น** จึงนับว่าเป็น “ปรัชญาคิดเป็น” ของผู้คนในแวดวง กศน. สอดคล้องกับนิยามและความหมายตลอดจนบทบาทภารกิจของความเป็นปรัชญา การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษานอกระบบอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า **คิดเป็น** จะมีลักษณะเป็น ปรัชญาการศึกษาและปรัชญาชีวิตตรงที่นำหลักคิด ศรัทธา และความเชื่อของกลุ่มคนมาใช้ในการจัดการศึกษา และการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับปรัชญาตะวันตกอื่น ๆ แต่ **คิดเป็น** ก็ยังดำรงความเป็นตะวันออกอยู่มาก เช่น ความเชื่อในความเป็นจริงของมนุษย์อย่างหนึ่งว่า ความสุขเป็นความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ หรือหลักคิดที่ว่า การแก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ได้ใช้ความรู้หรือข้อมูลทางวิทยาศาสตร์อย่างเดียว แต่ใช้สติ สมาธิ และปัญญา ร่วมกับข้อมูลอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และสภาวะแวดล้อม และข้อมูล เกี่ยวกับตนเองและครอบครัวมาร่วมคิดด้วย

ถึงกระนั้นก็ตาม คำว่า “ปรัชญา” ก็ยังดูลึกลับเข้าใจยากและเป็นเรื่องไกลตัวสำหรับบุคลากร กลุ่มเป้าหมายของงานการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเป็นคนยากคนจน คนด้อยโอกาส มีพื้นฐานการศึกษาน้อย และมีชีวิตผูกพันอยู่กับการทำมาหากินตลอดเวลาอยู่มาก ท่านอาจารย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และคณะ จึงหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำว่า “ปรัชญาคิดเป็น” แต่ใช้คำว่า **คิดเป็น** สั้น ๆ เท่านั้น และอธิบายความเป็นปรัชญา ของ **คิดเป็น** ในมิติของความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่ที่ใกล้ตัวใกล้ใจ มองเห็นและจับต้องได้ อยากให้คุณครู กศน. ทุกคนพึงตระหนักและใช้ความเป็นปรัชญาคิดเป็นของความเชื่อพื้นฐานให้ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ในการศึกษาและการดำรงชีวิตต่อไป

ข้อควรคิด

1. นักการศึกษาไทย ยังนิยมนำแนวคิด วิธีการและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และหลักการจัดการศึกษาแนวตะวันตกมาใช้กับคนไทย โดยไม่สนใจธรรมชาติ บริบท และรากเหง้า วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งภูมิปัญญาไทยที่เรามีอยู่แล้ว และไม่สนใจที่จะปรับทั้งหลักคิดของตะวันตกและบริบทวัฒนธรรมของไทย ให้เข้าหากันเพื่อให้เกิดความพอดี การปฏิรูปการศึกษาหลายครั้งจึงไม่ประสบความสำเร็จ และกลายเป็น ปัญหาต่อเนื่องมาจนบัดนี้ คุณครูควรต้องมีสติไตร่ตรอง และพิจารณาให้รอบคอบในการส่งเสริม **คิดเป็น** กับผู้เรียน กศน. หลักคิดทางตะวันตกไม่ใช่ของไม่ดี แต่การนำมาประยุกต์ใช้ต้องปรับให้เหมาะสมกับธรรมชาติ ของคนไทย ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมไทย ใช้ข้อมูลประกอบการคิดการวิเคราะห์ให้รอบคอบกว้างขวาง ก่อนลงมือทำเสมอ

2. **คิดเป็น** ยังขาดคนที่เข้าใจในการนำเสนอที่เหมาะสมกับบริบทของคนไทย ยังไม่สามารถอธิบาย ให้ง่าย ๆ รับฟังได้โดยไม่ต้องคิดหลายชั้น ที่สำคัญนักศึกษายุคปฏิรูปการศึกษายังทำตัวเป็น น้ำชาล้นถ้วย อะไรที่เป็นของคนไทยมักจะไม่นำมาคิด วิเคราะห์ อย่างลึกซึ้ง แต่อะไรที่เป็นของนอก มักจะเชื่ออย่างไม่ต้องคิดเลย อยากให้คุณครูใช้สติและปัญญาคิดอย่างใจกว้างและรู้เขารู้เราให้มากขึ้น

3. อยากให้คุณครูช่วยกันขยายผล ปรัชญาคิดเป็นในทางปฏิบัติให้หลากหลายมิติมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปรับหลักสูตร พัฒนาหลักสูตรใหม่ พัฒนาสื่อ การจัดการเรียนรู้ การประเมินผล เพื่อให้ **คิดเป็น** อยู่ในกระแสการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตลอดเวลา โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตร การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ทุกสาระการเรียนรู้ ให้ **คิดเป็น** ติดอยู่ที่ริมฝีปาก ติดอยู่ในหัวใจ ทั้งคุณครูและผู้เรียนทุกคน

4. อยากให้คุณครูทุกคนอดทนไม่ยอมแพ้ที่จะใช้ **คิดเป็น** เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน ไม่กลับไปสอนแบบเดิมที่ให้ผู้เรียนเรียนวิชาหนังสือ คิดตามครู เชื่อตามครูทุกอย่างอีก แม้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ยังไม่เอื้อให้ทำได้ง่าย แต่ขอให้พยายามให้ได้มากที่สุด

5. ขอให้คุณครูกล้าที่จะให้ศิษย์ให้ผู้เรียนได้ซักถามโต้แย้งด้วยเหตุผลและข้อมูล อย่าให้ความเป็นเด็ก ความเป็นผู้ใหญ่มาทำให้ผู้เรียนไม่กล้าเถียงครู คุณครูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ได้พูด ได้เสนอความคิด คุณครูต้องพยายามเป็นผู้ฟังที่ดี มีเมตตาธรรม ไม่มีอคติ คุณครูไม่จำเป็นต้องเป็นผู้รู้ทุกอย่างเสมอไป ต้องฝึกให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูลจากแหล่งความรู้ที่มีอยู่มากมาย โดยไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ การใช้ข้อมูลอย่างน้อย 3 ประการของ **คิดเป็น** จะทำให้การตัดสินใจไม่ผิดพลาดมากนัก

6. ปัจจุบันมีการโฆษณาชวนเชื่อมากมายทุกวงการโดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร การศึกษานอกโรงเรียนต้องสอนให้ผู้เรียนรู้จักใฝ่รู้ใฝ่เรียน รู้จักแสวงหาข้อมูลที่หลากหลาย เพียงพอ รู้ต้น ลึก หนา บาง รู้เท่ารู้ทัน รู้กัน รู้แก่ รู้เหตุ รู้ปัจจัย อ่านมาก ฟังมาก เห็นมาก วิเคราะห์วิจัยง่าย ๆ มากขึ้น รู้จักแยกแยะอะไรดี อะไรชั่ว ใช้สติและปัญญาให้มากขึ้น นี่แหละจึงจะได้ชื่อว่า คนคิดเป็น

ตอนที่ 4

ข้อมูลและการจัดการข้อมูลประกอบการคิดเป็น
และข้อมูลคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการคิดเป็นที่ยั่งยืน

ข้อมูลและการจัดการข้อมูลประกอบการคิดเป็น และข้อมูลคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการคิดเป็นที่ยั่งยืน

เรื่องของกระบวนการคิดเป็นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับข้อมูลเป็นอันมาก เพราะคนคิดเป็นที่มีการคิด การตัดสินใจที่ถูกต้องแม่นยำมีประสิทธิภาพไม่ผิดพลาดง่ายก็เพราะมีข้อมูลที่ดี เพียงพอ รวดเร็ว และแม่นยำ คนคิดเป็นจึงต้องศึกษาถึงลักษณะและเข้าใจถึงการจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพด้วย และนั่นย่อมหมายถึงว่า คุณครูต้องเข้าใจและถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน การเรียนรู้เรื่องระบบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการคิดเป็น มีเรื่องต้องคำนึงถึงบางประการ เช่น

1. ข้อมูลและสารสนเทศ

1.1 ข้อมูล หมายถึง ข้อมูลดิบที่เป็นข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ถือว่า เป็นข้อมูลระดับปฏิบัติการ ข้อมูลที่ดีจะต้องมีความถูกต้องแม่นยำและเป็นปัจจุบัน เช่น ชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ ระยะทาง ฯลฯ

1.2 สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลที่นำมาผ่านกระบวนการประมวลผล วิเคราะห์ สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจได้ทันที เช่น อัตราส่วนผู้เรียนต่อครูผู้สอนศูนย์ กศน.อำเภอ ก. เท่ากับ $30000 \div 30 = 1000$ เป็นต้น ทั้งข้อมูลและสารสนเทศต่างก็มีความสำคัญต่อคนคิดเป็น ขึ้นอยู่กับว่าจะนำไปใช้ในเรื่องใด

2. ประเภทของข้อมูล

ข้อมูลเมื่อจำแนกตามแหล่งที่มาแล้วสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ หมายถึง ข้อมูลที่ผู้ใช้เป็นผู้เก็บรวบรวมขึ้นเอง เช่น การเก็บจากแบบสอบถาม หรือผลการทดลองในห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ หมายถึง ข้อมูลที่ผู้ใช้นำมาจากหน่วยอื่น หรือมีผู้อื่นรวบรวมไว้แล้วในอดีต เช่น รายงานประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ ผลงานวิจัยที่มีผู้อ้างถึง โดยปกติแล้วข้อมูลปฐมภูมิมักจะเป็นที่ต้องการ เป็นที่ยอมรับ เพราะเชื่อมั่นได้สูง แต่ข้อมูลทุติยภูมิมักหาได้ง่าย และมีมากกว่าข้อมูลปฐมภูมิ

3. ลักษณะของข้อมูล

ถ้าจำแนกตามลักษณะแล้วสามารถแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) หมายถึง ข้อมูลที่เป็นนามธรรมไม่สามารถบอกได้ว่ามีค่าเพียงใด แต่สามารถบอกได้ว่าดีหรือไม่ดี หรือบอกได้ถึงลักษณะความเป็นกลุ่มของข้อมูล เช่น เพศ ศาสนา คุณภาพ ความพึงพอใจ เป็นต้น

3.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) หมายถึง ข้อมูลที่สามารถวัดค่าได้ว่ามีมากหรือน้อย ซึ่งสามารถวัดค่าออกมาเป็นตัวเลขได้ เช่น คะแนนสอบ อุณหภูมิ น้ำหนัก ส่วนสูง ฯลฯ โดยปกติแล้วข้อมูลเชิงปริมาณจะแม่นยำ เป็นที่ยอมรับได้ดี แต่ข้อมูลเชิงคุณภาพก็จำเป็นสำหรับข้อมูลที่เป็นนามธรรมเหมือนกัน

4. คุณสมบัติที่เหมาะสมของข้อมูล

4.1 ความถูกต้อง หากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วข้อมูลเหล่านั้นเชื่อถือไม่ได้จะทำให้เกิดผลเสียอย่างมาก ผู้ใช้จะไม่กล้าอ้างอิงหรือนำเอาไปใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นเหตุให้การตัดสินใจของผู้บริหารขาดความแม่นยำ และอาจมีโอกาสดผิดพลาดได้ โครงสร้างข้อมูลที่ออกแบบต้องคำนึงถึงกรรมวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ความถูกต้องแม่นยำมากที่สุด โดยปกติความผิดพลาดของสารสนเทศส่วนใหญ่มาจากข้อมูลที่ไม่มีความถูกต้อง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากคนหรือเครื่องจักร การออกแบบระบบจึงต้องคำนึงถึงในเรื่องนี้

4.2 ความรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน การได้มาของข้อมูลจำเป็นต้องให้ทันต่อความต้องการของผู้ใช้ มีการตอบสนองต่อผู้ใช้ได้เร็ว ทันต่อเหตุการณ์หรือความต้องการ มีการออกแบบระบบการเรียกคืนและรายงานตามความต้องการของผู้ใช้

4.3 ความสมบูรณ์ ความสมบูรณ์ของสารสนเทศขึ้นกับการรวบรวมข้อมูลและวิธีการทางการปฏิบัติด้วย ในการดำเนินการจัดทำสารสนเทศต้องสำรวจและสอบถามความต้องการใช้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่งที่เหมาะสม

4.4 ความชัดเจนและกะทัดรัด การจัดเก็บข้อมูลจำนวนมากจะต้องใช้พื้นที่ในการจัดเก็บข้อมูลมาก จึงจำเป็นต้องออกแบบโครงสร้างข้อมูลให้กะทัดรัดสื่อความหมายได้ มีการใช้รหัสหรือยืนยันข้อมูลให้เหมาะสม เพื่อที่จะจัดเก็บเข้าไว้ในระบบคอมพิวเตอร์

4.5 ความสอดคล้อง ความสอดคล้องของข้อมูลกับความต้องการเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้นจึงต้องมีการสำรวจเพื่อหาความต้องการของหน่วยงานและองค์การ คุณภาพการใช้ข้อมูล ความลึก หรือความกว้างของขอบเขตของข้อมูลที่สอดคล้องกับความต้องการ

5. ข้อมูลประกอบการคิดเป็น

ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงการคิดเป็นและกระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาของคนคิดเป็นมาแล้ว จะเห็นว่ากระบวนการสำคัญที่เป็นเครื่องมือในการคิดเป็น คือ การใช้ข้อมูลที่หลากหลายและพอเพียงอย่างน้อย 3 ด้านมาประกอบการคิด การวิเคราะห์ และการตัดสินใจ ซึ่งได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับวิชาการ และข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม

5.1 ลักษณะของข้อมูลประกอบการคิดเป็น

ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง

คนทุกคนมีความแตกต่างกันทั้งลักษณะภายนอก พฤติกรรมที่แสดงออกและความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายใน รวมทั้งจุดอ่อน จุดแข็งของตนเอง บางคนรู้จักตัวเองดี เพราะรู้จักสำรวจตรวจสอบตนเองอยู่ตลอดเวลา ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และความรู้สึกให้อยู่กับความเป็นจริง เป็นตัวของตัวเอง แต่บางคนก็ไม่รู้จักตัวเองตามที่ตัวเองเป็นอยู่ หลงตัวเองบ้าง ไม่มั่นใจตัวเองบ้าง หลงเชื่อคนอื่นบ้าง ไม่ได้รับการดูแลที่ถูกต้องในครอบครัวบ้าง รวมทั้งขาดการฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ เป็นต้น การรู้จักตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินใจแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เหมาะสม รวดเร็ว และประสบความสำเร็จ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองอาจพิจารณาได้หลายมุมมอง เช่น ความรู้ ความสามารถ ความถนัดต่าง ๆ เช่น พุดเก่ง มีอารมณ์ขัน มีกวีธิในการแนะนำ เผยแพร่ บอกเล่า โน้มน้าวให้คนเชื่อฟัง หรือการแสดงความคิดเห็นที่สาธารณะ การเป็นนักแสดง

การมีความรู้ความสามารถเฉพาะตัวในบางเรื่อง เช่น เป็นนักกีฬา มีศิลปะในการป้องกันตัว เป็นศิลปินแขนงหนึ่ง แขนงใดเป็นพิเศษ ฯลฯ บุคลิกภาพและนิสัยใจคอ เช่น เงียบขีริม พูดมาก พูดน้อย ชอบโอ้อวด หรือเก็บตัว พูดตรง จริ่งใจ เปิดเผย หรือก้าวร้าว โผงผาง หนักแน่น หรือหงุดหงิดง่าย โมโหง่าย ชอบพูดจากระแนะกระแหง ใส่ร้าย ช่มชู้ ใจคอโหดร้าย อิจฉาริษยา อาฆาต หรือเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี มีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว บุตร ภรรยา หรือผู้อาศัย อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ หรืออยู่กันตามลำพัง พ่อ แม่ ลูก หรืออยู่คนเดียวในบ้านเช่า หรือหอพัก ครอบครัวอบอุ่นหรือแตกแยก ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีการพบปะ สังสรรค์ ปรึกษาหารือ รับฟังความคิดเห็นหรือต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการพึ่งพาอาศัย ไม่มีการช่วยเหลือเจือจานฐานะความเป็นอยู่ ร่ำรวย ยากจน พออยู่พอกิน เป็นหนี้เป็นสิน มีความมั่นคงในชีวิต หาเช้ากินค่ำขึ้นอยู่กับโชคชะตา มีความรับผิดชอบตนเอง และครอบครัว ชยันหมั่นเพียร เก็บหอมรอมริบ สุร่ยสุร่าย ใช้จ่ายเกินตัวเกินกำลัง เป็นต้น การรู้จักตนเอง การมีข้อมูลเกี่ยวกับตนเองหลาย ๆ ด้าน เป็นสิ่งสำคัญที่จะใช้ประกอบการคิด การวิเคราะห์ และการตัดสินใจ อย่างคนคิดเป็นมาก ถ้าเรารู้จักตัวเองดี หลายแง่หลายมุม ทั้งจุดอ่อน จุดแข็ง ก็จะมีข้อมูลไปประกอบการคิด และการวิเคราะห์หมกและหลากหลาย ทำให้การตัดสินใจของเราผิดพลาดน้อย และแก้ปัญหาได้สำเร็จ เป็นส่วนใหญ่

ข้อมูลเกี่ยวกับวิชาการ

ข้อมูลทางวิชาการ คือ ข้อมูลที่เป็นความจริงที่มีการพิสูจน์แล้ว หรือค้นพบจากการทดลอง แล้วเก็บหรือบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นทฤษฎีหรือหลักวิชาแล้วนำมาใช้แก้ปัญหา ใช้อ้างอิงให้เหมาะสม เหตุการณ์และความจำเป็นของสถานการณ์ ข้อมูลทางวิชาการมี 2 ประเภท คือ

ข้อมูลปฐมภูมิ คือ ข้อมูลที่ผู้ใช้เป็นผู้คิดค้น เก็บรวบรวมเอง เช่น ข้อมูลจากการทดลอง หรือจากการศึกษาค้นคว้ามาเป็นระยะยาวนานของภูมิปัญญาต่าง ๆ

ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลที่ผู้ใช้นำมาจากผู้คนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่ทำการศึกษาหรือรวบรวมบันทึกไว้ในอดีต เช่น ข้อมูลที่รวบรวมมาจากเอกสารรายงานการวิจัย ข้อมูลที่อ้างมาจากผู้ที่รับฟังมาจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เป็นต้น

ข้อมูลที่เป็นความรู้ทางวิชาการพื้นฐานที่คนในสังคมจะต้องใช้ในชีวิตประจำวันมีอยู่มากมาย เช่น การใช้ภาษา คณิตศาสตร์พื้นฐาน วิทยาศาสตร์ที่เป็นทฤษฎีการค้นพบทุกศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ในเรื่อง การลงทุน รายรับรายจ่าย การตลาด กฎหมายข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับปวงชน ข้อมูลทางการแพทย์ อาหาร และยา และข้อมูลทางการเกษตร เป็นต้น

ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากคนมีวิถีชีวิตดำรงอยู่กันเป็นชุมชนและสังคม คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกันมากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับการเกาะเกี่ยวที่มีอยู่ในอดีตที่แตกต่างกัน และขึ้นอยู่กับธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อที่ยึดถือกันมาแต่ดั้งเดิม การดำเนินการใด ๆ ในชุมชนจะกระทบกับคน ในชุมชนด้วยเสมอ จะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับบริบทของความผูกพันที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ การคิด การตัดสินใจ ใด ๆ ที่จะไม่กระทบกระเทือนวิถีชุมชน หรือให้มีการกระทบกระเทือนน้อยที่สุด จึงควรจะต้องนำเอาข้อมูล ของชุมชนและสังคมมาประกอบการคิด การตัดสินใจอยู่เสมอ ข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ควรจะนำมา

พิจารณาประกอบการคิด การตัดสินใจ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมจารีตประเพณี การปกครองท้องถิ่น สุขภาพอนามัย การศึกษาและแหล่งเรียนรู้ สภาพการบริโภค ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน มัสยิด ประวัติ รากเหง้าความเป็นมาของ ชุมชน เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนที่คนภาคภูมิใจ รวมทั้งกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ ความเอื้ออาทร ความเป็นเครือข่าย ความเข้มแข็งของชุมชน ฯลฯ เป็นต้น

5.2 เทคนิคการเก็บข้อมูลประกอบการคิดเป็น

การเก็บและรวบรวมข้อมูลประกอบการคิด การตัดสินใจอย่างคนคิดเป็นนั้น มักจะใช้ ความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนในทางวิชาการมากนัก เพราะผู้เรียนซึ่งเป็นผู้เก็บข้อมูลจะเป็นคนในชุมชน อยู่กับ ชุมชน มีวิถีชีวิตที่คุ้นเคยกับวิถีชุมชนนั้น ๆ อยู่แล้ว การเก็บข้อมูลอาจใช้กระบวนการ ตาดู (สังเกต) หูฟัง (สนทนาสัมภาษณ์) ปากถาม (กระตุ้น ชวนคุย) สมอคิด จำ (เชื่อมโยงเหตุผล) และมีจด (สรุป บันทึก) เพื่อจับประเด็นและรวบรวมข้อมูล ซึ่งอาจมีวิธีการเชิงวิชาการพอสังเขปดังนี้

1. การสังเกต ได้แก่ การค้นหาข้อมูลด้วยตนเองโดยตรง เช่น การสังเกตพฤติกรรม หรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลโดยที่มงาน หรือไปสังเกต ด้วยตนเอง
2. การสัมภาษณ์ ได้แก่ รวบรวมข้อมูลจากบุคคลอื่น ๆ โดยถามจากครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน
3. การตอบแบบสอบถาม ได้แก่ การสร้างรายการคำถามให้ผู้อื่นในชุมชนตอบตามที่ผู้ถาม ต้องการ อาจใช้บริการทางโทรศัพท์ หรือทางไปรษณีย์
4. การศึกษาจากเอกสารหรือแหล่งข้อมูล เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร คอมพิวเตอร์ เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง ข้อมูลสารสนเทศทางอีเมล เว็บไซต์
5. การทดสอบ/ทดลองและการสำรวจจากกลุ่มคน ร้านค้า หรือสถานที่ ๆ เป็นแหล่งข้อมูล โดยตรง

5.3 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการบันทึกข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล หมายถึง การแยกแยะข้อมูลหรือส่วนประกอบของข้อมูลออกเป็น ส่วนย่อย ๆ ศึกษารายละเอียดของข้อมูลแต่ละเรื่องเพื่อตรวจสอบข้อมูลให้ได้มากที่สุด โดยเฉพาะข้อมูล การคิดเป็นทั้ง 3 ประการ ว่าแต่ละด้านมีข้อมูลอะไรบ้าง เป็นการหาคำตอบว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ฯลฯ การวิเคราะห์ข้อมูลจะมีการศึกษาและตรวจสอบข้อมูลรอบด้านทั้งด้านบวกและด้านลบ ดูความหลากหลาย และพอเพียงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำ เทียบตรง เชื่อถือได้ สมเหตุสมผล การวิเคราะห์ข้อมูลมีประโยชน์ตรงที่ ทำให้เราสามารถเข้าใจเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่แท้จริง ช่วยให้มีการแสวงหาข้อมูลหลากหลาย โดยไม่เชื่อคำบอกเล่าหรือคำกล่าวอ้างของใครง่าย ๆ เป็นการมองข้อมูลหลากหลายมิติ เกิดมุมมองเชิงลึก และกว้างเพียงพอ ครบถ้วน

การสังเคราะห์ข้อมูล

เป็นการนำข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ถูกต้อง ใกล้เคียง กลุ่มเดียวกันมารวบรวม จัดกลุ่ม จัดระบบเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ในเชิงบูรณาการโดยเฉพาะ นำข้อมูลการคิดเป็นทั้ง 3 ด้าน คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่วิเคราะห์ความแม่นยำ เทียบตรง หลากหลาย และพอเพียงทั้งด้านบวกและลบไว้แล้วมาจัดกลุ่มทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เป็นข้อมูลเชิงบูรณาการ ข้อมูลทั้ง 3 ด้าน หลาก ๆ ทางเลือก โดยแต่ละทางเลือกจะมีข้อมูลทั้ง 3 ด้าน มาสังเคราะห์รวมเข้าไว้ด้วย เพื่อให้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับและพอใจที่สุดนำมาแก้ปัญหาต่อไป

5.4 การบันทึกข้อมูล

เมื่อได้มีการศึกษา จัดเก็บ และรวบรวมข้อมูลอย่างหลากหลายแล้ว ก็ต้องมีการบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้เพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์ต่อไป การบันทึกข้อมูลที่มีประสิทธิภาพนั้น เทคนิคการเรียงความ ตีความ ย่อความ สรุปความ ที่ได้ศึกษาจากสาระวิชาภาษาไทย และสาระวิชาอื่น ๆ มาแล้ว สามารถนำทักษะเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ได้ และยังสามารถนำไปบันทึกผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล การจัดทำข้อมูล เป็นสารสนเทศได้อีกด้วย หากมีข้อมูลจำนวนมากต้องบันทึก หลักการย่อความเป็นเทคนิคที่ควรฝึกฝน และนำไปปฏิบัติดังนี้

1. อ่านข้อความที่จะย่อให้เข้าใจ หาใจความสำคัญของแต่ละย่อหน้าและใจความรองที่สำคัญ ๆ
2. นำใจความสำคัญและใจความรองมาเรียบเรียงด้วยสำนวนของตนเอง
3. ถ้าข้อความที่อ่านไม่มีชื่อเรื่องต้องตั้งชื่อขึ้นเอง กรณีตัวเลขหรือจำนวนต้องระบุหน่วยชัดเจน
4. ข้อความร้อยกรอง ต้องเปลี่ยนเป็นร้อยแก้วในความย่อ

6. ข้อมูลคุณธรรม จริยธรรม ประกอบการคิดเป็นที่ยั่งยืน

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การสื่อสารที่สามารถติดต่อสื่อสารถึงกันทั่วทั้งโลกในระยะเวลาอันสั้น ส่งผลให้ประชาชนและเยาวชนเกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิตของเพื่อนร่วมโลก แล้วถือเป็นตัวแบบในการดำรงชีวิตของตน โดยขาดการคิด วิเคราะห์ถึงความเป็นมาและเหตุผลที่แท้จริงอย่างถูกต้อง ซึ่งปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบัน กระบวนการคิดเป็นได้รวมเอาคุณธรรม จริยธรรม เป็นข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่จะต้องนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็นด้วย อย่างไรก็ตามคุณธรรมและจริยธรรมก็เป็นเรื่องของบริบทของแต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกัน การนำคุณธรรม จริยธรรม ไปใช้ในการคิด การแก้ปัญหาของคนคิดเป็น จึงต้องใช้วิจารณญาณไตร่ตรองพิจารณาให้เหมาะสมกับบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

ตัวอย่าง คุณธรรม จริยธรรมที่ใช้ประกอบการคิด การแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

6.1 คุณธรรม จริยธรรม 4 ประการ ตามแนวทางพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า เมื่อวันที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2525 ความว่า

“...คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่สี่ประการ

1) คือการรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

2) คือการรู้จักข่มใจตนเองฝึกฝนตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น

3) คือการอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

4) คือการรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปดังประสงค์...”

พระบรมราโชวาทเรื่องคุณธรรม 4 ประการนี้ สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในเรื่อง ทวาราวาสธรรม 4 คือ

1) สัจจะ มีความจริงใจต่อตนเองที่จะรักษาสิ่งที่จะให้ไว้กับตน

2) ทมะ การรู้จักข่มใจตนเองที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่จะที่กำหนด

3) ขันติ มีความอดทนอดกลั้นที่จะปฏิบัติตามสิ่งจะนั้นให้สำเร็จลุล่วง

4) จาคะ การสละความชั่วความทุจริตตามสิ่งจะนั้น ๆ

6.2 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้วิเคราะห์คุณธรรม จริยธรรมที่ควรเร่งพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้น ในระดับประถมศึกษาควรพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม 3 ประการ คือ ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และความขยันหมั่นเพียร ส่วนระดับมัธยมศึกษาควรพัฒนาทั้ง 3 ประการ และเพิ่มจริยธรรมอีก 2 ประการ คือ การใฝ่สัจธรรมและการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ซึ่งกรมวิชาการได้กำหนดพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม ทั้ง 2 ประการ ไว้ดังต่อไปนี้

1) การใฝ่สัจธรรม ได้แก่ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกแนวทางความเชื่อที่มีเหตุผล การแสดงความพอใจกับคำกล่าวที่มีเหตุผล การแสดงความพอใจกับการยึดถือและยอมรับความจริง การแสดงความพอใจกับการแสวงหาความจริง การซักถาม ค้นคว้า เพื่อตอบข้อสงสัย การซักถาม ค้นคว้า เพื่อหาความรู้ คำอธิบายเพิ่มเติม

2) การใช้ปัญญาแก้ปัญหา ได้แก่ พฤติกรรมทางด้านการเลือกแนวทางแก้ปัญหา หรือ ดำเนินงานอย่างมีเหตุผล การวิเคราะห์ตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ได้ การพอใจแนวทางแก้ปัญหา หรือ แนวปฏิบัติที่มีเหตุผล การปฏิบัติงานแก้ปัญหา เช่น ทำแบบฝึกหัด ทำรายงาน ค้นคว้า สำเร็จเป็นที่น่าพอใจ การตอบคำถามที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ทำไม” “เราควรทำอย่างไร” ได้อย่างมีเหตุผล

6.3 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดขอบข่ายของคุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตไว้ว่า คุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของคนไทย ได้แก่ ความมีเมตตา กรุณา ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว การประหยัด และความกตัญญู กตเวทิตะ ซึ่งจัดหมวดหมู่ได้ 2 ประการ คือ

1. ความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งได้แก่ การแบ่งปันความปรารถนาดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตัว ความเมตตา กรุณา และความกตัญญู กตเวทิตะ

2. ความรับผิดชอบ ซึ่งได้แก่ ความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน พากเพียร ละเอียดรอบคอบ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ เคารพกฎระเบียบ มีวินัยในตนเอง การตรงต่อเวลา และการยอมรับ ผลการกระทำของตนเองเสมอ

6.4 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายที่จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรม นำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกคุณค่าของความสามัคคีกัน สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย โดยการพัฒนาคน ให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ดังนี้

1) ขยัน คือ ความเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงาน สู้งาน ไม่ทอดทิ้ง ตั้งใจอย่างจริงจัง
2) ประหยัด คือ อยู่อย่างเรียบง่าย พอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือย ระวังระวังรายจ่ายของตน
ที่จำเป็น

3) ซื่อสัตย์ คือ มีความประพฤติตรงต่อหน้าที่ จริงใจ ไม่คดโกง

4) มีวินัย คือ ปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบแบบแผนข้อบังคับทั้งต่อตนเองและสังคม

5) สุภาพ คือ อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ เรียบร้อยทั้งกาย วาจา ใจ และมีมารยาท

6) สะอาด คือ รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม ทำจิตใจให้แจ่มใส สวยงาม

7) สามัคคี คือ ช่วยเหลือรับฟัง เกื้อกูลทั้งความคิดเห็นของผู้อื่นและตนเองอย่างมีเหตุผล

8) มีน้ำใจ คือ อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยแรงกายและสติปัญญา ร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามแก่สังคมและชุมชน

6.5 คุณธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต

คุณธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต ได้แก่ อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ในการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือการทำงานในกิจการต่าง ๆ ที่มีจะประสบกับปัญหาและอุปสรรคนานาประการ ถ้ามีหลักธรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นหลักยึดเพื่อการประพฤติปฏิบัติ บุคคลผู้นั้นก็ย่อมจะผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ และประสบความสำเร็จในท้ายที่สุด สาระสำคัญยิ่งของอริยสัจ 4 มีดังนี้

1) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจที่เกิดขึ้น เนื่องจากสาเหตุนานาประการ

2) สมุทัย คือ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ซึ่งเกิดจากตัณหาทั้งหลาย

3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ โดยการดับตัณหาให้หมดจนเป็นภาวะที่ปลอดทุกข์

4) มรรค คือ วิธีทางในการดับทุกข์ ได้แก่ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทำให้ทุกข์หมดไป นั่นคือ

อริยมรรค 8 ประการ

สำหรับนักศึกษาสามารถนำหลักธรรมดังกล่าวไปใช้แก้ปัญหา ดังนี้
ทุกข์ คือ สภาพที่เราขาดความสุข ทนไม่ได้ มันทำให้เรารำวุ่น ทุกข์จึงเป็นปัญหา
สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหา อะไรทำให้เรารำวุ่นใจ อะไรทำให้เราวิตกกังวล
นิโรธ คือ แนวทางแก้ไข ลองนั่งนึกว่าจะแก้ไขเรื่องที่ว่าวุ่นได้อย่างไร หากหลาย ๆ แนวทาง
ลองนั่งเขียนเป็นข้อ ๆ แยกแยะข้อดีข้อเสีย

มรรค คือ แนวทางปฏิบัติในเชิงพฤติกรรมที่เป็นไปได้ที่จะไม่ให้เกิดปัญหาอีก

6.6 สังคหวัตถุ 4

1. ทาน ได้แก่ การแบ่งปัน ซึ่งมีทั้งอามิสทาน ธรรมทาน และอภัยทาน
2. ปิยวาจา ได้แก่ การพูดจาอ่อนหวาน อ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติผู้อื่น
3. อัตถจริยา การรู้จักช่วยเหลือเจือจุน ไม่นิ่งดูดาย ทำตนให้เป็นประโยชน์
4. สมานัตตตา ได้แก่ การวางตนให้สม่ำเสมอ เหมาะสม เสมอต้นเสมอปลาย

6.7 ธรรมเพื่อการบริหาร

1. ปัญญาพละ ได้แก่ กำลังความรู้
2. วิริยพละ ได้แก่ กำลังความเพียร
3. อนวัชชพละ ได้แก่ กำลังความดี ความซื่อสัตย์
4. สังคหพละ ได้แก่ กำลังสงเคราะห์ ช่วยเหลือ

6.8 ธรรมสุภาษิตสำหรับชาวบ้าน เป็นคุณธรรม จริยธรรมที่คนในสมัยโบราณใช้อบรมสั่งสอน
ลูกหลาน ในรูปของสุภาษิตสอนใจ ส่วนใหญ่จะเน้นคำร้อยกรอง เพราะคนไทยมักจะเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน
เป็นภาษาง่าย ๆ แต่ลึกซึ้งในความงามและความหมาย ตัวอย่างเช่น

1. ถ้าแคบนักมักขยับยาก
ถ้ากว้างมากไม่มีอะไรจะใส่สม
ถ้าสูงนักมักจะลอยไปตามลม
ถ้าต่ำนักมักจะจมธรณี
2. ไม้สูงกว่าแม่ มักจะแพ้ลมบน
คนสูงเกินคน มักจะโค่นกลางคัน
3. ผู้ใหญ่จะลูกเอี้ยต้องมีพรหมวิหาร
ลบล้างสันดานโหดหิน
เสียงตมต้องแสร้งว่าไม่ได้ยิน
เสียงน้ำไหลรินรินลูกต้องฟัง
แล้วต้องหยุดพินิจพิจารณา
สติบเสียงนกกามันบ้าง
ลูกน้องพูดอะไรไม่อินัง
ลับหลังมันก็ลับเอาลับเอา

4. จริงใจ ไม่เครียด

ดูแลความสุข ความทุกข์ของผู้ร่วมงานอยู่เสมอ แต่ต้องไม่ถึงกับเครียดไปตามตำรา
พอให้มีความจริงใจและใจจริง ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ส่งถึงกันได้

5. อนุภาพของปาก

สร้างความรัก ความซึ้งได้ทั้งโลก
ให้สุขโศก สดชื่น ให้ชื่นชม
ให้หัวเราะ หัวเราะเกรี้ยว ให้เกลียดกลัว
ให้นิยม ชมชื่น ให้ตื่นตัว
ให้โกรธเกลียด เหยียดหยาม ให้ความรัก
ให้แตกหัก สามัคคี ให้ดีทั่ว
ให้ความคิด วิทยา ให้กล้ากลัว
สุขทุกข์ทั่ว รั่วหลาก จากปากคน

จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น
ไม่ควรพูดอ้ออิงขึ้นมึงกู
แม้จะเรียนวิชาทางค้าขาย
จะซื่อง่ายขายดีมีกำไร

อย่าตะคั่นตะคอกให้เคืองหู
คนจะหลู่ล่วงลามไม่ขามใจ
อย่าปากร้ายพูดจาอ้อชมาลัย
ด้วยเขาไม่เคืองจิตคิดระอา

สุนทรภู่

6. ความสามัคคี

นายมีโค่นไผ่
นายซึ้นนายซุ่ม
เสร็จแล้วเกลาเสา
เลิกงานข้าจะแจก

นายใจชุดหลุม
คุมกันไปเกี่ยวแฝก
เอาไวย้ายแยก
ของแปลกแปลกให้กิน

สังข์ทอง

7. เลี้ยงช้างอย่ากินเนื้อช้าง

เบิกทรัพย์วันละบาทซื้อ
นายหนึ่งเลี้ยงพยัคฆา
สองสามสี่นายมา
บังทรัพย์สี่ส่วนถ้วน

มังสา
ไปอ้วน
กำกับ กันแฮ
บาทสิ้นเสื่อตาย

8. รู้จักโง่ให้เป็น

โง่ไม่เป็นเป็นใหญ่ยากฝากให้คิด
ทางชีวิตจะรุ่งโรจน์โสทธิผล
ต้องรู้โง่ฉลาดปราดเปรื่องตน
โง่สิบหนดีกว่าเบ่งเก่งเดี่ยวเดียว

9. การครองตน

นิคฺคณฺเห   นิคฺคหารหิ
กำราบคนที่ควรกำราบ
ปคฺคณฺเห   ปคฺคหารหิ
ยกย่องคนที่ควรยกย่อง

ข้อสังเกต

1. เรื่องข้อมูลและการจัดการข้อมูลประกอบการคิดเป็น ผู้เรียนทุกระดับทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายต้องรู้ เข้าใจ และรู้จักใช้เหมือน ๆ กันในฐานะเป็น องค์ประกอบสำคัญของ “คิดเป็น” แต่การนำเสนอหรือการเข้าถึงผู้เรียนในแต่ละระดับคงไม่เหมือนกัน ด้วยวิธีการที่ต่างกัน หนักเบาต่างกัน ตามศักยภาพในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละระดับ ซึ่งมีประสบการณ์ และการรับรู้ต่างกัน ระดับประถมศึกษาควรเป็นเรื่องพื้นฐานเบื้องต้นง่าย ๆ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป และ ข้อมูลประกอบการคิดเป็นทั้ง 3 ประการ ในกรอบกว้าง ๆ ไม่ลึกซึ่งไม่ละเอียด ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เริ่มศึกษารายละเอียดของข้อมูลทั้ง 3 ด้าน อย่างลึกซึ้งขึ้น สามารถจำแนกลักษณะของข้อมูลทั้ง 3 ด้าน และระบบลักษณะของข้อมูลแต่ละด้านได้ มีการฝึกทักษะการจำแนกข้อมูลในระดับรายละเอียดเพิ่มขึ้น สามารถนำเอาสาระในวิถีชีวิตมาประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลในการคิด วิเคราะห์ประกอบการคิดเป็นได้ ถ้ากำหนดกรณีตัวอย่างให้สามารถจะวิเคราะห์ จำแนก และแสดงความแตกต่างของข้อมูลทั้ง 3 ประการ ได้ชัดเจน ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรจะรู้ละเอียดขึ้น โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม และจริยธรรมในระดับความรู้และการปฏิบัติ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต้องมีการฝึกปฏิบัติมากขึ้น เริ่มต้นจากการฝึกปฏิบัติระหว่างครูและผู้เรียนระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองไปจนถึงการออกไปฝึกปฏิบัติจริง ในพื้นที่ ในชุมชน หรือในหน่วยงานของผู้เรียนเอง เช่น การไปสังเกตข้อมูลชุมชน การไปสัมภาษณ์ บุคคลต่าง ๆ ในชุมชน การไปสอบถามความเห็นจากบุคคลในพื้นที่ปฏิบัติการจริง เป็นต้น

2. การนำข้อมูลคุณธรรม จริยธรรม มาประยุกต์ใช้หรือบูรณาการเข้ากับการแก้ปัญหา อย่างคนคิดเป็นก็คือ ต้องศึกษาว่าคุณธรรม จริยธรรมข้อใดที่เหมาะสม สอดคล้องที่จะนำมาใช้เพื่อ บรรเทาเบาบางความทุกข์หรือความไม่สบายกายไม่สบายใจลงได้บ้าง แล้วนำมาปฏิบัติในการแก้ปัญหา โดยถือว่าเป็นข้อมูลในด้านภาวะแวดล้อม หรืออาจนับเป็นข้อมูลด้านความรู้หรือความจริงก็ได้ ถ้าเรา ได้ศึกษาเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม หรือธรรมสุภาษิตสอนใจอย่างกว้างขวางหลากหลายเท่าใด รู้จักใช้ อย่างสอดคล้องถูกต้องบ่อยเท่าใด ก็จะสามารถเลือกนำมาใช้ได้รวดเร็วขึ้น การขจัดปัญหาหรือขจัดทุกข์ ของตน ของครอบครัว หรือชุมชนก็จะมีทักษะที่ดีขึ้นตลอดเวลาจนเป็นนิสัยที่ถาวรและแก้ปัญหา ได้ยั่งยืนมากขึ้น

3. เรื่องคุณธรรม จริยธรรม ควรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ บูรณาการอยู่ในกระบวนการคิด การแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็นทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น ควรให้เป็นไปตามธรรมชาติ ตามโอกาส และจังหวะของการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยไม่ต้องเน้นเป็นพิเศษ แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต้องถือเป็นข้อบังคับว่าการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็นต้องเอาเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมเป็นจุดสำคัญที่ต้องนำมา ร่วมคิดร่วมพัฒนาด้วยเสมอ

4. ตัวอย่างข้อมูลคุณธรรม จริยธรรม และธรรมสุภาษิตสำหรับชาวบ้านที่นำมาเสนอไว้ นี้ เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น คุณครูควรศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อที่มีอยู่หลากหลาย และเลือกนำมาบันทึกไว้ในบันทึกท้ายตอนให้มากขึ้น เผยแพร่ให้ผู้เรียนได้เลือกนำไปใช้ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การแข่งขัน เลือกคุณธรรมและธรรมสุภาษิตที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาที่กำหนดให้ หรือฝึกทักษะการอธิบาย ความหมายของคุณธรรมและธรรมสุภาษิตที่กำหนดได้อย่างถูกต้อง เป็นต้น

5. โดยสรุปแล้วคุณครูและผู้เรียนต้องหมั่นฝึกฝนทักษะเหล่านี้ ดังนี้

- ต้องรู้จักความหมายที่แท้จริงของคุณธรรม จริยธรรม หรือธรรมสุภาษิตอย่างหลากหลาย
- ต้องมีการฝึกทักษะเลือกใช้คุณธรรม จริยธรรม และนำไปใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับ สภาพปัญหาที่ปรากฏ โดยการฝึกปฏิบัติบ่อย ๆ เป็นประจำ เพื่อให้เป็นปกตินิสัย เมื่อเกิดทุกข์ก็สามารถ เลือกคุณธรรม จริยธรรมที่สอดคล้องมาใช้ได้ทันที เพื่อแก้ไขให้ปัญหาหรือทุกข์เบาบาง หรือหายไป ได้ในเวลาอันรวดเร็ว

Lined writing area with 30 horizontal lines.

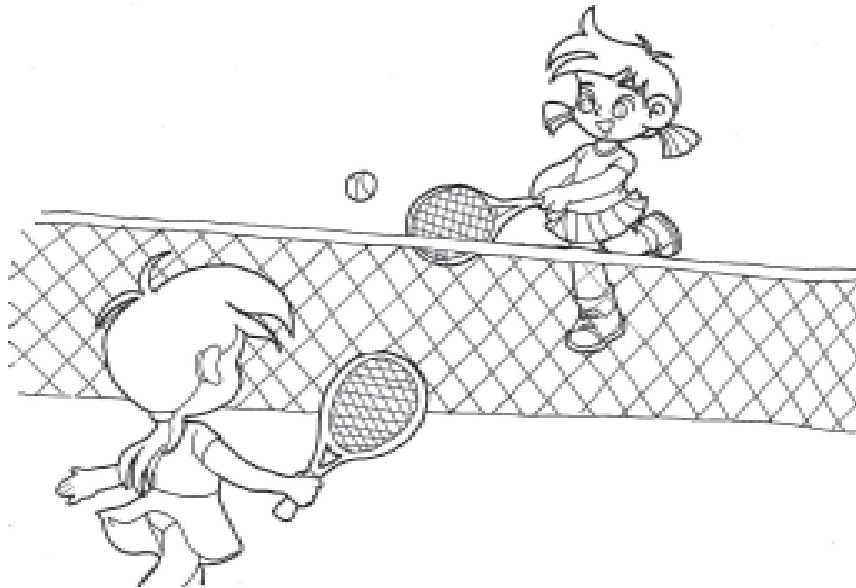
ตอนที่ 5

การฝึกทักษะการคิดเป็น

การฝึกทักษะการคิดเป็น

คิดเป็น เป็นเรื่องของการสร้างสมประสบการณ์ที่จะทำให้ความเข้าใจกับความจริงของชีวิต **คิดเป็น** นอกจากจะเป็นการทำความเข้าใจกับหลักการและแนวคิดแล้ว กระบวนการเรียนรู้จะเน้นหนักไปที่การฝึกปฏิบัติ จากกรณีตัวอย่าง และจากการปฏิบัติจริงในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งการได้แลกเปลี่ยนความคิด และประสบการณ์จากการสนทนาหรืออภิปรายแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในกลุ่มด้วย คนมีทักษะสูงก็จะสามารถมองเห็นทางเลือกและช่องทางในการแก้ปัญหาได้รวดเร็วและคล่องแคล่วมากขึ้น ฉะนั้นการฝึกปฏิบัติบ่อยครั้ง และด้วยวิธีที่หลากหลายก็จะช่วยให้การแก้ปัญหาไม่ผิดพลาดมากนัก ในตอนนี้เป็นการเสนอกิจกรรมตัวอย่าง ให้ครูและผู้เรียนได้ร่วมกันปฏิบัติเพื่อเพิ่มพูนทักษะ **คิดเป็น** ให้เข้มแข็ง เจียบคม ฉับไว จนเกิดสภาพคล่อง เป็นธรรมชาติ และใช้เวลาในการคิด การตัดสินใจที่รวดเร็วขึ้นด้วย

กิจกรรมฝึกทักษะที่ 1

เรื่อง การแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

ใบงานที่ 1

ให้ผู้เรียนสำรวจตนเอง ว่าเคยประสบปัญหาสำคัญอะไรบ้างที่หนักใจที่สุด เลือกมา 1 ปัญหา แล้วตอบคำถาม โดยการบันทึกสั้น ๆ ในแต่ละข้อที่กำหนดให้

1. ชื่อปัญหา.....

2. ลักษณะของปัญหา
- ปัญหาการเรียน
  - ปัญหาการงาน
  - ปัญหาครอบครัว
  - ปัญหาสังคม
  - อื่น ๆ (ระบุ)

3. สาเหตุหรือที่มาของปัญหา.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. อธิบายผลเสียหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าว.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ปัญหานั้นได้มีการแก้ไขเป็นที่พอใจหรือไม่ แก้ไขอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

.....

ใบงานที่ 2

1. ให้ผู้เรียนไปสนทนา หรือสัมภาษณ์เพื่อน ๆ หรือคนใกล้เคียง อย่างไม่เป็นทางการ 3-4 คน ในหัวข้อเรื่องต่อไปนี้ แล้วบันทึกข้อมูลไว้

- 1) ปัญหาครั้งใหญ่สุดที่เคยประสบในชีวิตที่ผ่านมาคืออะไร
- 2) สาเหตุที่เกิดปัญหานั้นคืออะไร
- 3) ปัญหานั้นมีการแก้ไขที่สำเร็จด้วยความพอใจหรือไม่ ใช้ข้อมูลอะไรในการแก้ไขปัญหาบ้างหรือไม่ อย่างไร
- 4) มีวิธีการและขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาอย่างไรบ้าง
- 5) ถ้าเกิดปัญหาลักษณะนั้นขึ้นอีก จะใช้วิธีในการแก้ปัญหาแบบเดิม หรือจะมีวิธีใหม่ หรือมีขั้นตอนใหม่อย่างไร หรือไม่
- 6) ให้เปรียบเทียบปัญหา สาเหตุของปัญหา และกระบวนการแก้ปัญหาของเพื่อนหรือบุคคลใกล้เคียงดังกล่าวว่ามีอะไรบ้างที่เหมือนกัน และมีอะไรบ้างที่ต่างกัน
- 7) ท่านจะสรุปแนวคิดในการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ที่ได้รับครั้งนี้อย่างไรบ้าง อธิบายสั้น ๆ

ใบงานที่ 3

บ้านของท่านอยู่ในแหล่งชุมชนใกล้วัดที่มีเยาวชนมั่วสุมด้วยการซื้อขายและเสพยาเสพติด มีคดีลักเล็กขโมยน้อยไปจนถึงปล้น จี้ ช่มชู้ และฆาตกรรม เป็นปัญหาที่เป็นอยู่เป็นประจำ แต่ยังไม่เคยเกิดขึ้นกับท่าน และครอบครัวของท่าน

ประเด็น

1. ท่านคิดว่าปัญหานี้เป็นปัญหาของท่านหรือไม่ เพราะอะไร
2. ท่านคิดว่าปัญหานี้เกิดขึ้นจากอะไร มีทางเลือกในการแก้ไขอย่างไรบ้าง ขอให้เรียงลำดับความเป็นไปได้ของทางเลือกเหล่านั้นที่จะนำไปแก้ไข
3. แหล่งข้อมูลอะไรบ้างที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อใช้ประกอบการคิดแก้ปัญหา
4. ให้ท่านบันทึกคำตอบของทุกข้อส่งให้ครูพิจารณา

กิจกรรมฝึกทักษะที่ 2

เรื่อง การใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

ใบงานที่ 1 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “ชาวบ้านบางระจัน”

ในราวปี พ.ศ. 2310 พม่าเข้าศึกได้ยกทัพมาโจมตีกรุงศรีอยุธยาที่อยู่ในสภาพอ่อนแอขาดความสมานฉันท์สามัคคี แต่มีชาวบ้านบางระจันกลุ่มหนึ่งมีผู้นำสำคัญ เช่น ขุนสรรรค์ พันเรือง นายทองแสงใหญ่ นายแท่น นายดอก นายทองเหม็น และนายจันหนวดเขี้ยว ผู้มีฝีมือทางการรบ โดยมีพระอาจารย์ธรรมโชติ พระสงฆ์ผู้แก่กล้าทางคาถาอาคมเป็นศูนย์รวมขวัญกำลังใจ ได้รวมกำลังกันเข้าโจมตีพม่าเข้าศึกจนได้รับชัยชนะถึง 7 ครั้ง ทั้ง ๆ ที่มีกำลังน้อยกว่ามากต่อมาก จนพม่าไม่กล้าออกจากค่ายมารบด้วย แต่ใช้วิธียิงปืนใหญ่มาทำลายค่ายของชาวบ้านบางระจันจนเสียหาย ผู้คนล้มตายไปมาก ชาวบ้านบางระจันส่งคนไปขอปืนใหญ่จากกรุงศรีอยุธยาก็ไม่ได้รับการอนุญาตเพราะกลัวพม่าจะแย่งชิงระหว่างทาง ชาวบ้านบางระจันจึงรวบรวมโลหะที่มีอยู่หล่อปืนใหญ่เอง แต่ความที่ขาดวิชาการความรู้ การหล่อปืนใหญ่จึงไม่ประสบความสำเร็จ ในที่สุดชาวบ้านบางระจันซึ่งถนัดในการรบแบบใช้กำลังฝีมือก็ไม่สามารถเอาชนะพม่าเข้าศึกได้ ต้องถูกโจมตีแตกพ่ายไป

ประเด็น

1. ถ้าท่านเป็นคนไทยในสมัยนั้น ท่านคิดจะไปช่วยชาวบ้านบางระจันต่อสู้กับข้าศึกหรือไม่ เพราะเหตุใด
2. หากท่านจะใช้กระบวนการ “คิดเป็น” ในการตัดสินใจต่อสู้กับข้าศึกครั้งนี้ ท่านจะใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างไรบ้าง
  - 1) ข้อมูลตนเอง (ตัวท่านและชาวบ้านบางระจัน)
  - 2) ข้อมูลสังคมและสิ่งแวดล้อม
  - 3) ข้อมูลทางวิชาการ

ใบงานที่ 2 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “ข่าวที่น่าสนใจ”

ให้ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสนทนาถึงข่าวสารที่ได้รับการกล่าวขวัญและวิพากษ์วิจารณ์ทางสื่อในปัจจุบัน แล้วเลือกข่าวที่น่าสนใจมา 1 ข่าว ที่บุคคลในข่าวได้ตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งไปตามที่ปรากฏในข่าวนั้น สมมติว่าผู้เรียนเป็นบุคคลในข่าวนั้น ผู้เรียนจะตัดสินใจเหมือนบุคคลในข่าวหรือไม่ เพราะอะไร ให้แสดงวิธีการแยกแยะข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ประกอบการคิด การตัดสินใจให้ชัดเจนด้วย

สาระของข่าว

.....

.....

.....

.....

การตัดสินใจของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

เพราะข้อมูลที่ศึกษา มีดังนี้

ข้อมูลทางวิชาการ

.....

.....

.....

ข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง

.....

.....

.....

ใบงานที่ 3 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “เหตุเกิดที่โนนหมากมูน”

ผมลิปตรีมัน มือเขียน ประจำอยู่ ร.พัน 11 ขณะนี้ปฏิบัติกรอยู่ที่อรัญประเทศ คินนั้นผมกับเพื่อน อยู่หมวดลาดตระเวน เราจะต้องแบ่งกันออกลาดตระเวนเป็นหมู่ ๆ ในขณะที่เราอยู่ในบังเกอร์ บางคนก็นั่ง บางคนก็เอนนอน...คุยกันอย่างกระซิบกระซาบ เสียงปืนดังอยู่เป็นจังหวะไม่ไกลนัก เราจะต้องออกลาดตระเวน ตรวจสอบว่า พวกข้าศึกที่ชายแดนจะรุกล้ำเข้ามาหรือไม่ เราไม่เคยนึกคอดอกครับว่า ทหารญวนกับเขมรเสรีที่กำลังต่อสู้ กันอยู่นั้น จะรุกล้ำเข้ามาในเขตของเราแม้เขากำลังรบติดพันกันอยู่

พอได้เวลาหมู่ของเราต้องออกไปลาดตระเวน เดือนก็มีด คันนาที่เราเหยียบย่ำมานั้น เราเห็นเป็น เส้นดำ ๆ ยืดยาว...ข้างหน้าคือหมู่บ้านโนนหมากมูน

เราเดินอย่างแน่ใจว่า จะไม่มีอะไรเกิดขึ้น เพราะเราไม่ได้อยู่ที่เส้นกันเขตแดน ทันใดนั้นเองเสียงปืน ดังขึ้นจากข้างซ้าย จากข้างขวา ดูเหมือนจะมาทั้งสามด้าน อะไรกันนี้ เกิดอะไรขึ้นที่บ้านโนนหมากมูน... เราจะทำอะไร ผมคิดว่าเสียงปืนมาจากปืนหลายกระบอกจำนวนมากกว่าปืนเราหลายเท่านี้ ผมกระโดด ลงในปลักควายข้างทาง ลูกน้องของผมก็กระโดดตาม ทุกคนคิดถึงตัวเองก่อน หลบกระสุนเอาตัวรอด มือผม กุมปืนไว้ ผมจะอย่างไร สิ่งสู้รี อาจจะตายหมด ถอยรี ไม่ได้ ไม่ได้ เราอาจจะถอยไม่รอด มันมืดจนไม่รู้ว่ เราตกอยู่ในสถานการณ์อย่างไร เพื่อนผมละ ผมเป็นหัวหน้าหมู่ต้องรับผิดชอบลูกน้องของผมด้วย เราทุกคน มีปืนคนละกระบอก มีกระสุนจำกัด หรือจะถอย ค่ายทหารอยู่ไม่ห่างไกลนัก ช่วยผมทีเถอะครับ ผมต้อง รับผิดชอบต่อหน้าที่ลาดตระเวน ผมต้องรับผิดชอบชีวิตลูกน้องผมทุกคน ผมจะอย่างไร โปรดช่วยผม ตัดสินใจว่าผมจะสู้หรือถอย

ประเด็น

1. ถ้าท่านเป็นลิปตรีมัน มือเขียน จะตัดสินใจอย่างไร เพราะอะไร
2. ในการที่ท่านจะตัดสินใจนั้น ท่านต้องใช้ข้อมูลอะไรบ้าง

วิธีดำเนินการ

1. วิทยากรเล่าเหตุการณ์บ้านโนนหมากมูน
2. แบ่งกลุ่มสมาชิกออกเป็น 5-6 กลุ่ม เพื่อร่วมกันคิดและร่วมอภิปรายถกแถลงตามประเด็น ในเหตุการณ์ที่เกิดที่บ้านโนนหมากมูน ประมาณ 10 นาที
3. ให้ทุกกลุ่มได้นำเสนอผลการคิด วิเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนด
4. สรุปประเด็นในกลุ่มใหญ่

ใบงานที่ 4 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “เรื่องของตัวเอง”

ให้ผู้เรียนทุกคนคิดถึงปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเคยเกิดขึ้นกับตนเองมา 1 เรื่อง และแสดงวิธีการแก้ปัญหาที่ตนเองคิดเป็น โดยการแสวงหาข้อมูลทั้ง 3 ด้าน อย่างพอเพียงมาประกอบการพิจารณาในการแก้ปัญหาให้ชัดเจน และบันทึกกระบวนการดังกล่าวไว้ด้วย

1. ลักษณะของปัญหาที่นำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาแบบคนคิดเป็นคืออะไร
2. ข้อมูลทั้ง 3 ประการ ที่จะนำมาเป็นข้อมูลประกอบการคิด การตัดสินใจเป็นอย่างไร ให้เสนอรายละเอียดของข้อมูลตามสมควร
3. กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาทำอย่างไร มีทางเลือกที่ทางอะไรบ้าง
4. ท่านตัดสินใจเลือกทางเลือกข้อไหน เพราะเหตุใด
5. ท่านจะนำทางเลือกไปปฏิบัติอย่างไร
6. ท่านพอใจและมีความสุขกับการแก้ปัญหานั้นหรือไม่ อย่างไร

กิจกรรมท้ายเล่ม

1. ให้ครูและผู้เรียนทั้งกลุ่มช่วยกันเขียนบันทึกหรือบันทึกลงแผ่นซีดีรอมสรุปกระบวนการเรียนรู้วิชาคิดเป็น ของกลุ่มผู้เรียนกลุ่มนี้ และให้แสดงความคิดเห็นสั้น ๆ ต่อผลที่ได้จากการศึกษารายวิชานี้
2. ให้ผู้เรียนแต่ละคนอธิบายสั้น ๆ ถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นจากการเรียนรายวิชาคิดเป็น
3. ครูและผู้เรียนจัดทำแฟ้มสะสมงานของผู้เรียนแต่ละคนในรายวิชาคิดเป็น เพื่อเป็นการประเมินผลการเรียนรายบุคคล

ใบงานที่ 5 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “สัมผัสหนุ่ม”

นักศึกษา กคน. เป็นคนอยู่ในวัยรุ่นวัยทำงาน ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ เป็นคนในวัยที่จะต้องพบกับปัญหาที่ต้องแก้ไขอยู่ตลอดเวลา ยิ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีก้าวหน้าและหลังไหลเข้ามาอย่างไม่มีวันหยุดยั้ง มีทั้งเรื่องดี เจริญก้าวหน้า สะดวกสบาย เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ในเวลาเดียวกันก็ก่อให้เกิดความเดือดร้อนไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ครอบครัวแตกแยก ไม่มีความสุข การศึกษาเล่าเรียนที่ลอกเรียนจากต่างประเทศทั้งวิชาการและวัฒนธรรมที่แตกต่างโดยไม่มี การปรับให้สอดคล้องกับความเป็นไทย ทำให้ยิ่งเรียนยิ่งมีปัญหาชีวิตและสังคม สัมเป็นนักศึกษา กคน. ทำงานเป็นพนักงานต้อนรับของห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง รู้จักกับหนุ่มโดยวิธีแชททางอินเทอร์เน็ต หนุ่มทำงานเป็นพนักงานขายในบริษัท หนุ่มเป็นคนรูปหล่อ เจ้าชู้ มีหญิงสาวมาสนใจหลายคน แต่หนุ่มก็ทำท่าชอบสัมผัสเป็นพิเศษกว่าคนอื่น คอยรับส่งสร้างความสนิทสนมกับสัมผัสเป็นพิเศษ แต่ก็ยังไม่เลิกจากสาว ๆ คนอื่น มีไมตรีให้เห็นอยู่เสมอ ทั้งหนุ่มและสัมผัสคบหากันมาหลายปีเป็นที่รู้เห็นของเพื่อน ๆ ในระยะหลัง ๆ นี้ มีชายหนุ่มจากที่ทำงานของสัมผัสมีฐานะการงานดีมาชอบสัมผัสอีกคน ถึงสัมผัสจะไม่ชอบเท่าหนุ่ม แต่พอใจในความรักเดียวใจเดียวของเขายิ่งกว่า เขาไม่ใช่คนรูปร่างแต่เป็นคนนิสัยดี รู้จักเก็บหอมรอบริบ เป็นที่รักและไว้วางใจของเพื่อน ๆ ทุกคน วันหนึ่งหนุ่มมาขอสัมผัสแต่งงาน สัมมีความรู้สึกลังเลว่าจะยอมรับหนุ่มหรือไม่

ถ้าท่านเป็นสัมผัส ท่านจะตัดสินใจอย่างไร จะยอมรับแต่งงานกับหนุ่มหรือไม่ เพราะอะไร ให้ท่านระบุข้อมูลทั้ง 3 ประการ ที่หลากหลายและพอเพียง ประกอบการตัดสินใจของท่าน ลงในแบบฟอร์มที่กำหนด แยกแยะให้เห็นทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ และหากต้องการข้อมูลเพิ่มเติมให้ระบุให้ชัดเจนด้วย

ข้อมูลทางวิชาการ	ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง	ข้อมูลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมฝึกทักษะที่ 3

เรื่อง การใช้คุณธรรม จริยธรรม เพื่อการคิดเป็นที่ยั่งยืน

ใบงานที่ 1 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “อ้อยอินเทอร์เนต”

“อ้อยได้รู้จักกับผู้ชายเยอะมากทาง Thaimail โดยการเข้าไป Chat ห้องแชต อ้อยชอบแอบเล่น Chat พ่อแม่ไม่ให้เล่น เพราะกลัวลูกโดนหลอก แต่อ้อยก็แอบเล่นตลอด เมื่อก่อนอ้อยเป็นคนที่ติดเกมมาก ๆ เหตุที่อ้อยมาเล่น Chat เพราะเข้าเว็บเพื่อเล่นเกมไม่ได้ เพื่อนในห้องแนะนำให้เล่น Chat แต่พอเล่นไปเรื่อย ๆ ก็ติดอยากคุยกับคนอื่น มีคนเข้ามาคุยด้วย เข้าไปทักคนอื่น บางครั้งก็มีการให้เบอร์โทรศัพท์

จนกระทั่งคืนหนึ่งอ้อยได้คุยกับผู้ชายคนหนึ่งชื่อไอ้ค ซึ่งเวลานั้น อ้อยไม่ได้คุยกับไอ้คคนเดียว แต่กลับคุยกับผู้ชายอีก 4-5 คน เมื่อคุยกันอ้อยก็ได้เบอร์ไอ้คมา ตอนแรกไอ้คไม่ให้โทรไปหาเพราะไอ้คบอกว่านอนกับแม่ อ้อยก็คิดว่าผู้ชายคนนี้มีอะไรแปลก ๆ คนอื่น ๆ เขาอยากให้โทรไปจะตาย แล้วอ้อยก็ไม่ได้โทรไป แต่ส่งข้อความไปว่า “ถ้าคุยได้ ยิงมาด้วย” (“ยิงมาด้วย” หมายความว่า กดโทรออกถึงใครแล้วรีบวาง) ไอ้คเป็นคนอยุธยา ตอนนั้นที่เพิ่งรู้จักไอ้คอยู่ ม.ปลาย แต่อ้อยอยู่ ม.ต้น อ้อยใช้ชื่อใน Chat ว่า จอย เพราะพี่ชายเคยบอกว่าไม่ให้ใช้ชื่อจริง เพราะมันเป็นการขายชื่อ อ้อยก็เชื่อตลอดมา ช่วงแรก ๆ อ้อยคุยกับไอ้คเพราะมากมี “ครับ ค่ะ” ทุกคำ แต่พอคุยไปเรื่อย ๆ ก็เกิดความสนิทสนม คุยกันอย่างเป็นกันเองมาก ๆ อ้อยกับไอ้คได้นัดพบกันและมีอะไรกันที่สุดในที่สุด จนอ้อยเกิดตั้งท้องได้ 3 เดือน และกลัวแม่จะรู้เลยต้องไปทำแท้งที่คลินิกเถื่อนแห่งหนึ่งในเขตปริมณฑล หลังจากนั้นผ่านมาหลายปี อ้อยกำลังจะจบ ม.ปลาย ช่วงนั้นทะเลาะกันบ่อยมาก ไอ้คบอกเลิกกับอ้อยตลอด แต่อ้อยทำใจไม่ได้ จนกระทั่งวันหนึ่งอ้อยรู้ว่าวันนี้ต้องมาถึง อ้อยยอมรับในสิ่งที่ไอ้คพูด แต่ไอ้คบอกว่าอ้อยต้องคุยกับไอ้คตลอดไปนะ อ้อยก็ไม่ว่าจะทำได้หรือเปล่า อ้อยร้องไห้ทุกคืนเลย คิดถึงไอ้คมาก ๆ อยากกลับไปเหมือนเดิม แต่ก็ทำไม่ได้ เพื่อน ๆ รู้ว่าเลิกยังไม่เชื่อกันเลย เพราะเขาคบกันมา 4 ปีกว่า ๆ ตอนนี้อ้อยไม่ได้คุยกับไอ้คเลย เพราะคิดว่าไอ้คมีคนอื่นแล้ว โทรไปก็ทำเหมือนรำคาญ อ้อยก็เลยไม่ค่อยอยากโทรไปรบกวน”

1. ปัญหา เรื่อง อ้อยอินเทอร์เนต เกิดจากสาเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

ใบงานที่ 2 กรณีตัวอย่าง เรื่อง “สมศักดิ์ติดเกม”

“สมศักดิ์” เป็นเด็กที่ทำอะไรก็ทำอย่างจริงจัง เมื่อชอบเล่นเกมก็เล่นจนน่าเป็นห่วง เขากลายเป็นเด็กติดเกม เขาเล่นเกมจนแทบไม่มีเวลากินข้าว ความคลั่งไคล้ในเกมของเขาทำให้เพื่อน ๆ ตั้งฉายาเขาว่า เกมแมน เวลาส่วนใหญ่ของเขาหมดไปกับการเล่นเกม เวลาสำหรับการเรียนหนังสือน้อยลง ๆ จนกระทั่งเขาล้มป่วย อ่อนเพลียมาก ต้องนำตัวส่งโรงพยาบาล ในวันนี้เขาไม่คิดจะเล่นเกมอีกแล้ว เพื่อน ๆ มาเยี่ยมเขาที่โรงพยาบาล เขากลามเพื่อนถึงเรื่องที่โรงเรียน เพื่อนบอกว่าอาทิตย์หน้าจะสอบ สมศักดิ์ไม่ได้อ่านหนังสือเลย หลังออกจากโรงพยาบาลสมศักดิ์เร่งอ่านหนังสืออย่างหนัก จนเขาง่วงหลับไปฝันถึงแต่เกมที่ตัวเองเล่น สมศักดิ์รู้สึกเบื่อหน่ายการอ่านหนังสือ ทันใดนั้น สมศักดิ์ก็นึกถึงคำที่เพื่อนรุ่นพี่บอกเขาไว้ว่า ยาขยันกินแล้วตาแข็งไม่มีหลับ อ่านหนังสือได้คืนละหลายเล่ม สมศักดิ์คิดจะไปหาเพื่อนรุ่นพี่ซื้อยาเพื่อขอใช้สักเม็ด

รุ่งเช้าสมศักดิ์ไปหาซื้อยาตามที่ตั้งใจไว้ โดยหวังว่าถ้าได้ยากองอ่านหนังสือทันแน่นอน สมศักดิ์เดินผ่านไปเจอเพื่อน ๆ เพื่อน ๆ ถามเขาว่าไปไหน เขาบอกว่าจะไปหาพี่เสือ เพื่อนได้ยินก็ชี้ให้สมศักดิ์ดูพี่เสือซึ่งนอนซุกหมอนสติเพราะใช้ยาบ้าจนติดงอมแงม จากนั้นเพื่อนถามสมศักดิ์ว่า นายยังจะคิดใช้ยาบ้าอีกหรือ นายควรตั้งใจอ่านหนังสือโดยไม่พึ่งยาเสพติด สมศักดิ์ไม่คิดว่ายาบ้าอันตรายขนาดนี้ เขาไม่กล้าใช้แล้ว เขาจะใช้ความสามารถของเขาเอง วางแผนการอ่านหนังสือดี ๆ แม้จะอ่านไม่จบทั้งหมด แต่ก็น่าจะรู้เรื่องบ้าง พวกเพื่อน ๆ บอกสมศักดิ์ว่าจะเป็นกำลังใจให้ สมศักดิ์อ่านหนังสืออย่างตั้งใจและอดทน ไม่ลืมหิวที่จะพักผ่อนอย่างเพียงพอ ไม่ลืมหิวที่จะกินอาหารให้เป็นเวลา เมื่อถึงวันสอบสมศักดิ์ตั้งใจทำข้อสอบ วันประกาศผลสอบ สมศักดิ์สอบผ่านหมดทุกวิชา สมศักดิ์ดีใจเป็นที่สุดแม้คะแนนจะไม่สูงนักแต่ก็สอบผ่านหมด ความสำเร็จจากการสอบครั้งนี้เป็นความสามารถของเขาล้วน ๆ ไม่มีสิ่งเสพติดมาเกี่ยวข้อง”

1. ปัญหา เรื่อง สมศักดิ์ติดเกม มีสาเหตุเนื่องมาจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. การแก้ปัญหาของสมศักดิ์โดยกระบวนการคิดเป็น จะต้องใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ประการต่อไปนี้อย่างไรบ้าง จะได้ข้อมูลจากที่ใดในชุมชน

ข้อมูลทางวิชาการ

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่านจะเลือกปฏิบัติอย่างไรจึงจะพอใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง (สมพงษ์).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ถ้าจะต้องใช้ข้อมูลทางคุณธรรม จริยธรรม มาเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาการคิดแก้ไขปัญหาแบบคนคิดเป็น ท่านจะเสนอคุณธรรม จริยธรรม อะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. มีทางเลือกในการแก้ปัญหาที่มีความเป็นไปได้กี่วิธี ให้นำเสนอโดยการเรียงลำดับทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดเป็นสำคัญ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ถ้าท่านเป็นสมพงษ์ ท่านจะมีแนวปฏิบัติเป็นขั้นเป็นตอนในการแก้ไขปัญหของท่านอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 6

การประเมินผลการคิดเป็น

การประเมินผลการศึกษา

การจัดการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะที่สังคมต้องการ และมีลักษณะที่พึงประสงค์ ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือคนเก่ง คนดี มีสุข ดังนั้นกระบวนการจัดการศึกษา จึงประกอบไปด้วยหลักสูตรเพื่อกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล เพื่อตรวจสอบการพัฒนาของผู้เรียน การประเมินผล หมายถึง การพิจารณาคุณค่าของสิ่งที่ได้จากการวัด โดยเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานที่วางไว้ การประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน จึงเป็นการตรวจสอบ กระบวนการเรียนการสอนที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่กันไปกับกระบวนการเรียนการสอน การพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติและพฤติกรรมของผู้เรียน การร่วมกิจกรรม ผลการปฏิบัติ กิจกรรม และผลผลิตจากการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ไพศาล หวังพานิช (2526 : 13) ได้สรุปประโยชน์ของการจัดประเมินผลไว้ 4 ด้าน คือ **ด้านการเรียน การสอน** เพื่อให้ครูอาจารย์ได้รู้พัฒนาการแต่ละด้านของผู้เรียน รู้ความสามารถพื้นฐานของผู้เรียน และรู้คุณภาพ การสอนของครู เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น **ด้านการแนะแนว** ใช้วินิจฉัยความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน เพื่อประกอบการจัดแนะแนวการศึกษา และการเลือก อาชีพของผู้เรียน **ด้านการบริการ** เพื่อให้รู้สถานภาพทางการศึกษาด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา รวมทั้งปัญหา ของการดำเนินการบริหาร เพื่อวางแผนและกำหนดแนวทางการบริหารที่เหมาะสม **ด้านการวิจัย** ทำให้มองเห็น สภาพปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนหรือการพัฒนาหลักสูตร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนด การแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง และสามารถกำหนดแผนงานการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดการวัดและประเมินผลการศึกษาของผู้เรียนออกเป็น 4 สถานะ คือ 1. การประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งกำหนดให้มีการประเมินระหว่างภาคเรียน และประเมินความรู้รวบยอดปลายภาคเรียน 2. การประเมินด้าน คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นการประเมินสะสมตลอดหลักสูตร 3. การประเมินการทดสอบความรู้ระดับชาติ ซึ่งผู้เรียนทุกคนต้องเข้าสอบในภาคเรียนสุดท้ายก่อนจบหลักสูตร และ 4. การประเมินกิจกรรมพัฒนา คุณภาพชีวิต จำนวน 100 ชั่วโมง ในแต่ละระดับโดยไม่ซ้ำกิจกรรม การประเมินผลการศึกษา เป็นการประเมิน ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งกำหนดให้ใช้วิธีการที่หลากหลายให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็น กระบวนการจัดการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชาหนังสือ เน้นกระบวนการคิดที่มีความซับซ้อนละเอียดลึกซึ้ง เน้นกระบวนการแก้ปัญหา เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ร่วมอภิปรายที่ต้องใช้ข้อมูล 3 ประการ ในการคิดและการวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา รวมถึงการใช้ข้อมูลคุณธรรม จริยธรรมมาประกอบการคิด เพื่อให้ เกิดความสุขที่ยั่งยืน การประเมินผลการศึกษา จึงต้องมีวิธีการและเครื่องมือในการประเมินที่สอดคล้องกับ กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว

1. เมื่อพิจารณาตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 26 ที่กำหนดให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ สังเกตพฤติกรรมการเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่กันไปในกระบวนการเรียนการสอน ปัญหาประการหนึ่งที่ทำให้เจตนารมณ์ของกฎหมายนี้มีปัญหาในทางปฏิบัติ คือ สถานศึกษา หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษามักจะจัดการเรียนการสอนและการจัดการประเมินผลแยกออกจากกัน จัดเป็นการประเมินผลระหว่างภาคและปลายภาค ทำให้การประเมินผลไม่เป็นไปเพื่อการพัฒนาผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ สถานศึกษาหรือเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลมักใช้แบบทดสอบแบบปรนัยวัดผลเป็นส่วนใหญ่ ทั้ง ๆ ที่ก็ยอมรับกันว่า แบบทดสอบแบบปรนัยมีข้อจำกัดหลายประการในการใช้ประเมินผู้เรียน แบบทดสอบปรนัยมักวัดความรู้ความจำเป็นหลัก ไม่ครอบคลุมพฤติกรรมทุกด้าน ไม่สามารถจัดกระบวนการคิดที่ซับซ้อน หรือการแก้ปัญหา หรือทักษะต่าง ๆ เช่น การพูด การอภิปราย ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคมอื่น ๆ ได้ ผลการประเมินผู้เรียนจึงไม่สามารถให้ภาพที่ครอบคลุมความสามารถทุกด้านได้ชัดเจน

ดังนั้นการประเมินผลคิดเป็น จึงควรเป็นการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน และพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน ในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ โดยไม่แยกการประเมินผลมาทำต่างหาก และไม่ควรใช้แบบทดสอบแบบปรนัยมาเป็นแบบวัด เพราะไม่สามารถวัดความซับซ้อนของการคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาได้

2. การประเมินผลคิดเป็น ซึ่งควรทำเป็นระบบควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลระยะยาวในการใช้เป็นหลักฐานการพัฒนาและความก้าวหน้าของผู้เรียน

3. การประเมินผลคิดเป็น ควรเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนว่าสามารถใช้กระบวนการคิดที่ใช้ข้อมูลอย่างน้อย 3 ประการ มาประกอบการคิด โดยมีข้อมูลคุณธรรม จริยธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญ และความสามารถในการแก้ปัญหาที่ก่อให้เกิดความพอใจ มีความสุขความพอดิที่มีพัฒนาการปรากฏให้เห็นทั้งในและนอกห้องเรียนในทุกบริบทที่เป็นไปได้ รวมทั้งเป็นการประเมินที่มีลักษณะไม่เป็นทางการเกินไป ฉะนั้นแทนที่จะใช้แบบทดสอบปรนัย คุณครูอาจใช้เครื่องมือหลากหลาย เช่น กรณีตัวอย่าง การสังเกตของครู การอภิปราย การร่วมกิจกรรม การนำเสนอด้วยปากเปล่า การโต้เถียง การแสดงนิทรรศการ การทำรายงาน หรือทำ Port folios แบบสำรวจการปฏิบัติทางการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน การสัมภาษณ์ผู้เรียนเป็นรายคน การมีแผนการเรียนและการปฏิบัติตามแผน ผลการปฏิบัติงานกลุ่ม ความรับผิดชอบ ฯลฯ เป็นเครื่องมือในการประเมินคิดเป็นได้เป็นอย่างดี ไม่ควรใช้ข้อมูลจากด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว เพราะไม่เป็นธรรมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายด้านความสามารถและผลสัมฤทธิ์

4. ในการประเมินผลคิดเป็น คุณครูต้องมีความยืดหยุ่นในการประเมินสูงสุดคล่องกับการปฏิบัติจริง โดยการให้โอกาสแก่ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพของตนเองออกมาอย่างหลากหลายและเต็มที่ เพื่อให้การประเมินผลสอดคล้องกับความเป็นจริง การประเมินผลไม่ควรยึดถือความถูกต้องของคำตอบอย่างเคร่งครัดและคับแคบ แต่ควรพิจารณาถึงคำตอบที่เป็นไปได้สมเหตุสมผล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากความผิดพลาดได้

5. ในการประเมินผลคิดเป็น ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความรู้ ความเข้าใจ และความคิดอย่างกว้างขวาง ไม่ควรปิดกั้นด้วยกระบวนการกำหนดประเด็นคำถามปลายปิดหรือคำถามที่มีการกำหนดคำตอบไว้ล่วงหน้า หรือการตั้งคำถามนำ หรือการขัดจังหวะการแสดงออกของผู้เรียนที่คุณครูเห็นว่าไม่ตรงกับความคิดเห็นของคุณครู หรือออกนอกเรื่องที่กำลังเรียนรู้ หรือกำลังประเมินผล

6. กรณีตัวอย่างต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการประเมินกระบวนการคิดและการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็นนั้น ควรคัดเลือกจากกรณีที่เกิดขึ้นจริง และเป็นข่าวทางสื่อในสังคมที่รู้จักกันกว้างขวาง เช่น ข่าวเรื่องชาวไร่หักร้างทางพงไปทำไร่ชายดงถูกช้างป่าที่ออกมาหาอาหาร ซึ่งเป็นผลผลิตของชาวไร่ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากอาหารธรรมชาติในป่ามีไม่พอกิน เพราะถูกชาวบ้านบุกรุกป่าสงวนเอาที่มาปลูกพืชการเกษตร เพื่อการค้าขาย ทำให้พื้นที่ป่าที่ช้างได้อาศัยอาหารกินตามธรรมชาติหมดไป หรือกรณีขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่คัดค้านไม่ยอมให้กระทรวงคมนาคมสร้างถนน 4 เลนขึ้นไปใหญ่ เพราะเกรงว่าจะบุกรุกตัดต้นไม้ในป่าสงวน และรุกล้ำสัตว์ป่าให้สูญพันธุ์ แต่ก็ขัดแย้งกับชาวบ้านที่เห็นด้วยกับกระทรวงคมนาคมที่จะแก้ปัญหาอันตรายจากปัญหาจราจร และขัดขวางการค้าขายของที่ระลึกจากการขยายถนน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การแก้ปัญหามีความหมายและสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง

7. การประเมินผลคิดเป็น ควรอาศัยข้อมูลจากการให้ผู้เรียนได้ศึกษาและเก็บมาจากสภาพจริงในพื้นที่ เพื่อให้การคิด การแก้ปัญหานั้นมีความหมาย สอดคล้องกับความเป็นจริง เช่น การเก็บข้อมูลจากแม่ค้าในตลาดสด ในชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการคิดและตัดสินใจแก้ปัญหาภัยเจ็บในชุมชน เป็นต้น การประเมินผลคิดเป็นจากการประเมินตามสภาพจริง เป็นกระบวนการตัดสินความรู้ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนในสภาพที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยใช้เหตุการณ์ เรื่องราวที่เป็นสภาพจริงหรือคล้ายจริงเป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนตอบสนองโดยการแสดงออกทางความคิดหรือการปฏิบัติที่สะท้อนถึงความรู้ ความสามารถ และทักษะการคิดเป็นของผู้เรียน ทั้งนี้อาจเป็นการให้ผู้เรียนไปปฏิบัติในพื้นที่ปฏิบัติ ที่บ้าน หรือนอกห้องเรียน แล้วเก็บผลงานไว้เพื่อเป็นผลงานในแฟ้มสะสมงาน

การประเมินผล คิดเป็น ที่เหมาะสมควรจะสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ และเป็นกิจกรรมร่วมกันของครูและผู้เรียนที่กระทำอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 7

สรุปและส่งท้าย

สรุปและส่งท้าย

**“คิดเป็น” คืออะไรใครรูบ้าง
มีทิศทางมาจากไหนใครเคยเห็น
จะเรียนรู้ทำอย่างไรให้ “คิดเป็น”
ไม่ล้อเล่นใครตอบได้ ขอบใจเออ**

ในที่สุดเราก็ร่วมกันเดินทางมาถึงตอนสุดท้ายของคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง **คิดเป็น** และก็เชื่อได้ว่าผู้อ่านทุกท่านคงจะได้รับคำ “ขอบใจ” จากเจ้าของกลอนข้างต้นนี้แล้วโดยพร้อมเพรียงกัน ที่จริงแล้ว **คิดเป็น** เป็นได้ในหลายมิติ ถ้ามองในมุมของปรัชญา หลายคนเชื่อว่า ปรัชญาคิดเป็น เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะสอนให้คนเชื่อในหลักของความจริงตามธรรมชาติ หลักของคุณธรรม จริยธรรม ทางศาสนา หลักของข้อมูล การคิด การวิเคราะห์ โดยไม่เชื่อเพียงสิ่งที่เห็น เรื่องที่รู้ หรือรู้สึกเท่านั้น ถ้ามองในมิติของการเรียนรู้หรือการศึกษา คิดเป็นก็จัดว่าเป็นกุศโลบายที่จะให้ผู้เรียนรู้จัก “รู้เขารู้เรา” รู้แจ้งแทงตลอด รู้จักคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ก่อนที่จะตัดสินใจ มีสติ รอบคอบ ไม่หลงเชื่อจนงมงาย และที่สำคัญเป็นการสอนที่ทำให้คนรู้จักรักกัน รู้จักทำงานด้วยกันได้ ไม่แข่งขันชิงดีชิงเด่น มีความโอบอ้อมอารี เป็นกัลยาณมิตร รู้จักความพอดี พอเพียง ปรับตัวเข้าหากัน ใช้กระบวนการกลุ่มในการหาทางเลือกที่ดีที่สุด ในการตัดสินใจ ถ้ามองในมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือการเมืองภาคประชาชน คิดเป็นก็จะเป็นแนวทางของสันติ ความปรองดอง ทางสายกลาง และเชื่อมั่นในภูมิปัญญาไทยและภูมิสังคม เจริญรอยตามพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ความพยายามในการนำ **คิดเป็น** เข้ามามีส่วนร่วมในหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 นั้นก็ด้วยเจตนาจะให้คุณครูมีส่วนร่วมในการสร้างรากฐานที่มั่นคงให้กับการพัฒนาบ้านเมือง ในภาวะการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงของโลกปัจจุบัน ถ้าคุณครูเข้มแข็ง อดทน และมั่นใจในหลักของคิดเป็น โดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคต่าง ๆ นานาแล้ว ความตั้งใจที่จะสร้างเสริมให้ประชาชนทุกคนสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ก็จะเป็นจริงได้ในเวลาที่ไม่นาน

มีผู้รู้อ่านท่านข้องใจว่า การที่หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 มีเรื่อง **คิดเป็น** ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายความว่า **คิดเป็น** สามารถแบ่งได้เป็น **คิดเป็น** ประถมศึกษา **คิดเป็น** มัธยมศึกษาตอนต้น และ**คิดเป็น** มัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีระดับต่างกันด้วยหรือไม่ ความจริงก็คือ **คิดเป็น** ไม่ว่าจะอยู่ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือระดับมหาวิทยาลัยก็เป็น **คิดเป็น** เรื่องเดียวกัน ไม่ว่าจะมีความหมาย กระบวนการ หลักการ ความเชื่อ กระบวนการคิด การแก้ปัญหา ฯลฯ แต่วิธีการและขั้นตอนการนำ **คิดเป็น** ให้เข้าถึงผู้เรียน แต่ละระดับ และยุทธศาสตร์ในการสร้างความเข้าใจ ความศรัทธา และความรู้สึกที่ดีให้กับผู้เรียนในแต่ละระดับ คงต้องต่างกันอยู่บ้าง ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม-ชุมชน และพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

การนำเสนอผู้เรียนในแต่ละระดับ อาจต้องเพิ่มเติมเนื้อหา วิธีการ กรณีตัวอย่างการต่อยอดหลักคิด การวิเคราะห์ การศึกษาค้นคว้า การตรวจสอบ การฝึกทักษะที่จะต้องแตกต่างกันไปตามพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียน นอกจากนั้นสาระที่เป็นส่วนประกอบของการคิดเป็นก็ต้องมีขั้นตอนทยอยไปตามความละเอียดอ่อน ก่อนหลังของสาระนั้น ๆ การนำเสนอทั้งหมดทุกเรื่องในระดับใดระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา อาจทำให้การรับของผู้เรียนมากเกินไปที่จะรับได้พร้อมกัน คงต้องทยอยไป เมื่อถึงระดับสูงขึ้นก็จะมีสาระละเอียดเพิ่มขึ้นได้ การทบทวน การชี้แจงเป็นรายคนในระดับต้น ๆ อาจมีความจำเป็นมากกว่าระดับสูง ๆ คุณครูต้องอดทนไม่เบื่อก่อน ความอดทน ความใจเย็นของคุณครู จะทำให้การเรียนรู้เรื่องคิดเป็น ประสบความสำเร็จได้ง่ายและเร็วขึ้น

อีกประการหนึ่งคุณครูอาจใช้แบบเรียนที่จัดพิมพ์โดยบริษัทหรือสำนักพิมพ์เอกชนหลายแห่งเป็นคู่มือ ศึกษากระบวนการนำเสนอ กรณีตัวอย่าง แบบฝึกทักษะที่ต่างกันไปมาใช้ร่วมกัน ก็จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ มีความแปลก น่าเรียนมากขึ้น นอกจากนั้นครูต้องทำให้บรรยากาศและกระบวนการเรียนรู้สนุก เป็นกันเอง ไม่เป็นทางการ ไม่เป็นกังวล ไม่น่ากลัว และไม่เป็นการเินการทำงานส่งจนเกินไป คุณครูต้องใจกว้าง ยืดหยุ่น มองคนในแง่ดี ยอมรับในความแตกต่างของคน มอบงานให้เหมาะกับความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของแต่ละคน ติดตามถามไถ่อย่างใกล้ชิดด้วยเมตตาธรรม

*ด้วยพลังแห่งความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน
และศรัทธาแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ความสำเร็จ สมหวังจะเป็นของท่านตลอดไป*

บรรณานุกรม

- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. “คิดเป็นคือคิดพอเพียง”. วารสาร กศน. มีนาคม 2550, หน้า 9-11.
- ชุมพล หนูสง และคณะ. 2544. **ปรัชญาคิดเป็น**. (หนังสือรวบรวมคำบรรยายและบทสัมภาษณ์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ในโอกาสต่าง ๆ) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย.
- ทองอยู่ แก้วไทรชะ. “คิดเป็น : เพื่อนเรียนรู้สู่นาคต”. วารสาร กศน. มีนาคม 2550, หน้า 12-16.
- _____. 2546. **ได้ร่มไทร**. (หนังสือเกษียณอายุราชการ ทองอยู่ แก้วไทรชะ). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- ไพศาล หวังพานิช. 2526. **การวัดผลการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- โยส วากเนอร์. **คู่มือสานเสวนาและการปฏิบัติงานร่วมกัน**. อิทธิณัฐ สีบุญเรือง. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (ประเทศไทย 2552).
- วรรณพร ปัทมานนท์. **เอกสารการเรียนรู้ เรื่อง การจัดประชุมผู้บริหารการศึกษานอกโรงเรียนที่นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต**. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สนอง โลหิตวิเศษ. 2544. **ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- หน่วยศึกษานิเทศก์. 2552. **คัมภีร์ กศน**. เอกสารหลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์, สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
- อุ้นตา นพคุณ. 2528. **แนวคิดทางการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชุมชน เรื่อง คิดเป็น**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายอภิชาติ จีระวุฒิ	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
นายประเสริฐ บุญเรือง	เลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
นายชัยยศ อิ่มสุวรรณ์	รองเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
นายวัชรินทร์ จำปี	รองเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ผู้เขียน

นายทองอยู่ แก้วไพเราะ	อดีตรับผิดชอบการศึกษานอกโรงเรียน
-----------------------	----------------------------------

ฝ่ายอำนวยการ

นางรักขณา ตันทวุฑฒ	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
นางดุขฎิ ศรีวัฒนาโรทัย	หัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาหลักสูตร
นางรุ่งอรุณ ไสยโสภณ	หัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาการเรียนการสอน

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
โทร. 0-2561-4567 โทรสาร 0-2579-5101 นายโชคดี ออสุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2554

